

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Mgr. Martina Dudová

**ZÁNÍK A VYPOŘÁDÁNÍ SPOLEČNÉHO
JMĚNÍ MANŽELŮ, KOMPARACE S PRÁVNÍ
ÚPRAVOU SRN**

Rigorózní práce

Vedoucí rigorózní práce: prof. JUDr. Jan Dvořák, CSc.

Katedra: Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): květen 2013

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 29. května 2013

Mgr. Martina Dudová

Chtěla bych tímto poděkovat vedoucímu rigorózní práce, prof. JUDr. Janovi Dvořákovi, CSc., za odborné vedení práce a za poskytnuté rady.

Obsah

ÚVOD.....	1
1 HISTORICKÝ EXKURZ DO PRÁVNÍ ÚPRAVY MANŽELSKÉHO MAJETKOVÉHO PRÁVA	3
1.1 Kořeny manželského majetkového práva	3
1.2 Právní úprava podle ABGB z roku 1811	5
1.2.1 Dualismus právních úprav	9
1.3 Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném.....	9
1.4 Právní úprava dle zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, v původním znění.....	11
1.5 Právní úprava do roku 1998.....	13
1.6 Právní úprava po přijetí zákona č. 91/1998 Sb.	14
2 POJEM, VZNIK A TRVÁNÍ SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ.....	17
2.1 Pojem společného jmění manželů.....	17
2.2 Vznik společného jmění manželů	19
2.2.1 Vznik společného jmění manželů s ohledem na smluvní úpravu.....	20
2.2.2 Vznik společného jmění manželů s ohledem na insolvenční zákon.....	21
2.3 Trvání společného jmění manželů	21
2.4 Právní úprava dle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.....	22
2.5 Pojem, vznik a trvání manželského majetkového režimu dle německého práva	23
2.5.1 Majetkové vztahy mezi partnery žijícími v registrovaném partnerství ..	26
3 PŘEDMĚT A MODIFIKACE SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ.....	27
3.1 Aktiva společného jmění manželů.....	27
3.2 Pasiva společného jmění manželů a výkon rozhodnutí / exekuce	34
3.3 Modifikace společného jmění manželů	41
3.3.1 Smluvní modifikace.....	41
3.3.2 Modifikace společného jmění manželů soudem.....	48
3.4 Právní úprava dle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.....	50
3.4.1 Zákonný režim	50
3.4.2 Smluvený režim	54
3.4.2 Režim založený soudním rozhodnutím.....	59
3.5 Předmět a modifikace manželského majetkového režimu dle německého práva61	
3.5.1 Společenství k přírůstku.....	61
3.5.2 Smluvní modifikace manželského majetkového režimu	63
4 ZÁNİK SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ	70
4.1 Zánik společného jmění manželů při zániku manželství.....	70
4.1.1 Smrt manžela a prohlášení manžela za mrtvého.....	70
4.1.2 Rozvod manželství.....	72
4.2 Zánik společného jmění manželů za trvání manželství	74
4.2.1 Propadnutí majetku	75
4.2.2 Prohlášení konkurzu	76
4.3 Období následující po zániku společného jmění manželů do jeho vypořádání..	
.....	77
4.4 Právní úprava dle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.....	78
4.4.1 Manželství uzavřené s vadami.....	78
4.4.2 Smrt a prohlášení za mrtvého	79

4.4.3	Rozvod manželství.....	79
4.4.4	Zrušení společného jmění manželů.....	80
4.5	Zánik manželských majetkových vztahů dle německého práva.....	81
5	VYPOŘÁDÁNÍ SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ	84
5.1	Předmět vypořádání	85
5.1.1	Věci	86
5.1.2	Pohledávky, práva a závazky.....	88
5.1.3	Jiné majetkové hodnoty	89
5.2	Zásady vypořádání	91
5.2.1	Zásada rovnosti podílů.....	92
5.2.2	Zásada zápočtů.....	93
5.2.3	Zásada přihlídnutí k potřebám nezletilých dětí.....	96
5.2.4	Zásada péče o rodinu a zásluhy o nabytí a udržení společného jmění ...	97
5.3	Způsoby vypořádání	98
5.3.1	Vypořádání dohodou.....	99
5.3.2	Vypořádání soudem	102
5.3.3	Vypořádání na základě domněnky.....	106
5.4	Zvláštní případy vypořádání	108
5.4.1	Vypořádání ve vztahu ke smrti manžela či jeho prohlášení za mrtvého	108
5.4.2	Vypořádání a insolvenční zákon.....	110
5.4.2	Vypořádání s ohledem na modifikace společného jmění manželů.....	113
5.5	Právní úprava dle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.....	117
5.6	Zánik a vypořádání majetkových vztahů mezi manžely dle německého práva.. ..	120
	ZÁVĚR	125
	Seznam zkratk	129
	Použitá literatura	130
	Seznam příloh.....	139
	Příloha č. 1	140
	Příloha č. 2	142
	Název práce	144
	Resumé.....	145
	Abstrakt	146
	Klíčová slova.....	147

ÚVOD

Téma rigorózní práce „Zánik a vypořádání společného jmění manželů, komparace s právní úpravou v SRN“ bylo zvoleno s ohledem na jeho aktuálnost v běžném životě většiny lidí a z důvodu zájmu autorky práce o majetkové vztahy mezi manžely a zájmu o občanské právo obecně.

Množina majetkových vztahů mezi manžely v sobě bezesporu subsumuje kromě institutu společného jmění manželů i další instituty jako vzájemnou vyživovací povinnost mezi manžely, společný nájem bytu apod., avšak z důvodu rozsahových možností práce byl zvolen pouze institut společného jmění manželů, jenž autorka považuje za základní institut manželského majetkového práva.

Primárním cílem rigorózní práce je komplexní shrnutí úpravy společného jmění manželů v českém právním řádu, a to se zaměřením na zánik a vypořádání společného jmění manželů. Z důvodu koncentrace práce na zánik a vypořádání společného jmění manželů je věnována těmto otázkám více než polovina práce. Cílem práce není jen pojednání o v současnosti účinné právní úpravě pojednávající o společném jmění manželů, avšak s ohledem na rekodifikaci občanského práva je *dalším cílem* práce zabývat se právní úpravou účinnou v České republice od 1. 1. 2014. Práce si neklade za cíl poskytnout komplexní analýzu právní úpravy institutu společného jmění manželů v novém občanském zákoníku, nýbrž pojednat o nejdůležitějších změnách oproti stávající právní úpravě. Práce se rovněž zabývá komparací právní úpravy společného jmění manželů v České republice a právní úpravy manželského majetkového práva ve Spolkové republice Německo s cílem poukázat na základní odlišnosti v obou právních úpravách a v rámci úvah de lege ferenda se pokusit v těchto odlišnostech najít možnou inspirativní úpravu. Německá úprava byla pro komparaci zvolena z důvodu podobnosti právních kultur obou států, z důvodu četnosti styku s německou právní úpravou u nás, a to zejména v pohraničních oblastech, kde autorka práce žije, a v neposlední řadě právě s ohledem na skutečnost, že nový občanský zákoník v mnohých oblastech úpravy související s institutem společného jmění manželů vycházel právě z německé právní úpravy.

Práce bude zpracována zejména na základě *metod* analyticko-syntetických, komparativních, interpretačních a metod abstrakce. Budou využívány poznatky zjištěné studiem primárních i sekundárních zdrojů, přičemž pozornost bude věnována nejen

samotné liteře zákona, ale i komentářům a judikatuře Nejvyššího soudu ČR. Judikatura je ve vztahu ke společnému jmění manželů velmi obsáhlá, což je jen důkazem aktuálnosti tohoto tématu v reálném životě.

Práce je členěna na pět kapitol 1) Historický exkurz do právní úpravy manželského majetkového práva, 2) Pojem, vznik a trvání společného jmění manželů, 3) Předmět a modifikace společného jmění manželů, 4) Zánik společného jmění manželů a 5) Vypořádání společného jmění manželů. Největší pozornost bude věnována čtvrté a páté kapitole, které pojednávají o hlavních tématech práce a odrážejí v sobě i samotný název práce. Autorka zcela záměrně věnuje prostor v práci historickému vývoji, neboť je přesvědčena, že bez pochopení historických souvislostí nelze zcela porozumět právnímu institutu společného jmění manželů. Kapitola druhá a třetí mají v práci rovněž své místo s ohledem na nutnost vymezení pojmu, obsahu vzniku a možných modifikací společného jmění manželů. Autorka zcela úmyslně pojednává o správě společného jmění manželů okrajově, neboť podrobná úprava této oblasti by vydala na samostatnou práci. Každá kapitola (kromě kapitoly pojednávající o historickém vývoji) obsahuje nejprve pojednání o v současnosti účinné právní úpravě vztahující se k tématu dané kapitoly, posléze obsahuje každá takováto kapitola srovnání s úpravou dle nového občanského zákoníku a na závěr každé kapitoly je daná tematická oblast podrobena komparaci s německou právní úpravou. Autorka považuje způsob systematiky, kdy pro každou oblast související se společným jměním manželů nalezneme na jednom místě úpravu podle současného i nového občanského zákoníku a podle německého zákoníku, za přehlednější a pro čtenáře přívětivější.

Rigorózní práce vychází z právní úpravy podle stavu k 31. 5. 2013.

1 HISTORICKÝ EXKURZ DO PRÁVNÍ ÚPRAVY MANŽELSKÉHO MAJETKOVÉHO PRÁVA

1.1 *Kořeny manželského majetkového práva*

Podoba a vývoj manželského majetkového práva je a vždy byla neodmyslitelně ovlivňována podobou a vývojem vztahů ve společnosti, a to zejména institutem manželství. V období tzv. rodových společností představoval základní společenskou jednotku rod, kterému jako kolektivu patřil veškerý jeho majetek. Posléze došlo k prosazení patriarchální společnosti, vyznačující se v manželských vztazích nadřazeností muže nad ženou. Manželka nemohla pro sebe nabývat ani vlastnit žádný majetek. Nabytí bylo možné jen ve prospěch manžela.

Na patriarchálním principu byly vystavěny i majetkové vztahy mezi manžely ve starověkém Římě. Klasická římská rodina představovala jednotu osob a majetku, která byla v područí otce rodiny (pater familias), jenž byl římským občanem, který nebyl nikomu právně podřízen. Muž disponoval mocí nad manželkou, neboli měl tzv. manus. Nezbytným předpokladem k uzavření manželství byl úmysl muže vzít si ženu za manželku a uznat ji jako matku jeho legitimních dětí. Tato podmínka byla rovněž podmínkou pro trvání manželství. Obsah římského majetkové společenství manželů byl dán tím, jestli bylo uzavřeno manželství volné nebo tzv. přísné. V rámci volného manželství totiž manželka nepřecházela ze své původní rodiny do rodiny manžela, a tudíž manželství volné nikterak neovlivňovalo majetkové poměry manželů, neboť nedávalo vzniknout majetkovému společenství mezi manžely. Manžel byl však povinen zajistit manželce a dětem přiměřenou výživu odpovídající jeho stavu. Pro ulehčení této povinnosti manžela bylo poskytováno manželovi věno (dos). Pokud nebylo věno manželovi poskytnuto, měl manžel možnost odepřít manželce zajištění výživy během manželství. Jako věno mohlo sloužit vše, co bylo s to zvětšit majetek manžela. Po dobu trvání manželství nemohla žena k věnu uplatňovat žádné nároky. Vrácení věna mohla požadovat až po zániku manželství, k němuž mohlo dojít buďto smrtí manžela, nebo rozvodem. V případě smrti manželky zůstalo věno manželovi. Za císaře Justiniána však došlo k reformě, kdy byla zavedena povinnost vrátit věno i v případě manželčiny smrti. Za účelem posílení práva manželky na vrácení věna došlo ke zřízení zástavního práva k majetku manžela. Ostatní majetek nad rámec věna, který manželka vlastnila,

podléhal její dispozici. Bylo však zvykem svěření takového majetku do správy manžela. Platila zde rovněž vyvratitelná domněnka, kdy v pochybnostech se mělo za to, že věc náleží manželovi, pokud manželka neprokázala opak.¹ Naproti tomu ve vývojově starším manželství přísném² veškerý majetek manželky, nabytý jak před vstupem do manželství, tak během něho, patřil manželovi. V rámci přísného manželství nemohla žena vlastnit žádný majetek. V manželství přísném měla manželka ve vztahu k manželovi postavení dcery (*filiae loco*) a k vlastním dětem se nacházela v postavení sestry (*sororis loci*).

Odborníci jsou v hodnocení významu vlivu římského práva na manželské majetkové právo nejednotní. Jedna skupina je toho názoru, že římské právo nemělo vliv na vývoj právní úpravy majetkových vztahů mezi manžely, a vyzdvihuje právo zvykové a obyčejové jako hlavní determinant.³ Další skupina odborníků je zcela opačného názoru, kdy považuje římské právo za výrazně signifikantní pro vývoj manželského majetkového práva ve svých počátcích.⁴

Středověké manželské právo bylo velmi ovlivněno na našem území katolickou církví, která hlásala svátost manželskou, monogamii a nerozlučitelnost za života manželů. Majetkové vztahy mezi manžely byly předmětem regulace nejen ze strany církve, ale i ze strany státu. Kanonickému právu je však zapotřebí přisuzovat primární význam pro středověké manželské majetkové právo. „Z nejvýznamnějších pramenů kanonického práva manželského lze uvést: *Decreta Gratiani, Glosa Ordinaria, Corpus Iuris Canonici, Tridentinum, Ne Temere* a oba kodexy CIC 1917 a 1983.“⁵ Ke vzniku manželského svazku došlo uzavřením manželské smlouvy (*sponsalia de presenti*), avšak nerozlučitelnosti nabývalo manželství pouze za předpokladu, bylo-li konzumováno, čili došlo-li k vykonání soulože (*copula carnalis*).

Pro středověké manželské majetkové právo je zároveň velmi významným atributem nadřazené postavení manžela, jenž během manželství nakládal s majetkem manželky. Manželka přinášela do manželského vztahu věno, které se stalo majetkem

¹ Srov. POKORNÝ, M., HOLUB, M., BIČOVSKÝ, J. *Společné jmění manželů*. 1.vyd. Praha : Linde Praha a.s., 2000, s. 14.

² „Matrimonium cum in manu conventionione“.

³ Blíže STIEBER, M. *Dějiny soukromého práva v střední Evropě*. Praha : Typus, 1930, s. 88, 172.

⁴ Blíže BLAŽEK, J. *Majetkové právo manželské. Sborník studií z občanského práva*. 1.vyd. Praha : Orbis, 1953, s. 223.

⁵ VESELÁ, R.; SCHELLE, K. In VESELÁ, R. et al. *Rodina a rodinné právo, historie, současnost a perspektivy*. 2.vyd. Praha : EUROLEX BOHEMIA, 2005, s. 58.

manžela a bylo v jeho volné dispozici. Žena při vstupu do manželství měla na poskytnutí věna nárok vyplývající z její účasti v tzv. rodinném nedílu, který představoval majetkovou úpravu pokrevně příbuzných.⁶ Nedíl se vyskytoval v podobě otcovského, bratrského, strýcovského, vdovského, popř. mateřského nedílu. Podstatu nedílu tvořil zpočátku veškerý majetek rodinných příslušníků s výjimkou osobních věcí. Posléze došlo k zúžení, neboť do podstaty nedílu spadal jen nemovitý majetek a věci spojené s využíváním nemovitého majetku. Člen rodiny mohl s nedílem disponovat pouze se souhlasem všech ostatních účastníků tohoto majetkového společenství. Žena však měla nárok na rodinný nedíl pouze, pakliže nežil žádný mužský potomek. Rodina měla možnost odeprít ženě poskytnutí věna pouze v mimořádných případech, např. pokud se žena vdávala bez souhlasu rodiny. Hodnota věna byla sjednávána mezi rodinou nevěsty a ženichem. V případě smrti manžela získávala žena vdovské věno, které bylo zajištěno zástavním právem k majetku manžela či zápisem do zemských desek. Jeho výše byla dvaapůlkrát vyšší nežli věno přinesené do manželství. V případě smrti manželky za života manžela zůstávalo věno ve vlastnictví manžela. Pro ochranu manželky byla zavedena fikce, že žena se nemůže vzdát za trvání manželství svého věna ve prospěch manžela. Tato skutečnost byla stižena relativní neplatností, kdy se musela manželka právního úkonu zbavujícího jí jejích práv k věnu ve prospěch manžela dovolat.

V období absolutismu na našem území nabývalo na významu právo světské na úkor církevního, přičemž postupné ochabování vlivu církve v oblasti manželského majetkového práva vyústilo vydáním zákona č. 265/1949 Sb., o právu rodinném. Kanonické právo tudíž bylo základem pro úpravu majetkových práv mezi manžely až do roku 1949.⁷

1.2 Právní úprava podle ABGB z roku 1811

V první polovině 18. století se objevily na našem území první pokusy o kodifikaci občanského práva, neboť nejednotnost a zastaralost právní úpravy majetkových vztahů monarchii nevyhovovala. Odlišná úprava majetkových poměrů

⁶ Srov. MALÝ, K. *České právo v minulosti*. 1.vyd. Praha : Orac, 1995, s. 77.

⁷ Srov. VESELÁ, R.; SCHELLE, K. In VESELÁ, R. et al. *Rodina a rodinné právo, historie, současnost a perspektivy*. 2.vyd. Praha : EUROLEX BOHEMIA, 2005, s. 56 – 68.

nebyla souladná s požadavkem právní jistoty a zároveň působila jako brzda na rozvoj ekonomiky. Za vlády Marie Terezie došlo v roce 1753 k ustanovení komise s cílem vydání jednoho zákona jako souborného celku dosavadních předpisů, jenž by platil pro celou říši. V roce 1766 byl vytvořen kodex o šesti svazcích nesoucí název „Maria Theresia Kodex, worin für der Königlichen böhmische und österreichische Erblande ein ius privatum et universale statuires wird“ (Zákoník Marie Terezie, ve kterém je stanoveno právo soukromé a všeobecné pro všechny české a rakouské dědičné země). Pro své nedostatky došlo k přepracování tohoto kodexu, a to až za vlády Josefa II. Přepracování v sobě subsumovalo i reformní kroky Josefa II., a to např. možnost sňatků mezi katolíky a evangelíky, která byla povolena až na základě tolerančního patentu z roku 1781; svěření pravomoci o rozhodování manželských sporů státním soudům, ke kterému došlo na základě manželského patentu z roku 1783.⁸ V roce 1786 byl vydán první díl Všeobecného občanského zákoníku, přičemž kodex byl dokončen až po smrti Josefa II. Dne 1. 6. 1811 byl tento kodex vyhlášen za Všeobecný zákoník občanský (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch neboli ABGB).

Všeobecný zákoník občanský je nutné považovat za první moderní kodex občanského práva na našem území. Vycházel z přirozenoprávní teorie a platil pro všechny občany v říši bez ohledu na jejich společenské postavení. Z důvodu jeho vysoké kvality byl tento kodex převzat při vzniku Československa tzv. recepční normou (zákonem č. 11/1918 Sb.) do právního řádu aplikovaného na území Čech a Moravy. O jeho vysoké kvalitě svědčí i fakt, že až na drobné úpravy u nás platil do roku 1950.⁹ V oblasti Slovenska a Podkarpatské Rusi regulovala majetková práva původní uherská pravidla ve formě tzv. koakvizice, představující kombinaci majetku odděleného a společenství statků.

Všeobecný zákoník občanský upravoval vztahy mezi manžely přímo, přičemž vycházel ze dvou stránek manželství – osobní a majetkové. Osobní vztahy mezi manžely, a to včetně otázek souvisejících s výživným, byly upraveny v prvním dílu (§15 a násl.). Úprava majetkových manželských vztahů byla zachycena v dílu pátém (§1217 a násl.). ABGB stále vycházel z nerovnoprávného postavení muže a ženy. Podle

⁸ Blíže VESELÁ, R.; SCHELLE, K. In VESELÁ, R. et al. *Rodina a rodinné právo, historie, současnost a perspektivy*. 2.vyd. Praha : EUROLEX BOHEMIA, 2005, s. 68-69.

⁹ Blíže MALÝ, K.; Sivák, F. *Dějiny státu a práva v Československu do r. 1918. 1.díl*. 1.vyd. Praha : Panorama, 1988, s. 337, 339.

§ 91 ABGB „*Muž je hlavou rodiny. V této souvislosti náleží mu především právo řídit domácnost, jest však také povinen obstarati své manželce slušnou výživu podle svého majetku a ve všech případech ji zastupovati.*“ V oblasti majetkové práva manželů zakotvil ABGB úpravu majetkových vztahů, zejména upravil svatební smlouvy, možnost modifikovat majetkové společenství, ustanovení o konkursu, zákonné zastupování manželky.¹⁰

V ABGB již nenalezneme zásadu rozšířenou ve středověku, že žena nemůže mít vlastní majetek, naopak se setkáváme se zásadou odděleného majetku každého z manželů. Vstup do manželství tedy neměl žádný vliv na majetek manželů. Pokud některý z manželů nabyt za trvání manželství nějaký majetek, stal se on sám jeho výlučným vlastníkem. Pakliže nabyli majetek oba manželé, došlo ke vzniku spoluvlastnictví. Postavení ženy však oslabovala vyvratitelná právní domněnka, podle které se mělo v případě pochybností za to, že majetek nabytý během manželství nabyt manžel.¹¹ Obecný princip odděleného majetku však mohl být modifikován uzavřením majetkových smluv.

Při správě majetku platila vyvratitelná domněnka správy manželčina majetku manželem. Byly však stanoveny výjimky, na něž se tato domněnka neaplikovala, a to konkrétně na nemovitosti, majetek nabytý mimo manželství (dědictví) či věci osobní potřeby manželky.¹² Zákonná správa majetku skončila zánikem manželství rozvodem nebo smrtí jednoho z manželů, odděleným bydlištěm, konkursem jednoho z manželů, odvoláním zákonné plné moci nebo odporováním. V takovýchto případech byl manžel povinen neprodleně manželce vrátit její majetek ve stavu, v jakém jej přijal, včetně všech přírůstků.

Všeobecný zákoník občanský neupustil od institutu věna (§ 1227 ABGB), které mohlo tvořit vše, co bylo možno užívat či zcizit. Za trvání manželství mohl muž věno užívat a brát z něho požitky, nedocházelo však k převodu vlastnického práva k věnu na manžela, s výjimkou hotovosti, užitelných věcí nebo postoupení pohledávek. Věno

¹⁰Srov. SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. *Civilní kodexy 1811-1850-1964*. 1.vyd. Brno: Doplněk, 1993, s. 253.

¹¹Podle § 1237 ABGB platilo, že „*Neučinili-li manželé zvláštní úmluvy o upotřebení svého jmění, podrží každý manžel své dřívější vlastnické právo a druhý nemá nároku na to, co každá strana během manželství získá a jakýmkoli způsobem dostane. V pochybnosti platí domněnka, že nabytí se stalo mužem.*“

¹² Srov. HOLUB, M., BIČOVSKÝ, J., POKORNÝ, M. *Společné jmění manželů*. 2. vyd. Praha : Linde Praha, 2009, s. 19.

přecházelo do vlastnictví manželky až nejdříve smrtí manžela. Podle § 1229 ABGB „*případně věno po smrti mužově jeho manželce, a zemře-li tato před ním, jejím dědicům. Má-li býti ona nebo její dědicové z toho vyloučeni, musí to býti výslovně ustanoveno. Kdo dobrovolně zřídí věno, může si vymíniti, aby po smrti mužově mu opět připadlo.*“

ABGB znal také institut obvěnění, které sloužilo k rozmnožování věna a patřilo manželce, ale užívání náleželo manželovi. Upravena byla rovněž tzv. apanáž, představující peněžité částky vyplácené po určitou dobu manželce za účelem ulehčení hospodářské situace v manželství či ke zvýšení životní úrovně.

Uzavřením manželství majetkové společenství mezi manžely automaticky nevznikalo, neboť se konstitovalo na smluvním základě. Ustanovení § 1233 až § 1236 ABGB zakotvovala úpravu společenství statků, jež mohlo mezi manžely vzniknout na základě zvláštní smlouvy ve formě notářského zápisu. Rozsah společenství statků nebyl zákonem určen, a tudíž jmění tvořící takové společenství manželů včetně jeho správy muselo být určeno smluvně. Manželé nemuseli vnést do společenství statků jmění o stejné hodnotě. Společenství statků se mohlo vztahovat na všechnen majetek nebo jen na některý, na majetek nabytý v budoucnu či jen na ten, jenž byl ve smlouvě výslovně uveden. Společenství statků trvalo pouze po dobu trvání manželství a nemohlo být vypovězeno. Nejčastějším důvodem k uzavírání smluv ke vzniku společenství mezi manžely představovalo založení možnosti, aby v případě smrti měl druhý z manželů právo na polovinu majetku spadajícího do společenství manželů. Nabízí se myšlenka chápající takové společenství mezi manžely jako podílové spoluvlastnictví, což je však zapotřebí vyvrátit, neboť dle § 361 ABGB se jednalo o spoluvlastnictví bez podílů. S obdobným společenstvím statků mezi mužem a ženou se setkáváme už i např. ve středověkých německých zemích – Gütergemeinschaft.¹³

Za závazky ze společenství statků ručili oba manželé společně a nerozdílně. Z ostatních závazků byl zavázán výlučně ten manžel, jemuž závazek vznikl. Pokud došlo k zániku společenství statků, náležela každému manželovi jedna polovina ze společného majetku.

¹³ Blíže HOLUB, M., BIČOVSKÝ, J., POKORNÝ, M. *Společné jmění manželů*. 2. vyd. Praha : Linde Praha, 2009, s. 13 – 23.

1.2.1 Dualismus právních úprav

V období tzv. První republiky zde panoval dualismus právních úprav v občanskoprávní oblasti. Na Slovensku a Podkarpatské Rusi ABGB neplatil, neboť zde zůstala zachována uherská úprava. Unifikační snahy zaznamenaly pouze dílčí úspěchy. První takovou sjednocující normou byl rozlukový zákon č. 320/1919 Sb. z. a n., kterým došlo k unifikaci úpravy uzavírání manželství v českých zemích a na Slovensku. Pro Podkarpatskou Rus platil tento zákon až od roku 1924. Tímto zákonem byla zavedena možnost rozluky i pro katolíky, pokud byly splněny zákonem stanovené důvody. Snahy mající za cíl sjednocení majetkového práva mezi manžely pro celé území však nebyly úspěšné.

Na Slovensku byly upraveny manželské majetkové vazby ve formě koakvizice. Koakviziční právo se neaplikovalo na šlechtice, a to z důvodu toho, že by manželce náležely totožné zásluhy na rozmnožení majetku jako manželovi. Koakvizici tvořil majetek nabytý společně manžely během jejich manželství a patřily do něj jak aktiva, tak pasiva. Do výlučného vlastnictví mohli manželé nabývat za trvání manželství pouze výjimečně, např. děděním či darem. *„Zvláštností tohoto spoluvlastnictví bylo, že po dobu trvání manželství nebylo možné žádat o jeho zrušení a nebylo možné spoluvlastnický podíl na jiného převést nebo ho zabavit. Bylo to právo ideální, realizovatelné jen tehdy, když došlo k rozdělení koakvizice.“*¹⁴

1.3 Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném

V poválečném období, a to konkrétně dne 1. 1. 1950 nabyt účinnosti zákon o právu rodinném č. 265/1949 Sb., jenž představoval v majetkovém manželském právu významnou změnu a platil již na celém území Československa. Zákon byl výrazně ovlivněn sovětským pojetím rodinného práva, kdy rodinně-právní vztahy v sobě odrážely principy lidově demokratického zřízení. Tímto zákonem došlo k vyčlenění právní úpravy rodinných vztahů z práva občanského, a tudíž došlo i ke vzniku nového právního odvětví - práva rodinného. Zákon o právu rodinném nenavazuje na předchozí

¹⁴ DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře*. 3. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011, s. 39.

vývoj v otázce nadřazenosti muže nad ženou a odmítá nerovnoprávnost mezi mužem a ženou v oblasti majetkového manželského práva.

Tímto zákonem došlo k zakotvení institutu *zákonného* majetkového společenství manželů, jenž vycházel z předpokladu, že o nabytý majetek se zasloužili oba manželé z důvodu jejich vzájemné pomoci. Tímto se u nás prvně objevilo majetkové společenství manželů jako zákonná forma manželských majetkových vztahů. Do majetkového společenství manželů nespadal však majetek nabytý darem, dědictvím či majetek sloužící osobní potřebě.¹⁵ Obvyklou správu majetku mohl vykonávat každý z manželů samostatně. Pakliže úkon obvyklou správu přesahoval, bylo zapotřebí souhlasu obou manželů. Ustanovení upravující majetkové společenství manželů nebyla kogentní, a tak si manželé mohli „*dohodou sepsanou nejprve ve formě soudního zápisu, později formou notářského zápisu, stanovit rozsah jmění jim společného jinak.*“¹⁶ Věřitel jen jednoho z manželů se mohl uspokojit z majetku náležejícího do společenství manželů. Pokud byl dohodou manželů rozsah společenství upraven, mohla být taková dohoda vůči věřiteli namítána jen, pakliže o ní věřitel věděl. Ze závažných důvodů mohlo být rozhodnutím soudu majetkové společenství manželů zrušeno. Takovýmto důvodem mohlo být lehkovážné chování druhého manžela ohrožující uspokojování potřeb rodiny. Pokud bychom měli porovnat institut zákonného majetkového společenství manželů a institut koakvizice vycházející z uherského práva, museli bychom konstatovat, že majetkové společenství našlo v koakvizici své kořeny, ačkoliv koakvizice byla majetkovým společenstvím mezi manžely jen pro případ zániku manželství.

K zániku majetkového společenství docházelo zánikem manželství, tj. smrtí jednoho z manželů, prohlášením manželství za neplatné nebo rozvodem. Majetkové společenství manželů však zanikalo i v případě, že byl jeden z manželů zbaven svéprávnosti (§ 25 odst. 2 zákona č. 265/1949 Sb.).¹⁷ Dle § 26 odst. 1 zákona o právu rodinném se po zániku majetkového společenství přiměřeně aplikovala ustanovení o spoluvlastnictví, přičemž podíly manželů si byly rovny. Majetkové společenství

¹⁵ Podle § 22 odst. 1 zákona č. 265/1949 Sb. „*Jmění, jehož nabude kterýkoli z manželů v době trvání manželství - vyjma to, čeho nabude dědictvím nebo darem, a to, co slouží jeho osobním potřebám nebo výkonu jeho povolání, tvoří jeho získaný majetek.*“ Podle § 22 odst. 2 zákona č. 265/1949 Sb. „*Získané majetky obou manželů jsou majetkem jim společným (zákonné společenství majetkové).*“

¹⁶ DVORÁK, J. *Majetkové společenství manželů*. 1. vyd. Praha : ASPI Publishing, 2004, s. 57.

¹⁷ Zánik majetkového společenství mezi manžely z důvodu zbavení svéprávnosti jednoho z manželů současná právní úprava nezná.

vypořádal soud. Při vypořádání však nemusely být podíly manželů nutně stejné; například manžel, jenž se na rozvodu nepodílel, mohl žádat, aby byl snížěn podíl druhého manžela na majetku, o jehož nabytí se tento druhý manžel nezasloužil nebo zasloužil menší mírou. Podle § 28 zákona č. 265/1949 Sb. „*Jsou-li rozvodem vinni manželé oba, upraví soud jejich podíly na žádost kteréhokoli z nich tak, aby poměr podílů odpovídal tomu, jak se přičinili o nabytí společného jmění.*“ Při posuzování této míry se přihlíželo k péči o děti a o společnou domácnost. Při zániku a vypořádání majetkového společenství mezi manžely mělo být do společného majetku vráceno vše, co z něj bylo užito na majetek výlučný, a naopak zde měl možnost žádat každý manžel vrácení výlučného majetku vynaloženého na majetek společný.

Institut zákonného majetkového společenství zavedený zákonem o právu rodinném z roku 1949 se tak stal bezprostředním právním předchůdcem bezpodílového jmění manželů. Tato právní úprava majetkoprávních vztahů mezi manžely platila až do 31. 3. 1964, kdy nabytí účinnosti dosud účinný zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen jako „OZ“), jenž znovu včlenil úpravu majetkových manželských vztahů do občanského zákoníku.

1.4 Právní úprava dle zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, v původním znění

Přijetí nového OZ bylo dáno změnami v duchu socialistické společnosti. OZ je založen na „*ideologickém modelu rodiny, jakožto stabilní instituci, která se spíše než ekonomickým organismem stala pouhou spotřební jednotkou.*“¹⁸ OZ zakotvil v ustanoveních § 143 až 151 OZ nový institut v oblasti manželského majetkového práva, a to institut bezpodílového spoluvlastnictví manželů (dále jen jako „BSM“). BSM představovalo spoluvlastnictví bez určení velikosti podílů. Každý z manželů byl vlastníkem celé věci tvořící předmět BSM, avšak každý byl omezen stejným vlastnickým právem druhého manžela. Jak již bylo výše uvedeno, touto úpravou došlo k opětovnému přesunutí úpravy majetkových vztahů mezi manžely ze zákona o právu rodinném do občanského zákoníku. BSM vyjadřuje takové majetkové společenství manželů, v němž není nutné s ohledem na doktrínu, že na získání a rozmnožování

¹⁸ HRUŠÁKOVÁ, M., FIALA, J. Několik úvah nad institutem majetkových vztahů mezi manžely. *Právník*, 1991, č. 2. s. 134.

majetku manželů se zasloužili oba manželé stejně, specifikovat jejich podíly na tomto majetkovém společenství. Právní úprava BSM byla kogentní, a tudíž zde nebyl prostor pro vzájemnou dohodu manželů např. o vyloučení vzniku BSM či stanovení doby jeho vzniku v jiném okamžiku. Kogentnost právní úpravy byla odstraněna v roce 1991 vložním ustanovením § 143a OZ.

BSM mohlo tvořit vše, co mohlo být předmětem individuálního osobního vlastnictví. Předmětem BSM však nemohlo být bolestné a odškodnění za ztížení společenského uplatnění, jelikož toto právo bylo jako čistě osobní spojené s konkrétní osobou poškozeného; práva, pohledávky ani závazky;¹⁹ věci získané dědictvím či darem; věci sloužící osobní potřebě jen jednomu z manželů či k výkonu povolání jednoho manžela. Dále předmět BSM nemohly tvořit věci, k jejichž nabytí nedošlo za trvání manželství. Pokud zde byl majetek, jenž jeden z manželů vlastnil již před vznikem manželství, zůstával po dobu trvání manželství jeho výlučným vlastníkem. Pakliže však z těchto věcí vzešel za trvání manželství nějaký užitek či výnos, spadal již tento do BSM. V případě, že manželé byli oba obdarováni, popř. oba dědili, nabyli k takové věci podílové spoluvlastnictví, pokud však zůstavitel nebo dárce výslovně neprojeví vůli, aby taková věc spadala do BSM. Do BSM spadala vyplacená mzda, avšak nikoliv pouhý nárok na ni. Pouhý nárok na ni totiž nebyl předmětem osobního vlastnictví, a proto nebylo možné, aby se stal předmětem BSM. „*Přitom nebyly v praxi soudů pochybnosti o tom, že na rozdíl od předchozí právní úpravy do bezpodílového spoluvlastnictví manželů patří celá vyplacená mzda, nikoli snad jen ta část, která zůstala po uspokojení osobních potřeb toho manžela, o jehož nárok jde.*“²⁰

OZ stanovil, že oba manželé užívají věci společně a rovněž společně hradí náklady na údržbu. K běžným záležitostem, jejichž definování OZ neuváděl a bylo nutné jej vykládat s ohledem na okolnosti daného případu, byl příslušný každý z manželů samostatně. Pakliže se nejednalo o běžnou záležitost, bylo zapotřebí souhlasu i druhého manžela. Následkem absence souhlasu, jenž mohl být dán i ex post, byla neplatnost takového právního úkonu.

¹⁹ Do BSM patřily pouze věci. Ačkoliv práva a závazky nebyly předmětem BSM, vypořádávaly se při jeho zániku podle zásad platných pro vypořádání BSM.

²⁰ DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011, s. 43.

Trvání BSM bylo spjato s trváním manželství. Pouze zcela výjimečně docházelo k zániku BSM za trvání manželství, a to pouze v případech zákonem stanovených (nařízením likvidace předluženého majetku jednoho z manželů podle § 352 odst. 3 o.s.ř. v tehdejší znění nebo uložením trestu propadnutí majetku jednoho z manželů v trestním řízení podle § 52 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona a podle § 500 odst. 3 OZ v tehdejší znění) či soudním rozhodnutím ze závažných důvodů. Závažné důvody hodnotil vždy soud s ohledem na konkrétní případ. Bylo jím např. neehospodárné nakládání s majetkem na úkor zájmů rodiny či absence přičinění se na vytváření společného majetku ze strany jednoho manžela, ačkoliv to je v jeho schopnostech a možnostech. BSM zaniklo spolu se zánikem manželství vždy, a to bez ohledu na to, zdali k němu došlo rozvodem, úmrtím, popř. prohlášením za mrtvého či prohlášením manželství za neplatné. Po zániku BSM docházelo k jeho vypořádání, přičemž byla upřednostňována dohoda manželů. Pro dohodu nestanovil zákon žádnou formu (pakliže se vypořádání netýkalo nemovitosti). Manželé však měli povinnost vydat si na požádání písemné potvrzení osvědčující způsob jejich vypořádání. Práva na vydání potvrzení bylo možné se domáhat u soudu. Jestliže dohoda mezi manžely nebyla možná, vypořádal zaniklé BSM soud. Každý z manželů měl právo žádat uhrazení všeho, co ze svého majetku vynaložil na majetek v BSM, a naopak měl povinnost nahradit, co ze společného majetku bylo užito na jeho výlučný majetek. Zákon zakotvil rovnost podílů bývalých manželů při vypořádání, nicméně zakotvil i možnost soudu přihlídnout ke skutečnosti, jakou měrou se každý z manželů zasloužil o nabytí a udržení společného majetku, a vzít zřetel k péči o děti a společnou domácnost.

1.5 Právní úprava do roku 1998

Z důvodu značných problémů v oblasti manželského majetkového práva došlo na základě zákona č. 131/1982 Sb. k první novelizaci institutu BSM. Ve vztahu k vypořádání BSM byla novelou stanovena nevyvratitelná právní domněnka, že manželé vypořádání provedli, pokud nebylo uskutečněno do doby 3 let po rozvodu manželství nebo nebyl v této lhůtě podán návrh na vypořádání BSM k soudu (§ 149 OZ v tehdejší znění). Výlučné vlastnictví k movitým věcem nabýval ten, kdo je užíval pro

potřebu svou, své rodiny a domácnosti. Nemovitosti a ostatní movité věci nabývali oba bývalí manželé do podílového spoluvlastnictví se stejnými podíly.

Z důvodu celospolečenských polistopadových změn byla přijata další tzv. velká novela OZ, a to zákon č. 509/1991 Sb., pojednávající o vztahu BSM k restitucím²¹ a umožňující smluvní stanovení rozsahu a správy BSM odlišně od zákona. Manželé si tak mohli dohodou ve formě notářského zápisu zákonný rozsah BSM rozšířit nebo zúžit či stanovit jeho vznik až ke dni zániku manželství. J. Bičovský uvádí, že tyto modifikační dohody se mohly týkat vždy jen budoucnosti, nikoliv věcí už nabytých.²² Rovněž tato novela vložila do OZ ustanovení § 148a, které definovalo majetkové vztahy mezi manžely pro případ podnikatelské činnosti jednoho z nich. Majetek z BSM mohl být užit k podnikání jednoho manžela pouze se souhlasem druhého manžela, přičemž po poskytnutí takového souhlasu nebylo zapotřebí již dalšího souhlasu druhého manžela k právním úkonům v souvislosti s podnikáním. Byla současně stanovena možnost, aby soud na návrh manžela, jenž není podnikatelem, BSM zrušil. Pakliže byli oba manželé podnikateli, mohl tak soud rozhodnout na návrh kteréhokoliv z nich.

V období od 1. 1. 1993 do 31. 7. 1998 nebyla přijata žádná významná novelizace manželského majetkového práva. Drobnější novela byla přijata zákonem č. 264/1992 Sb., zakotvujícím pro dohody mezi manžely týkající se nemovitostí písemnou formu a pro nabytí účinnosti takovýchto dohod nutnost vkladu do katastru nemovitostí.

1.6 Právní úprava po přijetí zákona č. 91/1998 Sb.

Zákon č. 91/1998 Sb. přinesl s účinností od 1. 8. 1998 jednu z největších novelizací OZ, jež byla výrazem snah o zdokonalení tehdejší právní úpravy s ohledem na rovnost manželů v majetkových vztazích a s ohledem na rozšíření předmětu majetkového společenství mezi manžely nejen o práva, ale i o závazky. Současně novelizoval zákon o rodině č. 94/1963 Sb. (dále jen „ZR“). Touto novelou došlo k nahrazení institutu BSM novým institutem společného jmění manželů. Pro aplikaci

²¹ Do ust. § 143 OZ byla vložena další výjimka z věcí tvořících BSM, a to věci vydané v rámci předpisů o restituci majetku jednomu z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství, anebo kterému byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka (např. zákon č. 403/1990 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 229/1991 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd, ve znění pozdějších předpisů apod.)

²² Srov. BIČOVSKÝ, J. *Bezpodílové spoluvlastnictví manželů*. 1. vyd. Praha : Linde Praha a.s., 1993, s. 48.

OZ v novelizovaném znění byla rozhodující přechodná ustanovení, a to konkrétně čl. VIII bodu 2 novely, v němž se stanoví, že „*Věci, které ke dni 1. srpna 1998 tvořily bezpodílové spoluvlastnictví manželů, se stávají součástí společného jmění manželů. Pohledávky a dluhy, které vznikly před 1. srpnem 1998 a které se podle tohoto zákona považují za součást společného jmění manželů, se stávají jeho součástí. Pokud jiné předpisy mluví o bezpodílovém spoluvlastnictví manželů, rozumí se tím společné jmění manželů.*“

Nejvyšší soud České republiky se ve svém rozsudku ze dne 26. 9. 2000, sp. zn. 30 Cdo 1803/2000 vyjádřil o BSM a SJM takto: „*Jedná se o dva rozdílné instituty, a to pojmenováním, předmětem (včetně možnosti jeho modifikací i před uzavřením manželství), rozsahem i obsahem, i zánikem (bezpodílové spoluvlastnictví manželů bylo možné zrušit za trvání manželství rozhodnutím soudu). Pokud bylo za trvání manželství zrušeno bezpodílové spoluvlastnictví manželů jako institut manželského majetkového práva, nemohlo dojít k jeho transformaci ve společné jmění manželů jako nového institutu manželského majetkového práva.*“²³

Předmět majetkového společenství mezi manžely byl stanoven širěji, nežli tomu bylo u BSM, neboť do SJM spadají nejen práva a věci, nýbrž rovněž závazky vzniklé za trvání manželství. Avšak závazky, které se týkají majetku ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů a závazky přijaté jedním z manželů bez souhlasu druhého manžela, se předmětem SJM nestávají. Závazky spadající do SJM jsou povinni oba manželé plnit společně a nerozdílně. Oproti institutu BSM tvoří předmět SJM i věci sloužící k výkonu povolání jednoho z manželů.

Právní úprava v novelizovaném znění rovněž poskytla manželům větší smluvní autonomii v oblasti určení rozsahu SJM a umožnila vyhradit vznik SJM zcela nebo zčásti ke dni zániku manželství kromě věcí tvořících společnou domácnost. Novela rovněž umožnila snoubencům před vznikem manželství v podobě tzv. předmanželských smluv upravit majetkové vztahy mezi nimi do budoucna. Zákon č. 91/1998 Sb. také zakotvil vyvrátitelnou právní domněnku, jež má své místo při vypořádání zaniklého SJM (důkazní břemeno nese ten, kdo tvrdí, že určitá věc či závazek do SJM nepatří.), a pojednávající o tom, že jmění vzniklé za trvání manželství tvoří SJM, pokud není prokázán opak.

²³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 30 Cdo 1803/2000.

Podrobně je o současné účinné právní úpravě majetkových vztahů mezi manžely, a to zejména s ohledem na zánik a vypořádání SJM, pojednáno níže, přičemž kapitoly 2.4, 3.4, 4.4 a 5.5 této práce se zabývají platnou úpravou, jež nabude účinnosti ke dni 1. 1. 2014.

2 POJEM, VZNIK A TRVÁNÍ SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ

2.1 Pojem společného jmění manželů

Pojem společného jmění manželů byl do českého právního řádu zaveden novelou OZ – zákonem č. 91/1998 Sb., kdy tento institut nahradil institut bezpodílového spoluvlastnictví manželů. Bylo zakotveno, že věci tvořící BSM ke dni 1. 8. 1998 se stávají součástí SJM. Právní úprava je obsažena v druhé části OZ nesoucí název „Věcná práva“, kdy hlava první upravuje vlastnické právo a pod hlavu druhou je nikoliv systematicky přesně společně se spoluvlastnictvím řazeno společné jmění manželů. „*Společné jmění manželů představuje zákonnou právní formu uspořádání vzájemných majetkových vztahů mezi manžely*“²⁴ Vyloučení majetkového společenství a jeho nahrazení režimem oddělených majetků manželů²⁵ zákon v současnosti neumožňuje. Připuštění možnosti oddělených majetků přinese až nový občanský zákoník, účinný od 1. 1. 2014.²⁶

„*Manželské majetkové právo je soubor právních norem, které upravují důsledky uzavření manželství v majetkové sféře mezi manžely navzájem, jakož i mezi manžely a osobami třetími.*“²⁷ SJM je základním institutem manželského majetkového práva. Institut SJM vychází z nejdůležitějšího věcně-právního institutu – vlastnictví. Z pohledu vlastnického práva představuje SJM zvláštní formu majetkového společenství, neboť „*každý z manželů je vlastníkem věci jako celku, přičemž jeho vlastnické právo je omezeno stejným vlastnickým právem manžela druhého. Za trvání společného jmění podíly manželů na společné věci neexistují*“²⁸ Je zde tedy vytvořen stav plurality subjektů vlastnického práva, kdy každý manžel má právo věc držet, užívat a nakládat s ní, je však přitom omezen stejným právem druhého manžela.²⁹ Každý z manželů má tudíž právo na reivindikační žalobu proti tomu, kdo věc ze SJM neoprávněně zadržuje, a

²⁴ ŠVESTKA, J., JEHLIČKA, O., ŠKÁROVÁ, M., SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 10. vyd. Praha : Beck, 2006. s. 583.

²⁵ V režimu oddělených majetků nabývají manželé i po uzavření manželství majetek a vstupují do závazků pouze sami, přičemž žádné společné jmění nevzniká.

²⁶ Srov. kap. 3.4.2 této práce.

²⁷ DVORÁK, J. *Majetkové společenství manželů*. 1. vyd. Praha : ASPI Publishing, 2004, s. 22.

²⁸ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I. §1 až 459. Komentář*. 2. vyd. Praha : C.H.Beck, 2009, s. 816.

²⁹ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis.zn. Cpj 86/1971, publikované pod R 42/1972 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek.

to i v případě, kdy manželství zaniklo a doposud nebylo vypořádáno.³⁰ Na principu vlastnictví celé věci každým z manželů stavěl rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 7. 2002, který stanovil, že „i po zániku BSM zůstával až do jeho vypořádání každý z manželů vlastníkem celé společné věci a byl omezen stejným vlastnickým právem druhého z manželů. Bylo proto vyloučeno, aby věc náležející do bezpodílového spoluvlastnictví manželů během doby od jeho zániku do jeho vypořádání vydržel pro sebe jeden z manželů“.³¹

SJM je vázáno na existenci osobně-právního vztahu mezi manžely, a tudíž subjekty SJM mohou být výlučně manželé. Podmínkou trvání SJM je trvání manželství. SJM nevzniká mezi mužem a ženou, kteří nejsou manželé, nebo osobami stejného pohlaví, kteří žijí v registrovaném partnerství.³² „Institut společného jmění manželů posiluje prvky rovnoprávnosti, vzájemné pomoci a ekonomické solidarity mezi manžely, a tak zprostředkovaně přispívá i ke společensky žádoucí stabilitě manželství.“³³

SJM se od podílového spoluvlastnictví liší tím, že mezi spoluvlastníky je jejich vzájemný vztah definován ideálním podílem. U SJM může být takto vyjádřen vztah mezi manžely jen ke dni zániku SJM, a to při vypořádání, při němž se vychází z toho, že podíly obou manželů na majetku tvořícím SJM jsou stejné. SJM se od podílového spoluvlastnictví odlišuje jak svými subjekty, předmětem, vznikem, způsoby zániku a vypořádání, tak i úpravou vzájemných vztahů mezi subjekty. SJM má však svůj základ v bezpodílovém spoluvlastnictví, tj. v takovém spoluvlastnictví, v němž nejsou vyjádřeny podíly jako míra účasti na užívání věci a disponování s ní, jelikož jedno právo patří současně dvěma lidem ve stejném rozsahu.³⁴ Judikatura Nejvyššího soudu se přiklání ve vztahu k SJM ke koncepci vlastnictví sui generis, přičemž hodnotí stav užívání věci pouze jedním manželem a vyloučení druhého manžela z takového užívání jako jednání, jenž je po právu, neboť oba manželé jsou vlastníkem celku, a každý z nich tak může věc užívat. Další rozdílností mezi instituty SJM a spoluvlastnictví je ta skutečnost, že spoluvlastník nemá možnost převést či zatížit spoluvlastnický podíl dalšího spoluvlastníka, přičemž v rámci SJM je tato situace reálně možná. I přesto, že

³⁰ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 22 Cdo 366/99.

³¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. července 2002, spis. zn. 22 Cdo 2986/2000.

³² Zákon č. 115/2006 Sb.

³³ ŠVESTKA, J., JEHLIČKA, O., ŠKÁROVÁ, M., SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 10. vyd. Praha : Beck, 2006. s. 583.

³⁴ Blíže PAVELKOVÁ, B. *Manželské právo*. Bratislava : Vydavatelství oddělení právnické fakulty UK v Bratislavě, 2004, s. 155.

by úkon vymykající se běžným záležitostem a postrádající souhlas druhého manžela byl stížen relativní neplatností, nemuselo by se s ohledem na tříletou promlčecí dobu dovolání se neplatnosti takového úkonu stihnout. Ačkoliv zákon proklamuje jednotu a rovnoprávnost manželů, zbývá v případě vyloučení druhého manžela z užívání věci tomuto manželovi pouze holé vlastnictví. Majetkové vztahy mezi manžely se vyznačují větší stabilitou oproti spoluvlastnictví, neboť SJM nelze kdykoliv zrušit a vypořádat, jako je tomu u podílového spoluvlastnictví.

I přestože se vlastnické právo manželů vztahuje k SJM jako celku, nepředstavuje jmění tvořící SJM věc hromadnou. Jmění v SJM postrádá základní atributy věci hromadné, a to vnitřní souvislost předmětů, společnou funkci a možnost s věcí hromadnou nakládat jako se samostatnou věcí v právních vztazích. Skutečnost, že jmění tvořící SJM není věcí hromadnou, tj. nedílný celek věcí, má svůj význam zejména při vypořádávání SJM. Až do novely o.s.ř. v roce 1993³⁵ se však v rámci vypořádání k majetkovému společenství manželů jako nedílnému celku přistupovalo, neboť zde byla dána povinnost soudu zjistit celý rozsah BSM a vyhledat i věci v žalobě chybějící.³⁶ Podle současné právní úpravy nepředstavuje rozhodnutí soudu o vypořádání SJM překážku rei iudicata pro věci a jiné majetkové hodnoty, jež nebyly předmětem takového řízení, a je tedy možné ohledně těchto věcí podat samostatný návrh na vypořádání. Tento úkon však musí být učiněn ve tříleté lhůtě po zániku manželství, jinak se uplatní právní domněnka dle § 150 odst. 4 OZ.

2.2 Vznik společného jmění manželů

Společné jmění manželů vzniká ex lege mezi mužem a ženou jako důsledek uzavření manželství, a to bez ohledu na to, jestli spolu manželé fakticky žijí.³⁷ SJM jako komplex vztahů vzniká i okamžikem uzavření manželství neplatného, neboť platí, že dokud manželství nebylo soudem prohlášeno za neplatné, je formálně platné, a tudíž i

³⁵ Zákon č. 171/1993 Sb.

³⁶ Srov. SVOBODA, K. Procesní nedůslednosti soudů ve sporech o vypořádání společného jmění manželů. *Právní fórum*, 2007, roč. 4, č. 7, s. 259.

³⁷ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp.zn. Cpj 86/1971, publikované pod R 42/1972 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek.

vzniká SJM.³⁸ Okamžikem pravomocného výroku soudu o neplatnosti manželství SJM zaniká a na manželství se pohlíží, jako by nebylo nikdy uzavřeno. Soudní rozhodnutí o neplatnosti manželství má konstitutivní účinky a působí ex tunc. Pro majetkové vztahy v neplatném manželství se aplikují ustanovení o vypořádání SJM jako při zániku manželství rozvodem. SJM však vůbec nevzniká v manželství zdánlivém, tj. za předpokladu, kdy svatební obřad nebyl objektivně platný a manželství vůbec nevzniklo.³⁹ Zdánlivé manželství nemůže být posléze konvalidováno. O zdánlivém manželství nemusí soud nikterak rozhodovat, jen pro případ pochybností určí s deklaratorními účinky, zda tu manželství je či není.

SJM vznikající se vznikem manželství je zprvu zpravidla prázdnou množinou. „*Naplnění množiny společného jmění začíná nabytím první věci, práva, závazku (dluhu), pohledávky, vyhovující svou povahou zákonné definici (včetně toho, že není ze společného jmění vyloučena).*“⁴⁰ SJM vzniká okamžikem uzavření manželství i za předpokladu, že jsou uzavřeny modifikační dohody o zúžení SJM nebo o vyhrazení jeho vzniku ke dni zániku manželství, neboť tyto dohody se nemohou týkat obvyklého vybavení společné domácnosti.

Obdobnými účinky jako při uzavření manželství se vyznačuje rozhodnutí soudu o obnovení SJM (§ 151 OZ), kdy SJM v tomto pojetí vzniká okamžikem nabytí právní moci takového rozhodnutí.

2.2.1 Vznik společného jmění manželů s ohledem na smluvní úpravu

Novelou OZ – zákonem č. 509/1991 Sb. byl zakotven § 143a OZ umožňující manželům se odchýlit od zákonné úpravy majetkových vztahů mezi manžely.

³⁸ Blíže POKORNÝ, M., HOLUB, M., BIČOVSKÝ, J. *Společné jmění manželů*. 2. vyd. Praha : LINDE Praha, a. s., 2009, s. 40.; FIALA, j. a kol. *Občanské právo*. 2. aktualizované a doplněné vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 95-96.

³⁹ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis.zn. Cpj 86/1971, publikované pod R 42/1972 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek. Podle § 17a ZR „*Manželství nevznikne, jestliže muž nebo žena byli k prohlášení o uzavření manželství donuceni fyzickým násilím. Manželství nevznikne, jestliže bylo uzavřeno nezletilým mladším šestnácti let. Manželství nevznikne, jestliže nebyly dodrženy podmínky uvedené v § 4a odst. 1, § 4b odst. 2 a § 9.*“

⁴⁰ ZUKLÍNOVÁ, M., PUSTKA, J. *Spoluvlastnictví a společné jmění manželů. § 136-151 občanského zákoníku. Podrobný komentář k jednotlivým ustanovením včetně vybrané judikatury a komentáře k právní úpravě této problematiky v novém občanském zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.)*, 1. vyd. Praha : Linde Praha a.s., 2012, s. 71.

Ačkoliv zákon nepřipouští úplné vyloučení institutu SJM, mají manželé možnost uzavřít smlouvu, jíž bude vznik SJM vyhrazen ke dni zániku manželství (§ 143a odst. 2 OZ). Tuto možnost má i muž a žena teprve do manželství vstupující, a to uzavřením tzv. předmanželské smlouvy (§ 143a odst. 3 OZ). Smlouvu je nutné uzavřít ve formě notářského zápisu. Její uzavření má za následek skutečnost, že za trvání manželství bude každý z manželů nabývat vlastnické právo pouze pro sebe nebo do podílového spoluvlastnictví, pakliže nabývají oba manželé dohromady. Předmětem této smlouvy musí být celý rozsah SJM (nikoliv jen určité věci, závazky či majetkové hodnoty), a to až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti. K věcem tvořícím obvyklé vybavení společné domácnosti tedy SJM vzniká. Pojem věcí tvořících obvyklé vybavení společné domácnosti však zákon nedefinuje a ponechává ho tak soudnímu výkladu. Účinky vůči třetím osobám mají smlouvy o vyhrazení vzniku SJM ke dni zániku manželství pouze, pokud těmto třetím osobám byly takovéto smlouvy známy. Nestačí však pouhá vědomost o existenci takové smlouvy, třetí osobě totiž musí být znám i jejich obsah. Aby bylo postavení třetích osob posíleno, nese důkazní břemeno o znalosti těchto smluv třetí osobou manžel.

2.2.2 Vznik společného jmění manželů s ohledem na insolvenční zákon

Zákonné důvody pro odložení vzniku SJM nalezneme v insolvenčním zákoně. Podle insolvenčního zákona prohlášením konkurzu zaniká SJM dlužníka a jeho manžela. V § 276 odst. 1 insolvenčního zákona (dále jen jako „IZ“) je uvedeno, že uzavře-li úpadce po dobu trvání účinků konkurzu nové manželství, odkládá se vznik SJM až ke dni zániku účinků prohlášení konkurzu. SJM nemůže vzniknout ani tehdy, pokud v průběhu konkurzu uzavírá úpadce první manželství. Uzavření manželství nemusí být tudíž vždy provázeno vznikem SJM.⁴¹

2.3 Trvání společného jmění manželů

SJM tak tedy trvá po dobu existence manželství, s výjimkou jeho zániku za trvání manželství dle § 66 odst. 4 zákona č. 40/2009, trestní zákoník, (dále jen jako

⁴¹ Srov. DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře*, 3. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 53.

„TZ“) a dle § 268 odst. 1 IZ. Do doby prohlášení manželství za neplatné trvá SJM i v tomto neplatném manželství. SJM týkající se obvyklého vybavení společné domácnosti trvá i tam, kde si manželé smlouvou vyhradili vznik SJM ke dni zániku manželství.⁴² SJM netrvá věčně, neboť zaniká nejpozději smrtí jednoho z manželů.

2.4 Právní úprava dle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.

Ode dne 1. 1. 2014 by měl nabýt účinnosti nový občanský zákoník č. 89/2012 Sb. (dále jen jako „NOZ“). V NOZ vychází právní úprava manželského majetkového práva ze současného OZ, nicméně odlišnosti nalezneme zejména v systematicce a širších možnostech manželů upravit si vzájemné majetkové poměry dle jejich potřeb. Ustanovení zakotvující SJM nalezneme v NOZ ze systematického hlediska na vhodnějším místě než nyní, neboť SJM je upraveno v rámci manželského majetkového práva v části druhé hlavě první. Podílové spoluvlastnictví je potom upraveno v jiné části, tj. části třetí hlavě druhé, pojednávající o věcných právech. Změna v systematicce ustanovení upravujících SJM, resp. její nenařazení na současný OZ, je odrazem roztržičnosti stávající právní úpravy, její nesystémovosti a neprovázanosti s ostatními ustanoveními. Zařazením SJM do oblasti zabývající se vztahy mezi manžely došlo k „navrácení“ úpravy majetkového uspořádání do oblasti práva rodinného, neboť od vyjmutí právní úpravy majetkových vztahů mezi manžely z práva rodinného a jejího začlenění do OZ spadala nesystematicky pod právní úpravu věcných práv.

Proti zrušení samostatného právního předpisu upravujícího rodinné právo a koncentraci právní úpravy rodinného práva spolu s ostatními oblastmi občanského práva v jednom rozsáhlém kodexu byla část odborné veřejnosti, prezentovaná např. M. Hrušákovou. Hlavními argumenty odpůrců byla tvrzení, že se současná úprava osvědčila a že pro laiky bude úprava ve velmi rozsáhlém kodexu nepřehledná.⁴³

SJM je tedy v NOZ upraveno v části druhé nesoucí název „Rodinné právo“, v hlavě první upravující „Manželství“. Primárně o SJM pojednává oddíl druhý s názvem „Manželské majetkové právo“, tj. ustanovení § 708 a násl. právní úpravu regulující SJM

⁴² Srov. RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva: instituty občanského práva*. 1. vyd. Praha : Beck, 1999. s. 47.

⁴³ Viz. HRUŠÁKOVÁ, M. Co přinese zasazení rodinného práva do nového občanského zákoníku? In : Sborník statí z diskuzních fór o rekonstrukci občanského práva. Praha : ASPI, 2007, s. 111.

však nalezneme i v oddílu prvním „Obecná ustanovení“, konkrétně § 695 a § 700, a oddílu třetím „Následky zániku manželství“ v ustanovení § 764. SJM se dotýkají taktéž ustanovení § 3038 a § 3039, která náleží do páté části, hlavy druhé „Ustanovení přechodná a závěrečná“, díl první „Majetkové právo manželské“.

Podle ustanovení § 3038 NOZ přestávají být ke dni nabytí účinnosti NOZ věci představující obvyklé vybavení společné domácnosti součástí SJM. Tímto dojde k modifikaci ex lege stávajících SJM. Ustanovení § 3039 říká: „*Co přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona nabyl bezúplatně jeden z manželů nebo co bezúplatně nabyli oba manželé, aniž se to stalo součástí společného jmění, není i nadále součástí společného jmění.*“

NOZ upravuje tři režimy SJM, a to zákonný, smluvený a založený soudním rozhodnutím (§ 708 odst. 2 NOZ). Nejedná se o nové instituty, ale zavedení těchto tří režimů slouží zejména k větší přehlednosti právní úpravy majetkového práva mezi manžely. Zákonný režim je nadále primární úpravou, která se uplatní, pakliže manželé nezvolí smluvený režim. SJM může být stejně jako dle stávající úpravy modifikováno soudem, čímž nastane režim založený soudním rozhodnutím. Pro každý z těchto režimů je v NOZ regulována rovněž správa SJM. Obecně se aplikující ustanovení § 713 a § 714 NOZ na zákonný režim jsou totožná se současnou právní úpravou. I dle NOZ mají manželé možnost si správu smluvit odlišně od zákona. Pro případ podnikatelské činnosti jednoho z manželů je zde § 715 NOZ.

2.5 Pojem, vznik a trvání manželského majetkového režimu dle německého práva

V SRN je manželství spolu se souvisejícími instituty, tj. včetně manželského majetkového práva, upraveno ve čtvrté knize německého občanského zákoníku, tj. Bürgerliches Gesetzbuch (dále jen jako „BGB“). Konkrétně jsou těmto institutům věnována ustanovení § 1297 – § 1588 BGB. Manželé v SRN mají možnost si vzájemné majetkové vztahy upravit smluvně ve dvou formách, a to buďto ve formě Odděleného jmění manželů – tzv. Gütertrennung (§ 1414 BGB),⁴⁴ nebo ve formě Společenství majetku – tzv. Gütergemeinschaft (§ 1415 a násl. BGB).

⁴⁴ Srov. HENRICH. D. *Eherecht. Trennung, Scheidung, Folgen. Kommentar*. 4. přepracované a rozšířené vyd. München : C.H.Beck, 2003, s. 310 – 311.

Jestliže manželé smluvní úpravu nezvolí, uplatní se úprava zákonná, jež představuje majetkové společenství manželů k přírůstku na majetku – tzv. Zugewinnngemeinschaft (§ 1363 a násl. BGB). Někdy je označováno toto společenství zjednodušeně jako „Společenství k přírůstku“. Společenství k přírůstku představuje tedy formu odděleného jmění manželů v případě, že spolu manželé neuzavřeli manželskou smlouvu. Společenství k přírůstku regulují § 1363 – 1390 BGB. Tento institut znamená to, že po dobu trvání manželství je každý z manželů samostatným vlastníkem jím nabytého majetku, a to bez ohledu na to, jestli tento majetek nabyl před či během trvání manželství. Majetek nabytý každým z manželů za trvání manželství se vyrovná až v okamžiku, kdy Společenství k přírůstku zanikne.⁴⁵ Vyrovnává se tak jmění na počátku manželství – tzv. Anfangsvermögen a jmění při zániku – tzv. Endvermögen.

Společenství k přírůstku vzniká uzavřením manželství. Ačkoliv BGB nikde explicitně nestanoví, že Společenství k přírůstku může vzniknout pouze v manželství, lze tento závěr konstatovat výkladem. BGB však oproti českému právnímu řádu přiznává právní účinky pouze sňatku civilnímu. Pokud by byl v SRN zvolen pouze církevní sňatek, nenastávaly by žádné právní následky. Společenství k přírůstku zaniká rozvodem, zrušením manželství, uzavřením manželské smlouvy nebo smrtí manžela. Zvláštním případem je předčasné vyrovnání před ukončením manželství z důvodu toho, že spolu již více než 3 roky nežijí.

Manželé mají v SRN možnost si při uzavření manželství sepsat stav jejich počátečního jmění, což může posléze situaci při vyrovnávání usnadnit. „*Pokud manželé soupis původních aktiv nepořídí, platí vyvratitelná domněnka, že konečný majetek každého z manželů představuje jím nahromaděné zisky (§ 1377 odst. 3 BGB).*“⁴⁶ Relevantním okamžikem pro hodnotu počátečního jmění je den uzavření manželství a u konečného jmění den zániku Společenství k přírůstku. Od novely z roku 2009 je takovýmto okamžikem v případě rozvodu zahájení řízení o rozvod manželství.

⁴⁵ Srov. ZUKLÍNOVÁ, M., PUSTKA, J. *Spoluvlastnictví a společné jmění manželů. § 136-151 občanského zákoníku. Podrobný komentář k jednotlivým ustanovením včetně vybrané judikatury a komentáře k právní úpravě této problematiky v novém občanském zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.)*, 1. vyd. Praha : Linde Praha a.s., 2012, s. 81.

⁴⁶ *Existuje zákonný systém vlastnictví manželů, a pokud ano, jaká jsou jeho ustanovení?* [cit. 3.4.2013] Dostupné na World Wide Web: <<http://www.coupleseurope.eu/cs/germany/topics/2-Existuje-zakonny-system-vlastnictvi-manzelu-a-pokud-ano-jaka-jsou-jeho-ustanoveni/>>.

V případě, že by manželství nebylo uzavřeno před příslušným státním úředníkem či dle zákona jemu rovnou osobou, manželství by bylo stiženo sankcí neexistence manželství, čili bylo by aktem bez právních následků. Neexistentní manželství stejně jako v české právní úpravě nedává vzniknout Společenství k přírůstku. Obdobně jako u nás v situaci neplatného manželství vzniká i v SRN v případě vadného manželství Společenství k přírůstku. Po zrušení manželství dojde k vyrovnání společného majetku stejně jako při rozvodu. Zrušeno může být manželství, které je stiženo vadou, tj. které uzavřela osoba nezpůsobilá k jeho uzavření či které bylo uzavřeno i přes zákaz sňatku (existence jiného manželství či partnerství, příbuzenský vztah mezi snoubenci, porušení podmínky osobní a současné přítomnosti snoubenců). O zrušení rozhoduje na návrh soud. Institut zrušení manželství v SRN je tedy obdobou našeho prohlášení manželství za neplatné.

Právní úprava v ČR se přijetím NOZ přiblížila právní úpravě obsažené v německém BGB, neboť v BGB je úprava majetkových vztahů mez manžely řazena do úpravy regulující rodinné právo. Tuto systematiku zvolil i NOZ, když opustil současné zařazení úpravy manželského majetkového práva do části pojednávající o vlastnictví.

Pokud porovnáme českou právní úpravu SJM a německou úpravu Společenství k přírůstku dospějeme k základnímu rozdílu. V ČR jsou manželé vlastníky majetku v SJM oba, majetek v SJM je tudíž společný, přičemž právo jednoho manžela je omezeno stejným právem toho druhého. V SRN však manželé zůstávají výlučnými vlastníky nabytého majetku. Při zániku SJM dochází v ČR k vypořádání SJM, a to podle rovných dílů, bez ohledu na to, kdo majetek získal, a bez ohledu na to, kdo získal za trvání manželství méně či více. V SRN při vyrovnání Společenství k přírůstku obdrží manžel, který během manželství nabyl méně, polovinu toho, o kolik nabyl úspěšnější manžel více.⁴⁷ Ačkoliv oba právní řády používají jiné mechanismy, ve výsledku tak odlišné nejsou. Při vyrovnání v SRN se tudíž dojde k tomu samému výsledku jako při vypořádání v ČR, tj. výsledná částka bude jak podle českého a německého práva stejná.

⁴⁷ Srov. *Zugewinnngemeinschaft*. [cit. 3. 2. 2013]
Dostupné na World Wide Web:
< <http://www.cecuc.de/zugewinnngemeinschaft.html> >.

2.5.1 Majetkové vztahy mezi partnery žijícími v registrovaném partnerství

Právní regulaci registrovaného partnerství nalezneme v SRN v zákoně o životním partnerství („Lebenspartnerschaftsgesetz“). „Na majetkové důsledky životního partnerství se vztahují hmotněprávní ustanovení státu pověřeného vedením rejstříku (čl. 17 písm. b) odst. 1 EGBGB). Pokud životní partneři uzavřeli partnerství ve více než jednom státě, bude platné to, které uzavřeli jako poslední, a to od okamžiku jeho uzavření (§ 17 písm. b) odst. 3 EGBGB). Právní účinky spojené s partnerstvím registrovaným v zahraničí nemohou převážit nad účinky partnerství registrovaného v Německu (§ 17 písm. b) odst. 4 EGBGB).“⁴⁸ Registrované partnerství je s výjimkou možnosti osvojení a odlišností ohledně daní z příjmu téměř postaveno v SRN na roveň manželství.

⁴⁸ *Jak zákon upravuje majetek registrovaných a neregistrovaných partnerů?* [cit. 3. 4.2013]

Dostupné na Worl Wide Web:

<<http://www.coupleseurope.eu/cs/germany/topics/8-Jak-zakon-upravuje-majetek-registrovanych-a-neregistrovanych-partneru/>>.

3 PŘEDMĚT A MODIFIKACE SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ

Občanský zákoník vymezuje SJM jako souhrn aktiv a pasiv odpovídajících zákonným ustanovením. Dle § 143 OZ tvoří SJM „majetek nabytý některým z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství, s výjimkou majetku získaného dědictvím nebo darem, majetku nabytého jedním z manželů za majetek náležející do výlučného vlastnictví tohoto manžela, věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě jen jednoho z manželů, a věcí vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednomu z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství anebo jemuž byla věc vydána jako prvnímu nástupci původního vlastníka“. Do SJM však s ohledem na § 143 OZ patří rovněž i „závazky, které některému z manželů nebo oběma manželům společně vznikly za trvání manželství s výjimkou závazků týkajících se majetku, který náleží výhradně jednomu z nich, závazků, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého.“

Od zákonem vymezeného rozsahu SJM tak, jak je uveden v § 143 OZ, je možné se odchýlit, a to buďto na základě smlouvy mezi manžely (§ 143a odst. 1 OZ), která vymezuje předmět společného jmění manželů, nebo rozhodnutím soudu (§ 148 OZ).⁴⁹

Pakliže nastane o předmětu SJM pochybnost, je v § 144 OZ zakotvena vyvratitelná domněnka o příslušnosti jmění k SJM. Dojde-li k prokázání opaku, bude majetek či závazek náležet výlučně jednomu z manželů, popřípadě se bude jednat o podílové spoluvlastnictví majetku.

3.1 Aktiva společného jmění manželů

Pod kategorii aktiv SJM můžeme řadit věci movité i nemovité, pohledávky a jiné hodnoty ocenitelné v penězích, přičemž se musí jednat o majetek nabytý jedním nebo oběma manžely za trvání manželství a nesmí existovat důvod, ať již smluvní či zákonný, k jejich vyloučení ze SJM.⁵⁰ Podle usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2012 „je-li účastníkem smlouvy o převodu nemovitosti jen jeden z manželů, bude do

⁴⁹ Blíže kap. 3. 3. této práce.

⁵⁰ Srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. et al. *Občanské právo hmotné. Sv. I.* 5. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 336 a násl.

katastru nemovitostí zapsán vkladem on sám. Druhý manžel, i když nebyl účastníkem kupní smlouvy, se stane bezpodílovým spoluvlastníkem nabyté nemovitosti, nebyl-li mezi manžely modifikován rozsah společného jmění manželů smlouvou (§ 143a obč. zák.) nebo rozhodnutím soudu (§ 148 odst. 1 a 2 obč. zák.) [...]. To znamená, že takto nabytá věc je ve SJM. Tento závěr je v souladu se zásadou, že v případě rozporu mezi právním stavem evidovaným v katastru nemovitostí a stavem skutečným musí soud vycházet ze skutečného stavu (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. dubna 2009, sp.zn. 22 Cdo 646/2009).⁵¹ Nejčastějšími aktivy jsou příjmy z práce a podnikání, ze sociálního zabezpečení, příjmy z výlučného majetku jednoho z manželů, jakož i to, co bylo za tyto příjmy pořízeno. „Příjem z podnikatelské činnosti manžela, vykonané před uzavřením manželství a vyplacený až po uzavření manželství, nepatří do společného jmění manželů.“⁵² Dalšími častými aktivy jsou odměny umělců, odměny za vynálezy, zlepšovací návrhy a autorská díla, vyplacené prémie, výhry ze sázek a loterií, plnění ze smlouvy pojistné, výnosy, užitky a přírůstky věcí bez ohledu na to, zda jsou tyto věci v SJM nebo ve výlučném vlastnictví jednoho z nich, úroky získané v době manželství z vkladu jednoho z manželů atd.⁵³

Od 1. 8. 1998 spadají pod SJM věci sloužící k výkonu povolání jednoho z manželů. Do tohoto data tyto věci předmět SJM netvořily. Věcí sloužící k povolání je i podnik, a jako takový tvoří předmět SJM, pakliže byl založen nebo nabyt jedním z manželů za trvání manželství, a pokud se nejedná o případ transformace výlučného majetku manžela. Podnik mohl tvořit před novelou OZ z roku 1998 předmět BSM jen, pokud šlo o podnik náležející oběma manželům jako podnikatelům. V případě, že byl podnikatelem jen jeden z manželů, šlo o věc sloužící k výkonu jeho povolání, a tudíž byl ve výlučném vlastnictví tohoto manžela.⁵⁴ Podle judikatury (R 20/2000) se zpravidla za věc sloužící k výkonu povolání nepovažuje nemovitost nabytá jedním z manželů při podnikatelské činnosti za trvání manželství.

Rozsudkem Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 6. 2011, spis.zn. 26 Cdo 98/2011 bylo judikováno, že vzniklo-li manželům společné členství v bytovém družstvu, nelze členský podíl dohodou mezi manžely za trvání jejich manželství ze SJM vyloučit, a to

⁵¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 9. 2012, spis. zn., 22 Cdo 47/2011.

⁵² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 22 Cdo 1076/2006.

⁵³ Blíže FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 2., aktualizované vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 52-53.

⁵⁴ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 22 Cdo 684/2004.

pod sankcí neplatnosti takové dohody dle § 39 OZ. „Společné členství manželů v bytovém družstvu je zvláštní a specifický institut, který vzniká ex lege bez ohledu na vůli manželů, jeho vznik, existenci a zánik upravují kogentní ustanovení občanského zákoníku a nelze je smluvně ovlivnit (srovnej např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. 5. 2006, sp.zn. 20 Cdo 2115/2005, ze dne 22. 7. 2004, sp.zn. 26 Cdo 1284/2004, rozsudek téhož soudu ze dne 14. 2. 2001, sp.zn. 30 Cdo 1865/2000).“⁵⁵

S výjimkou vzniku společného členství v bytovém družstvu dle § 703 odst. 2 OZ se manžel nestane společníkem, akcionářem či členem družstva z důvodu členství manžela v obchodní společnosti či družstvu. Ačkoliv nabytí společenského podílu na obchodní společnosti za trvání manželství jedním z manželů nezakládá účast druhého manžela na společnosti či družstvu, náleží tento podíl na obchodní společnosti či družstvu do SJM, a to jako majetková hodnota. Pouze manžel, který je společníkem, má práva a povinnosti vyplývající pro něj z postavení společníka obchodní společnosti či člena družstva.

Co se týče práv a pohledávek, nepanuje mezi odborníky jednota. Podle S. Radvanové a M. Zuklínové se řadí do skupiny majetkových práv jak práva věcná, např. oprávnění z věcných břemen, tak i závazková jako např. užívací právo k najaté věci, pohledávky z vkladových a jiných účtů.⁵⁶ Ohledně skutečnosti, zdali práva z věcných břemen tvoří předmět SJM, je jiného názoru J. Spáčil, který uvádí, že právo odpovídající věcnému břemeni nemůže být samostatně součástí SJM a nemůže svědčit oběma jako manželům. Je-li za trvání manželství ve prospěch jednoho manžela zřízeno osobní věcné břemeno, jedná se čistě o osobní právo, ačkoliv není-li dohodnut opak, může zatíženou věc užívat zpravidla i druhý manžel.⁵⁷ Shoda mezi odbornou veřejností však existuje ohledně práv osobnostních, statusových a osobních, která do SJM jednoznačně nespádají. Právní praxe není jednotná co do okamžiku, od kterého náleží pohledávky do SJM. Dle M. Zuklínové a J. Psutky všechny pohledávky náleží do SJM od okamžiku svého vzniku.⁵⁸

⁵⁵ BUCHTA, L. Společné členství manželů v bytovém družstvu. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 10, s. 54.

⁵⁶ Srov. RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva: instituty občanského práva*. 1. vyd. Praha : Beck, 1999.

⁵⁷ Blíže SPÁČIL, J. *Věcná břemena v občanském zákoníku*. 1. vyd. Praha : C.H.Beck, 2006.

⁵⁸ Viz. ZUKLÍNOVÁ, M., PSUTKA, J. *Spoluvlastnictví a společné jmění manželů. § 136-§ 151 občanského zákoníku. Podrobný komentář k jednotlivým ustanovením včetně vybrané judikatury a komentáře k právní úpravě této problematiky v novém občanském zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.)*. 1. vyd. Praha : Linde Praha a.s., 2012. s. 72.

Diskuze jsou vedeny zejména ohledně práva na odměnu. Judikatura vztahující se na předchozí majetkové společenství manželů (BSM)⁵⁹ dospěla k závěru, že do BSM spadá až vyplacená mzda v celé její výši, a nikoliv právo na ní jako osobní nárok zaměstnance.⁶⁰ Část praxe nadále právo na mzdu z obecného režimu vylučuje s odůvodněním, že se jedná o osobní nárok zaměstnance, a tak nemůže do SJM spadat dříve, než se stane věcí v právním smyslu, tj. než bude vyplacena. Vzhledem k tomu, že do SJM spadají oproti BSM nejen věci, ale i práva a jiné majetkové hodnoty, a vzhledem k tomu, že zákonodárce pro právo na mzdu nestanovil žádnou speciální úpravu, zdálo by se, že do SJM právo na mzdu spadá. „Avšak vzhledem k tomu, že jak zákon č. 1/1992 Sb., o mzdě, odměně za pracovní pohotovost a o průměrném výdělku, tak i zákoník práce č. 262/2006 Sb., který zákon o mzdě nahradil, mzdu považují za osobní nárok zaměstnance, lze dovodit závěr, že právo na mzdu netvoří ani za účinnosti nové právní úpravy předmět společného jmění manželů.“⁶¹ Jestliže má jeden z manželů mzdovou pohledávku nebo pohledávku z podnikatelské činnosti z doby před uzavřením manželství, nepřestává být tato pohledávka ve výlučném vlastnictví tohoto manžela ani po uzavření manželství. Příjem získaný za tuto výlučnou pohledávku zůstává ve výhradním vlastnictví, neboť se jedná o případ nabytí majetku jedním z manželů za majetek náležející do jeho výlučného vlastnictví.⁶² Podle judikatury vztahující se k BSM tvoří součást společného jmění rovněž naturální odměna za práci. V této oblasti lze použít judikaturu vztahující se k BSM i bez dalšího na institut SJM.

Předmět SJM tvoří zároveň výhry ze sázek a loterií, přičemž rozhodujícím pro příslušnost k SJM je okamžik výhry a nikoliv okamžik zakoupení losu.

Pod SJM spadají i výnosy, přírůstky či jiné užitky věcí, a to bez ohledu na to, jestli jsou věci ve výlučném vlastnictví jen jednoho z manželů nebo v SJM. Okamžikem separace od věci hlavní se tyto přírůstky stávají součástí SJM. Za výnosy spadající pod SJM je nutné považovat i úroky z vkladů. Pakliže bude za tyto výnosy pořízena nějaká

⁵⁹ Dle soudobé judikatury a odborné veřejnosti lze aplikovat na manželské majetkové právo dle účinné právní úpravy většinu judikatury vztahující se k BSM.

⁶⁰ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR spis.zn. Cpj 86/1971, publikované pod R 42/1972 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek.

⁶¹ DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře*, 3. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 70-71.

⁶² Blíže Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 22 Cdo 1076/2006.

věc či jiná majetková hodnota, spadá tato nutně do SJM.⁶³ Toto však platí pouze pro přírůstky, které se nestávají součástí věci. Pokud by nedošlo k oddělení přírůstků, tj. ke vzniku nové věci, zůstaly by tyto ve vlastnictví vlastníka věci hlavní. Výlučné vlastnictví je oproti vlastnictví v SJM dosti nevyvážené, neboť ačkoliv výnosy z výhradního majetku jednoho z manželů do SJM plynou, závazky spojené se zdrojem těchto výnosů již nikoliv.

Dalším aktivem SJM může být pojistné plnění, přičemž určující je nikoliv okamžik uzavření pojistné smlouvy, nýbrž vznik pojistné události.

Plnění přijatá v rámci náhrady škody rovněž spadají pod SJM, pokud se jedná o plnění nahrazující příjem, jenž by náležel do SJM, např. náhrada ztráty na výděлку. Náhrada škody osobní povahy, jako např. náhrada za bolestné a ztížení společenského uplatnění, předmět SJM netvoří. Jestliže je nahrazována škoda na věci ve výlučném vlastnictví jen jednoho z manželů, nestává se tento příjem součástí SJM.

Jestliže bylo k získání majetku užito majetku v SJM i majetku náležejícího do výlučného vlastnictví jednoho z manželů, platí dle judikatury, že nově nabytý majetek náleží do SJM (R 42/1972). Za situace, kdy kupní cena věci byla uhrazena z výlučného majetku jednoho z manželů, avšak kupujícími byli oba manželé a projevíli vůli nabyt věc společně, pak tato spadá pod SJM (R 49/2001).

3.1.1 Způsoby nabývání do společného jmění manželů

Všechny tituly nabytí, jež jsou v souladu s právem, jsou u SJM připuštěny. Nabytí do SJM je tedy možné jak na základě smlouvy, tak na základě jiných právních skutečností. Podle obecného ustanovení § 132 odst. 1 OZ lze vlastnictví věci nabyt kupní, darovací nebo jinou smlouvou (např. směnnou smlouvou), děděním, rozhodnutím státního orgánu nebo na základě jiných skutečností stanovených zákonem. U SJM je však zapotřebí vyloučit dědění a darování, neboť majetek nabytý darem nebo děděním do SJM nespádá, a to ani v případě, že by to bylo v souladu s vůlí dárce či zůstavitele. Pokud mají nabyt takovou věc oba manželé, nabývají ji do jejich podílového spoluvlastnictví.

⁶³ Blíže ŠARMAN, J. *Přehled judikatury ve věcech majetkových vztahů mezi manžely*. 1.vyd. Praha : ASPI, 2006, s. 20.

V případech nabytí vlastnictví smluvně je určující okamžik nabytí vlastnického práva, a nikoliv okamžik uzavření smlouvy. Převádí-li se movitá věc na základě smlouvy, nabývá se vlastnictví zpravidla převzetím věci (tradicí), není-li právním předpisem stanoveno nebo účastníky smluveno jinak (§ 133 odst. 1 OZ). Při převodu vlastnického práva k nemovitostem je nezbytnou podmínkou pro vznik vlastnického práva vklad do katastru nemovitostí, jedná-li se o nemovitosti, jež jsou předmětem evidence katastru nemovitostí (§ 133 odst. 2 OZ). Podle § 133 odst. 3 OZ není-li nemovitost předmětem evidence v katastru nemovitostí, nabývá se vlastnictví účinností smlouvy. Ohledně osudu, zdali nemovitost bude spadat pod SJM, rozhoduje stav v den, k němuž se vážou právní účinky vkladu do katastru nemovitostí. Pokud právní účinky nastanou až po uzavření manželství, stává se nemovitost předmětem SJM, pokud se nejedná o některou ze zákonných výjimek. Jak již bylo uvedeno, judikatura je toho názoru, že pakliže byla kupní cena uhrazena z výlučných prostředků jen jednoho z manželů, přičemž kupujícími byli oba manželé a oba při uzavření kupní smlouvy projevili vůli koupit věc do BSM (dnes SJM), tak se tato věc předmětem jejich majetkového společenství stane.⁶⁴ V situaci, kdy vystupuje na straně kupující jen jeden z manželů a sám je tento rovněž zapsán jako výlučný vlastník v katastru nemovitostí, stal se druhý manžel, jenž nebyl účastníkem smlouvy, rovněž vlastníkem této nemovitosti, pokud nebyl zákonný rozsah SJM zúžen způsobem, jenž zákon připouští, nebo pokud kupní cena nebyla tvořena výlučnými prostředky manžela vystupujícího jako kupující. *„Existuje-li mezi manžely zákonná (nemodifikovaná) úprava společného jmění, je vyloučen prodej věci z majetku výlučného jednoho manžela manželu druhému. V takovém případě by byl totiž předmět kupní smlouvy nabýván do společného jmění obou manželů. Není možné, aby manžel ve smlouvě vystupoval jako prodávající a současně spolu s manželem i jako kupující.“*⁶⁵

Darování mezi manžely je možné, avšak může se jednat pouze o darování majetku z výlučného vlastnictví jednoho manžela do výlučného vlastnictví druhého. Jednoznačně však není možné vyloučit darování ani ze společného majetku, avšak jsou k tomu zapotřebí stejné náležitosti jako při zúžení SJM.⁶⁶ Podle judikatury (R 42/72) je

⁶⁴ Srov. R 49/01; Nález Ústavního soudu spis. zn. III ÚS 317/2000.

⁶⁵ DVORÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře*, 3. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 77.

⁶⁶ Viz. ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. 1. svazek. Velký akademický komentář*. 1. vyd. Praha : Linde Praha, a. s., 2008, s. 643.

rozhodující v případech darování od třetích osob ve prospěch manželů nebo jednoho manžela pro posouzení toho, kdo je obdarovaným, vůle dárce. Vůle dárce se zjišťuje z okolností darování, přičemž povaha daru není zpravidla rozhodná. Pokud bylo darováno oběma manželům společně, nestane se s ohledem na kogentní ustanovení § 143 OZ věc předmětem SJM, ale bude nabývána do jejich podílového spoluvlastnictví. Podle J. Dvořáka a J. Spáčila je tato úprava zastaralá a měla by dostat změnám.⁶⁷

Dalším způsobem nabytí aktiv do SJM je nabytí na základě výslovného ustanovení zákona. Jednalo se např. o případy transformace práva osobního užívání pozemku na vlastnictví fyzické osoby (§ 872 odst. 1 OZ).⁶⁸

K nabytí vlastnického práva může dojít taktéž rozhodnutím státního orgánu, přičemž rozhodující je den určený v takovém rozhodnutí, nikoliv den právní moci rozhodnutí (§ 132 odst. 2 OZ). Musí se však jednat o rozhodnutí konstitutivní a nikoliv deklaratorní, jež pouze osvědčují nabytí vlastnictví již na základě předchozí právní skutečnosti. Soud bude rozhodovat o nabytí vlastnictví např. při zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví (§ 142 OZ), při zpracování věci (§ 135b OZ), či ohledně neoprávněné stavby na cizím pozemku (§ 135c OZ).⁶⁹ Nabytí věc je možné také příklepem v dražbě (§ 329 a 336i o.s.ř.). Nejasnosti se naskýtají u situace, kdy je soudem zrušeno podílové spoluvlastnictví a vypořádáno tak, že se vypořádávaná věc stane výlučným vlastnictvím jednoho ze spoluvlastníků. Jednoznačné řešení je, pokud by podíl na věci spadal do SJM, protože v tomto případě by do SJM spadala i celá přikázaná věc. Jestliže však podíl byl ve výhradním vlastnictví spoluvlastníka, jemuž byla věc přikázána, pak se podíly ostatních spoluvlastníků, které se přikázáním staly jeho, s největší pravděpodobností předmětem SJM tohoto bývalého spoluvlastníka a jeho manžela nestávají.⁷⁰

⁶⁷ Geneze úpravy vylučující, aby darovaná věc tvořila předmět majetkového společenství manželů, spadá do období 19. století. Důvodem byla garance, že darovaná věc bude po zániku manželství obdarovaného vrácena zpět rodině dárce. Dalším argumentem pro změnu v současné právní úpravě je skutečnost, že v rámci modifikací dle § 143a OZ dochází k majetkovým posunům mezi manžely, které zákon za darování nepovažuje, ačkoliv se mnohdy o darování jedná. Majetkové dispozice dle § 143a OZ ale nepodléhají dani z převodu nemovitostí a ani dani darovací, což je samozřejmě negativum pro státní příjmy.

⁶⁸ Blíže DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře*, 3. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 81 – 82.

⁶⁹ Viz. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. et al. *Občanské právo hmotné. Sv. I.* 5. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2009, s. 321 a násl.

⁷⁰ Srov. DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře*, 3. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 82-83.

Dalším titulem nabytí aktiva do SJM může být i vydržení. Jestliže jsou manželé oprávněnými držiteli, nabudou po splnění podmínek pro vydržení dnem následujícím po uplynutí vydržecí doby k věci vlastnické právo. „*Je-li držitelem věci jen jeden z manželů, není důvod, proč by takto jím nabytá věc nemohla připadnout do společného jmění manželů, není-li ovšem druhý manžel ohledně držby ve „zlé víře“.*“⁷¹

Nově vzniklá věc spadá do SJM okamžikem jejího zhotovení, pakliže byla vytvořena po uzavření manželství. Nezáleží tedy na tom, jestli byla věc vytvořena jedním nebo oběma manžely, avšak s výjimkou uměleckých předmětů. Stavba jako věc ve smyslu práva vzniká, jsou-li provedeny konstrukce a práce, které stavbu nezaměnitelným způsobem charakterizují.⁷² S ohledem na rozsudek NS ČR spis. zn. 22 Vdo 2534/2000 bylo judikováno, že pokud takové práce jako např. postavení svislých i vodorovných nosných konstrukcí, postavení konstrukce střechy či schodiště, jsou hotové již před uzavřením manželství, vznikla stavba již před uzavřením manželství, a tudíž nespadá do SJM. Další práce na stavbě jsou posléze hodnoceny jen jako dokončovací práce na již hotové věci z právního hlediska. U bytů a nebytových prostor toto platí obdobně. Podle P. Baudyš se za již existující byt jako věc v právním smyslu považuje „*místnost nebo soubor místností určených v souladu se stavebním povolením k bydlení, pokud je rozestavěn v domě, který je alespoň v takovém stupni rozestavěnosti, že je již navenek uzavřen obvodovými stěnami a střešní konstrukcí.*“⁷³

3.2 Pasiva společného jmění manželů a výkon rozhodnutí / exekuce

Předmět SJM netvoří jen majetkové hodnoty, ale i pasiva. Do SJM náležejí závazky, které vznikly jednomu z manželů nebo oběma manželům společně za trvání manželství (§ 143 odst. 1 písm. b) OZ). Výjimku tvoří závazky týkající se výlučného majetku jednoho z manželů nebo takové závazky, jež přesahují přiměřené majetkové poměry manželů a které současně byly převzaty jen jedním manželem bez souhlasu druhého manžela. Zákonodárce zcela úmyslně užil odlišné pojmy závazky, které vznikly, a závazky, které převzal. Z této skutečnosti vyplývá, že bez ohledu na to, o jak

⁷¹ DVORÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře*, 3. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 83.

⁷² Blíže ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I. § 1 až 459. Komentář*. 2. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 962.

⁷³ BAUDYŠ, P. *Katastr a nemovitosti*. 1. vyd. Praha : C.H.Beck, 2003, s. 134.

velký závazek se bude jednat, budou do SJM spadat všechny závazky, jež vážou jednoho manžela pravomocným rozhodnutím soudu nebo jiného orgánu veřejné moci.⁷⁴

Za závazky v SJM odpovídají manželé společně a nerozdílně (§ 145 odst. 3 OZ). „*Jde-li totiž o závazek spadající do společného jmění, odpovídají za něj manželé jak svým společným majetkem, tak také svým výhradním; jedná-li se ale o závazek, který tíží je jednoho z manželů, odpovídají za něj manželé svým společným majetkem a dále už jen svým výhradním majetkem onen kontrahující manžel. Výhradní majetek druhého manžela zůstane nedotčen.*“⁷⁵

Míra přiměřená majetkovým poměrům manželů není v zákoně definována, a tudíž je předmětem polemik. Většinový názor je takový, že by měla být stanovována s ohledem na majetkovou situaci manželů v každém jednotlivém případě. Vyskytovaly se však i názory, že by měla odpovídat majetkovým poměrům společenské vrstvy, k níž manželé patří. Vzhledem k neurčitosti hranic mezi společenskými vrstvami a neobjektivnosti definování takových vrstev a sounáležitosti k nim, lze hodnotit první variantu jako vhodnější, tj. dovozovat míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů z rozsahu jejich majetku v SJM a jejich hospodářských možností.⁷⁶ Zohledněn by měl být i účel závazku. Jinak by měl být hodnocen závazek např. z koupě automobilu standardní střední třídy, nežli z koupě luxusního vozu za miliony korun zcela se vymykající rozumným potřebám manželů.

Nejvyšší soud ČR změnil rozsudkem ze dne 12. 9. 2007, spis.zn. 31 Odo 766/2007 do té doby judikaturou i odbornou literaturou zastávaný názor o tom, že za splnění závazku náležejícího do SJM, jenž byl sjednán jen jedním manželem, odpovídají oba manželé společně a nerozdílně, a že je tedy v souvislosti s žalobou na splnění tohoto závazku pasivně legitimován i ten manžel, který závazek nepřijal. Nejvyšší soud ČR totiž judikoval, že věřitel se nemůže v nalézacím řízení po manželovi, který závazek nesjednával, domáhat splnění závazku sjednaného pouze druhým manželem, i když spadá tento závazek do SJM. Vzhledem k tomu, že druhý (rozuměj

⁷⁴ ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. 1. svazek. Velký akademický komentář.* 1. vyd. Praha : Linde Praha, a. s., 2008, s. 643- 644.

⁷⁵ ZUKLÍNOVÁ, M., PSUTKA, J. *Spoluvlastnictví a společné jmění manželů. § 136-§ 151 občanského zákoníku. Podrobný komentář k jednotlivým ustanovením včetně vybrané judikatury a komentáře k právní úpravě této problematiky v novém občanském zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.).* 1. vyd. Praha : Linde Praha a.s., 2012, s. 73.

⁷⁶ Blíže HOLUB, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 1. svazek.* 1. vyd. Praha : LINDE Praha, a. s., 2002, s. 350.

nesjednávající závazek) manžel není stranou závazkového poměru, žaloba na splnění takového závazku v nalézacím řízení vůči tomuto druhému manželovi nemůže být úspěšná. Tímto však není dotčeno právo věřitele domáhat se při výkonu rozhodnutí nebo exekuci uspokojení takového závazku postižením majetku v SJM.

O tomto judikátu se vedly mezi odborníky polemiky, přičemž J. Dvořák a J. Spáčil uvádí, že: „*Kritikům lze přisvědčit, že znění zákona tento výklad nepodporuje, na druhé straně nelze upřít opodstatněnost důvodům tohoto rozhodnutí, které vypočítává neblahé důsledky doslovného výkladu zákona v této otázce. Konečné hodnocení záleží na tom, zda klademe při aplikaci práva větší důraz na text zákona či na základní principy soukromého práva a požadavky praktického života; z posledně uvedených hledisek se zmíněné rozhodnutí jeví jako přijatelné.*“⁷⁷ Nosnými argumenty předmětného judikátu byl rozpor dosavadního konstantního stanoviska se zásadou autonomie vůle smluvních stran v rámci vzniku smluvních závazků a rozpor s principem pacta sunt servanda, kdy podle Nejvyššího soudu ČR nelze smluvním stranám vnutit dalšího účastníka. Odpůrci judikátu však uvádí, že zásadu smluvní volnosti nelze vykládat absolutně, naopak, že je tento princip omezován kogentními ustanoveními zákona. Nejvyšší soud ČR dále argumentuje, že skutečnost, že věřiteli vznikne možnost požadovat splnění závazku nejen po kontrahujícím věřiteli, ale i po jeho manželovi, vnáší nejistotu do smluvních závazkových vztahů, a to nejen na straně dlužníka, ale i na straně věřitele. K tomuto názoru soudu se Z. Kordač vyjadřuje takto: „*Co se týče nejistoty v právním postavení věřitele, domnívám se, že obavy Nejvyššího soudu nejsou na místě. Solidarita dlužníků a její důsledky jsou stanoveny zákonem a skutečnost, zda je dlužník sjednáváného závazku ženatý (vdaná) není problematické v rámci předsmělných jednání zjistit (...). Navíc v případě solidární odpovědnosti druhého z manželů za závazky ve společném jmění manželů lze těžko mluvit o zhoršení právního postavení věřitele takového závazku, když jeho postavení je takovou solidaritou spíše posíleno, vzhledem k tomu, že jeho šance na získání plnění takového závazku se zvýšeným počtem dlužníků vzroste.*“⁷⁸ Další nosnou argumentací soudu bylo to, že původně zastávaný názor by způsoboval problémy v exekučních řízeních, kdyby

⁷⁷ DVOŘÁK, J. SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, a.s, 2011. s. 91 – 92.

⁷⁸ KORDAČ Z. K odpovědnosti manžela za závazky v SJM přijaté druhým z manželů. *Bulletin advokacie*. 2008, č. 1-2, s. 55.

v případě exekuce na majetek nekontrahujícího manžela došlo i k postižení jeho výlučného majetku. Tento argument je protikladný se samotným pojetím majetkového společenství manželů a je v rozporu s § 145 odst. 3 OZ, který jednoznačně stanoví solidární odpovědnost obou manželů za závazky, jež spadají do SJM.⁷⁹

Nejvyšší soud dále v jiném judikátu uvedl: „*Uzavřel-li za trvání manželství a bezpodílového spoluvlastnictví (dnes společného jmění manželů) smlouvu o půjčce jako dlužník jen jeden z manželů, nepotřeboval k tomu, a to ani v případě, že nešlo o běžnou záležitost, souhlas druhého manžela. Oprávněn a zavázán z takové smlouvy je pouze ten z manželů, který ji jako dlužník uzavřel. Není přitom rozhodné, že peníze, které byly takto získány, se z podmínek § 143 obč. zák. staly bezpodílovým spoluvlastnictvím manželů nebo že byly použity na zaplacení kupní ceny věci, jež se stala jejich spoluvlastnictvím.*“⁸⁰

Pasiva SJM mohou tvořit jak závazky ze smluv, z bezdůvodného obohacení a škody či jiných zákonem stanovených skutečností.⁸¹

Jestliže manželé závazky dobrovolně nesplní, může dojít k výkonu rozhodnutí dle o.s.ř. či k exekuci dle zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (dále jen jako „EŘ“ či exekuční řád). V případě vymáhání závazku představuje rozdíl mezi závazkem v SJM a závazkem do SJM nespádajícím skutečnost, že v prvním případě lze závazek uspokojit i z výlučného majetku manžela, který se na uzavření závazku nepodílel, přičemž však u obou situací se bude závazek moci uspokojit z majetku patřícího do SJM a do výhradního majetku manžela závazek přebírajícího.

Je zapotřebí odlišovat nařízení výkonu rozhodnutí a jeho vlastní realizaci, neboť pakliže byl ohledně nějakého majetku výkon rozhodnutí nařízen, neznamená to nutně, že byl také na něm proveden. Soud nařizuje výkon rozhodnutí zejména bez jednání a slyšení povinného a nezkoumá při nařízení výkonu rozhodnutí, jestli postižený majetek do SJM patří či nikoliv. V opačném případě by mohlo dojít s ohledem na průtahy ke zmaření účelu výkonu rozhodnutí. Tento postup však mnohdy vyústí v to, že je výkon nařízení nařízen vůči majetku, který být předmětem výkonu nemůže s ohledem na právo třetí osoby výkon nepřipouštějící. Skutečnosti bránící výkonu rozhodnutí se dokazují až

⁷⁹ Blíže KORDAČ Z. K odpovědnosti manžela za závazky v SJM přijaté druhým z manželů. *Bulletin advokacie*. 2008, č. 1-2, s. 54-56.

⁸⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, spis.zn. 33 Cdo 373/2007.

⁸¹ Srov. FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 2., aktualizované vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 57.

po jeho nařízení. Třetí osoba mající právo k postiženému majetku může podat vylučovací žalobu, přičemž touto třetí osobou je i manžel povinného. Předpoklady podání excindační žaloby manželem jsou upraveny v § 267 o.s.ř. Podle ustanovení § 267 odst. 2 o.s.ř. lze podat excindační žalobu „*byl-li nařízeným výkonem rozhodnutí postižen majetek patřící do společného jmění manželů nebo který se považuje za součást společného jmění manželů (§ 262a odst. 1), avšak vymáhaný závazek vznikl za trvání manželství jen jednomu z manželů při používání majetku, který*

a) podle smlouvy o zúžení zákonem stanoveného rozsahu společného jmění manželů nebo podle smlouvy o vyhrazení vzniku společného jmění ke dni zániku manželství nepatřil do společného jmění manželů, a oprávněnému byl v době vzniku vymáhané pohledávky znám obsah smlouvy,

b) náležel výhradně povinnému proto, že jej nabyl před manželstvím, dědictvím, darem, za majetek náležející do jeho výlučného majetku nebo podle předpisů o restituci majetku, který měl ve vlastnictví před uzavřením manželství nebo který mu byl vydán jako právnímu nástupci původního vlastníka, anebo že slouží podle své povahy jen jeho osobní potřebě.“ Podle třetího odstavce § 267 o.s.ř. se obdobně postupuje, byl-li nařízeným výkonem rozhodnutí postižen výlučný majetek manžela povinného proto, že jej nabyl před manželstvím, dědictvím, darem za majetek náležející do jeho výlučného majetku či v restituci, anebo že slouží podle své povahy jen jeho osobní potřebě.

Otázkou excindační žaloby manžela se zabýval Nejvyšší soud již několikrát. Vyjádřil např. to, že: „*Žaloba na vyloučení majetku z výkonu rozhodnutí nemůže být úspěšná, jestliže vymáhaná pohledávka vznikla (za trvání manželství jednomu z manželů) před uzavřením smlouvy o zúžení zákonem stanoveného rozsahu společného jmění manželů (§ 262a odst. 2, § 267 odst. 1 OSŘ).*“⁸²

Jestliže nemá manžel - dlužník výlučný majetek, jenž by mohl sloužit k uspokojení pohledávky věřitele, a druhý manžel uspěl se svou vylučovací žalobou, má věřitel možnost podat insolvenční návrh, čímž dojde k zániku SJM a jeho vypořádání mezi manžely, a věřitelé se tak bude moci domáhat uspokojení na vypořádacím podílu manžela – dlužníka.

V § 262a odst. 1 o.s.ř. je uvedeno: „*Výkon rozhodnutí na majetek patřící do společného jmění manželů lze nařídit také tehdy, jde-li o vydobytí závazku, který vznikl*

⁸² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 7. 2004, spis. zn. 20 Cdo 1389/2003.

za trvání manželství jen jednomu z manželů. Za majetek patřící do společného jmění povinného a jeho manžela se pro účely nařízení výkonu rozhodnutí považuje také majetek, který netvoří součást společného jmění manželů jen proto, že byl smlouvou zúžen zákonem stanovený rozsah společného jmění manželů nebo že byl smlouvou vyhrazen vznik společného jmění ke dni zániku manželství.“ Dle druhého odstavce § 262a o.s.ř.: „Při výkonu rozhodnutí se nepřihlíží ke smlouvě, kterou byl zúžen zákonem stanovený rozsah společného jmění manželů o majetek, který patřil do společného jmění v době vzniku vymáhané pohledávky. Totéž platí, byl-li zákonem stanovený rozsah společného jmění manželů smlouvou rozšířen o majetek povinného, který nepatřil do společného jmění v době vzniku vymáhané pohledávky.“ Ustanovení § 262a o.s.ř. tedy výrazně oslabuje účinky modifikačních smluv a naopak posiluje postavení věřitelů. S ohledem na tuto úpravu plyne, že výkon rozhodnutí může postihnout i majetek ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů, jenž byl ze SJM smluvně vyňat, pokud modifikaci předcházel hmotně-právní vznik vymáhané pohledávky.⁸³

Ustanovení § 262a odst. 3 o.s.ř. říká, že „Výkon rozhodnutí srážkami ze mzdy nebo jiného příjmu manžela povinného, příkázáním pohledávky manžela povinného z účtu u peněžního ústavu, příkázáním jiné peněžité pohledávky manžela povinného nebo postižením jiných majetkových práv manžela povinného lze nařídit tehdy, jde-li o vydobytí závazku, který patří do společného jmění manželů. Ustanovení hlavy druhé a třetí se použije přiměřeně.“ Možnost postihnout pro závazky spadající do SJM mzdu, důchod či jiný příjem manžela povinného stejně jako jeho bankovní účet je zakotvena v právním řádu zcela nově, a to na základě novely o.s.ř. a EŘ č. č. 396/2012 Sb., účinné od 01. 01. 2013. „Jedná se o revoluční změnu, jelikož ustálená judikatura Nejvyššího soudu ČR již několik let zastává názor, že manžel dlužníka nemůže být žalován a nelze na něj nařídit exekuci, pokud předmětný závazek nesjednal. Může-li pak být exekuce nařízena pouze na toho z manželů, který závazek sjednal, nesmí být druhému z manželů postižen účet ani příjem.“⁸⁴ V případě, že peněžní prostředky na bankovním účtu manžela povinného nebudou spadat do SJM, bude tak muset manžel povinného

⁸³ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 7. 2004, spis. zn. 20 Cdo 1389/2004.

⁸⁴ NAČERADSKÝ, O. *Novela občanského soudního řádu umožní od nového roku exekučně postihnout též příjmy, účty a další pohledávky manželů dlužníků.* [cit. 25.04.2013]

Dostupné na World Wide Web:

<<http://dluhy.obcanskeporadny.cz/index.php/clanky/34-clanky/115-novela-obcanskeho-soudniho-udu-umoni-od-noveho-roku-exekun-postihnout-te-pijmy-uty-a-dali-pohledavky-manel-dlunik>>.

prokázat. Důvodem pro zakotvení tohoto ustanovení byla častá praxe dlužníků „schovat“ peněžní prostředky před exekutorem na účet manžela. Dle současné úpravy by bylo taktéž možné postihnout prostředky na účtu manžela povinného, avšak nikoliv přímo, nýbrž tzv. příkázáním jiné peněžité pohledávky povinného nebo postižením jeho jiného majetkového práva.⁸⁵ Ustanovení § 262a odst. 3 o.s.ř. tak smazává rozpor mezi hmotně-právní a procesně-právní úpravou, kdy z pohledu hmotného práva jsou příjmy i zůstatky na účtu manželů za trvání manželství součástími SJM, avšak do konce roku 2012 nemohly být procesně postiženy.

Novela EŘ a o.s.ř. zrušila dvojkolejnost výkonu rozhodnutí a exekuce, neboť vyjmenovává druhy nároků, které bude moci nadále vymáhat pouze soud (např. ve věcech týkajících se výchovy nezletilých dětí, výživného, vykázaní ze společného obydlí, vyklizení bytu se zajištěním bytové náhrady apod.) a ty, k nimž bude příslušný soudní exekutor (ostatní nároky).⁸⁶ Zároveň novela účinná od 01. 01. 2013 zavádí za účelem úspory na nákladech exekučního řízení povinnost spojovat exekuce, pakliže jich dlužník bude mít více.

Jestliže jsou v exekučním řízení nebo v řízení o výkonu rozhodnutí postiženy věci nebo práva v SJM, je účastníkem řízení i manžel povinného, pokud jde o tyto hodnoty (§ 255 odst. 2 o.s.ř.). Nově vložený třetí odstavec § 255 o.s.ř. říká, že manžel povinného je účastníkem řízení také tehdy, jsou-li k vydobytí závazku spadajícího do SJM nařízeným výkonem rozhodnutí postiženy majetkové hodnoty manžela povinného (§ 262a odst. 3). Manžela povinného tak bude možné postihnout i bez existence exekučního titulu vůči jeho osobě, postačí však pouze exekuční titul znějící proti povinnému.

Ustanovení § 262a o.s.ř. se aplikuje i pro situaci, kdy byl nařízen výkon rozhodnutí na majetek z již zaniklého SJM, které v době výkonu rozhodnutí nebylo vypořádáno. I zde se stává bývalý manžel povinného účastníkem řízení.

⁸⁵ *Exekuce - změny 2013, novela exekučního řádu 2013 přehledně v kostce* [cit. 01. 05. 2013]

Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.bezplatnapravni poradna.cz/online-zdarma/ruzne/navrhy-novely-nove-zakony/14131-exekuce-zmeny-2013-novela-exekucniho-radu-2013-prehledne-v-kostce.html>>.

⁸⁶ *Srov. Exekuce - změny 2013, novela exekučního řádu 2013 přehledně v kostce* [cit. 01. 05. 2013]

Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.bezplatnapravni poradna.cz/online-zdarma/ruzne/navrhy-novely-nove-zakony/14131-exekuce-zmeny-2013-novela-exekucniho-radu-2013-prehledne-v-kostce.html>>.

Uspokojit se lze v rámci exekučního řízení či výkonu rozhodnutí i na majetku, který na základě dohody o vypořádání patří nyní manželovi povinného, jestliže pohledávka oprávněného vznikla před uzavřením dohody o vypořádání SJM dlužníka. S ohledem na § 150 odst. 2 OZ je bez dalšího dohoda o vypořádání SJM porušující práva věřitele vůči němu neúčinná, tj. není zapotřebí vyslovení právní neúčinnosti soudem.⁸⁷

Obdobnou úpravu obsaženou v § 262 o.s.ř. nalezneme i v exekučním řádu (§ 42 EŘ). Exekuční řízení lze tudíž rovněž vést vůči majetku v SJM, pakliže má být uspokojen závazek vzniklý za trvání manželství. Při exekuci se rovněž jako při výkonu rozhodnutí nepřihlíží k modifikačním smlouvám týkajícím se majetku spadajícího do SJM v době vzniku závazku. V případě exekučního řízení lze však excindační žalobu podat až poté, co exekutor nevyhověl návrhu na vyškrtnutí věci z pořízeného soupisu dle § 68 EŘ.

3.3 Modifikace společného jmění manželů

3.3.1 Smluvní modifikace

Manželé se mohou smluvně odchýlit od zákonného rozsahu SJM a mají i možnost upravit dobu vzniku SJM (§ 143a OZ). Zároveň si mohou manželé smluvně ujednat odlišný způsob správy SJM. Obdobně si mohou modifikovat budoucí majetkové vztahy rovněž snoubenci formou tzv. předmanželské smlouvy (§ 143a odst. 3 a § 147 OZ). Výslovné ustanovení regulující předmanželskou smlouvu v OZ není, a tudíž se jedná o smlouvu nepojmenovanou neboli inominátní (§ 51 OZ). Všechny citované smlouvy musí být sepsány ve formě notářského zápisu, a to pod sankcí absolutní neplatnosti.

Jak již bylo v práci zmiňováno, z důvodu ochrany třetích osob jsou vůči těmto modifikačním smlouvám účinné, pouze pokud je jim znám obsah těchto smluv, přičemž důkazní břemeno nesou manželé. Takováto úprava má zamezit účelovým smlouvám manželů s cílem poškodit věřitele. Za jinou osobu je zapotřebí ve smyslu judikatury považovat osobu, která může být v souvislosti s existencí nějaké modifikační smlouvy

⁸⁷ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.6.2008, spis. zn. 20 Cdo 3531/2006.

zkrácena na svých právech.⁸⁸ Pro účinnost modifikační smlouvy je zapotřebí, aby jiná osoba věděla nejen o její existenci, nýbrž i o jejím obsahu. Nejvyšší soud ČR judikoval, že tato podmínka není splněna pouhou poznámkou v katastru nemovitostí o existenci takové smlouvy.⁸⁹ Při vzniku smluvního závazku je proto nanejvýš vhodné do smlouvy uvést ustanovení o tom, že se věřitel s obsahem modifikační smlouvy seznámil. V případě ústní formy právního úkonu je vhodné zajistit účast svědka.⁹⁰ Smlouva o zúžení zákonného rozsahu SJM uzavřená až po vzniku závazku, nemá na tento závazkový vztah žádné účinky.⁹¹

Po uzavření modifikační smlouvy je možné, aby manželé v budoucnu upravili své majetkové vztahy novou smlouvou. Česká právní úprava tak např. spolu s právní úpravou německou a ruskou tvoří skupinu právních řádů, v nichž lze majetkové vztahy mezi manžely kdykoli změnit. Opačná je situace např. ve Francii, kde je oproti smluvní autonomii upřednostňována stabilita, neboť nové ujednání nesmí být v rozporu se zájmy rodiny a je nutné, aby byla tato nová dohoda schválena soudem.

Od 1. 7. 2009 u nás vznikla Centrální evidence manželských smluv pod vedením Notářské komory (§ 35c notářského řádu). Evidence je vedena v elektronické podobě a je neveřejná. K údajům mají přístup pouze notáři a Notářská komora. Nejedná se o seznam, kdy by se zápisem do něj nastávaly nějaké účinky, slouží zejména pro účely dědického řízení. Každý notář má tedy nyní po sepsání manželské modifikační smlouvy povinnost ji v tomto registru zaevidovat.⁹²

Pokud je předmětem modifikační smlouvy nemovitost, nabývá smlouva účinnosti až vkladem do katastru nemovitostí. *„Tomuto ustanovení je nutno rozumět tak, že celá smlouva nabývá účinnosti vkladem do katastru nemovitostí, bez ohledu na to, čeho dalšího se týká. (Jde o výjimku z obecné zásady, že katastrální úřad vkládá právo jen na základě již účinné smlouvy.) Naopak v případě, že je objektem smlouvy*

⁸⁸ Blíže Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 22 Cdo 1593/2004.

⁸⁹ Viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 20 Cdo 612/2005.

⁹⁰ Blíže VLASÁKOVÁ, L., KRÍŽOVÁ, V. Modifikace rozsahu SJM a odpovědnost manželů za závazky. *Ad Notam*, 2004, č. 3. s. 61-66.

⁹¹ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 20 Cdo 1389/2003.

⁹² Blíže KRÁSNÁ, A. Zavedení evidence manželských smluv od 1. 7. 2009. *Právo a rodina*. č. 7, 2009, s. 7 – 8.

*nemovitost, která teprve bude nabyta, a to jak nemovitost již existující, tak nemovitost teprve budoucí, samozřejmě účinnost žádné z uvedených smluv neovlivňuje.*⁹³

Změny zákonného rozsahu společného jmění manželů

Manželé mají možnost zákonný rozsah SJM smluvně rozšířit i zúžit, přičemž taková modifikace se může vztahovat jak na majetek a závazky již existující a již tvořící SJM, tak i na ty teprve v budoucnu vzniklé. Takovéto smlouvy mají s ohledem na zákaz retroaktivity účinky *ex nunc*.⁹⁴ Modifikační smlouva se může vztahovat nejen na konkrétní majetek a závazky, ale i na určité skupiny či druhy majetku a závazků. Smlouvu dle § 143a OZ však není možné uzavřít jen výlučně na určitou dobu trvání manželství.

Termínem rozšíření se má na mysli skutečnost, že objektem SJM budou rovněž majetek a závazky, které by jinak byly ze SJM podle § 143 odst. 1 písm. a) OZ vyloučeny. Předmětem SJM se na základě smluvního rozšíření může stát rovněž výlučný majetek a závazky, nabytý a vzniklé už před vznikem manželství. Termínem zúžení se naopak rozumí, že majetek a závazky jinak spadající pod SJM se na základě smluvního ujednání z předmětu SJM vyjímají.

Zúžení však v současnosti nemůže být takového rozsahu, že by zcela došlo k vyloučení SJM, neboť musí existovat alespoň v minimálním rozsahu, přičemž tímto minimálním rozsahem je obvyklé vybavení společné domácnosti. Jak již bylo uvedeno v kapitole 2.2.1 této práce, zákon nedefinuje pojem obvyklé vybavení společné domácnosti. Obecně se však pod ním rozumí obvyklé bytové zařízení. Můžeme se setkat s odlišnými názory, jak hodnotit, jestli věc tvoří obvyklé vybavení společné domácnosti. Je zapotřebí odlišovat pojem „obvyklé vybavení společné domácnosti“ od pojmu „obvyklé vybavení domácnosti“ dle § 322 odst. 2 o.s.ř., jenž je užíván v souvislosti s vyloučením z výkonu rozhodnutí. Rozsah pojmu obvyklé vybavení domácnosti dle § 322 odst. 2 o.s.ř. je užší. Jestliže mají manželé zúženo SJM až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti, nabývá pak každý z nich majetek do

⁹³ ZUKLÍNOVÁ, M., PSUTKA, J. *Spoluvlastnictví a společné jmění manželů. § 136-§ 151 občanského zákoníku. Podrobný komentář k jednotlivým ustanovením včetně vybrané judikatury a komentáře k právní úpravě této problematiky v novém občanském zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.).* 1. vyd. Praha : Linde Praha a.s., 2012, s. 94.

⁹⁴ Viz. DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře.* 3. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, s. 172.

svého výhradního vlastnictví, a pakliže nabývají společně, tak do podílového spoluvlastnictví.

Smlouvy modifikující rozsah SJM nabývají účinnosti jejich uzavřením, pakliže není dohodnuto jinak. Pokud se však vztahují na nemovitosti evidované v katastru nemovitostí, účinné se stávají až dnem jejich vkladu do katastru. Podnikatelé zapsaní v obchodním rejstříku mají povinnost vložit do sbírky listin notářský zápis o modifikační smlouvě. Tyto smlouvy nemusejí být třetím osobám známe, je proto třeba zajistit jejich ochranu.

Smlouva o změně rozsahu SJM nesmí zavést nestejně podíly manželů na SJM, neboť by taková smlouva byla v rozporu s principem rovnosti mezi manžely. Taktéž není možné v ní modifikovat osobnostní práva a ani není možné, aby byla jejím předmětem členská práva v družstvu. Předmětem modifikační smlouvy však může být dohoda o výživném pro rozvedeného manžela/ku, přičemž předmětná část se stane účinnou až rozvodem manželství.

Vyvstává otázka, jestli může modifikační smlouva měnit pravidla nabývání vlastnictví daná zákonem. R. Bláha je toho názoru, že nikoliv: „*Za příklad takového neplatného ujednání považuji např. formulaci, že veškeré nemovitosti bude do svého výlučného vlastnictví nabývat manžel (manželka by se předem vzdala svého práva nabývat majetek zaručeného čl. 11 Listiny základních práv a svobod).*“⁹⁵

Při výkonu rozhodnutí nebo exekuci na majetek v SJM se smlouva o zúžení zákonem stanoveného rozsahu nebere v potaz co do majetku, jenž spadal do SJM v době vzniku vymáhané pohledávky. Toto obdobně platí v případě, kdy byl zákonný rozsah SJM smlouvou rozšířen o majetek povinného, který nepatřil do SJM v době vzniku vymáhané pohledávky (§ 262a odst. 2 o.s.ř.).

V případě rozšíření zákonného rozsahu SJM se zde nabízí otázka, jestli majetkové hodnoty, o něž se smluvně zákonný rozsah rozšířil, se mají považovat za vnos do SJM, jenž je zapotřebí při zániku SJM vypořádat. Odpověď bude s největší pravděpodobností s ohledem na obecné zásady pro vypořádání SJM ⁹⁶ kladná, neboť tyto hodnoty se staly součástí SJM jako celku, které je vypořádáváno.

Z rozsudku Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 1476/2000 vyplývá, že pokud bylo SJM zúženo až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti, zaniklo

⁹⁵ BLÁHA, R. K obsahu dohody o zúžení rozsahu SJM do budoucna. *Ad Notam*, 2008, č. 1, s. 13.

⁹⁶ Blíže kap. 5.2 této práce.

SJM k ostatním věcem tvořícím obvyklé vybavení společné domácnosti. Ohledně majetku a závazků, u nichž došlo zúžením SJM k vyloučení ze zákonného rozsahu SJM a u nichž nedošlo k vypořádání přímo ve smlouvě o zúžení SJM, je zapotřebí provést vypořádání podle § 149 odst. 2 OZ. Nejvyšší soud v tomto judikátu dále stanovil, že nedošlo-li k vypořádání, platí ohledně vyňatých věcí stále režim SJM. Jinými slovy musí dojít k vypořádání vyloučené části SJM, a to stejně, jako v případě zániku manželství. Problematice smlouvy o zúžení a vypořádání SJM je věnována samostatná kapitola 5.4.2 této práce.

Rozsudkem Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 2. 2012, spis. zn. 22 Cdo 3541/2009 bylo judikováno, že pokud byl rozsah SJM smluvně zúžen formou, a to tak, že notářským zápisem bylo určeno, že jednotlivé věci či věci určitého druhu jsou ze SJM vyloučeny, lze takové věci nabýt do SJM, jen je-li to opět umožněno smlouvou ve formě notářského zápisu. Jestliže je mezi manžely uzavřena platná a účinná smlouva o zúžení SJM v požadované formě, nahrazuje tato zákonnou úpravu nabývání jmění do SJM. Smlouvu uzavřenou ve formě notářského zápisu lze změnit pouze jen notářským zápisem, přičemž samotný shodný projev vůle manželů nestačí.⁹⁷

Změna doby vzniku společného jmění manželů

Manželé mají možnost si dle § 143a odst. 2 OZ smluvně opět ve formě notářského zápisu vyhradit zcela nebo zčásti vznik SJM ke dni zániku manželství, s výjimkou věcí tvořících obvyklé vybavení společné domácnosti. Prakticky tedy SJM bude existovat, ale jen v míře obvyklého vybavení společné domácnosti. Zánik a vznik SJM tedy spadají do stejného okamžiku. Předmětem SJM v okamžiku zániku manželství bude to, co přesahuje jmění každého manžela, s nímž do manželství vstupoval a nabyl v souladu s § 143 OZ.⁹⁸

V případě, že chtějí manželé tento druh modifikační smlouvy uzavřít v době, kdy už jsou manželé a mají v SJM i jiné hodnoty nežli obvyklé vybavení společné domácnosti, musí nejdříve SJM smluvně zúžit až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti a posléze provést vypořádání. Až poté, co nastanou tyto skutečnosti, mohou odložit vznik SJM ke dni zániku manželství.

⁹⁷ FIALA, R. Zúžení společného jmění manželů. *Ad Notam*. 2012, č. 5. s. 22 – 25.

⁹⁸ Srov. KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVORÁK, J. *Občanské právo hmotné 1.*, 4. aktualizované vyd. Praha : ASPI, 2005, s. 393.

Změna správy společného jmění manželů

Manželé mohou dle § 147 OZ smluvně ve formě notářského zápisu upravit správu SJM odlišně od § 145 a § 146 OZ, kde je dispozitivně upravena správa SJM tak, že obvyklou správu společného majetku může vykonávat každý z manželů samostatně, ale v ostatních případech, které obvyklou správu majetku přesahují, je nezbytný souhlas obou, a to pod sankcí neplatnosti takového právního úkonu. Majetku v SJM nebo jeho části je možné užít k podnikatelským účelům jednoho z manželů pouze se souhlasem druhého manžela, kdy souhlas je zapotřebí udělit pouze při prvním použití majetku v SJM nebo jeho části. Pro zajímavost lze na tomto místě zmínit usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 9. 2012, kterým bylo uvedeno, že: *„Výběr prostředků z účtu nemůže být neplatným právním úkonem, a to ani v případě, že se vymyká obvyklé správě společného majetku [...] přesahuje-li však následné nakládání s vybranými prostředky rámec obvyklé správy, pak k němu nelze přihlížet, a tyto prostředky je třeba zařadit do společného jmění a vypořádat.“*⁹⁹

Zákon blíže nedefinuje, jak by měl obsah takové smlouvy vypadat. Manželé tak mají možnost upravit si správu SJM dle svých potřeb, např. že bude SJM spravovat pouze jeden z nich či každý nějakou konkrétně vymezenou část. Stejně jako shora uvedené dva smluvní typy i tato modifikační smlouva je účinná vůči třetím osobám pouze za předpokladu, že je jim znám její obsah. Smlouvu o odchylné úpravě správy SJM lze uzavřít souběžně se smlouvou o zúžení nebo rozšíření SJM.¹⁰⁰

Úprava majetkových vztahů před vstupem do manželství

Novelou č. 91/1998 Sb. byla dána snoubencům možnost, smluvně ve formě notářského zápisu si upravit jejich majetkové vztahy po uzavření manželství, a to obdobně jako manželé dle § 143 a odst. 1 a 2 OZ. Předmětem této tzv. předmanželské smlouvy může být vše, co může činit předmět SJM. Jedná se o smlouvu s odkládací podmínkou, kterou je uzavření manželství. Jestliže je předmětem předmanželské smlouvy vlastnictví k nemovitosti, mohou být tyto skutečnosti do katastru nemovitostí zapsány až po uzavření manželství. Na rozdíl od předchozích modifikačních smluv lze prostřednictvím předmanželské smlouvy upravit majetkové vztahy jen do budoucna. S.

⁹⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 9. 2012, spis. zn. 22 Cdo 4021/2010.

¹⁰⁰ Blíže FIALA J. a kol. *Občanské právo*. 1. vyd. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, a. s., 2006, s. 108.

Štěpánková uvádí, že v předmanželské smlouvě není možné upravit budoucí vyživovací povinnost k dětem nebo mezi manžely, péči a styk s dětmi, ani odstupné pro případ zániku manželství z důvodu nevěry jednoho z manželů.¹⁰¹

Předmanželská smlouva může být uzavřena pouze před vznikem manželství. Pokud k jejímu uzavření dojde v den vzniku manželství, tak musí být prokázáno, že byla uzavřena skutečně před učiněním souhlasného prohlášení muže a ženy o vstupu do manželství. Předmanželská smlouva může být před vznikem manželství změněna, nahrazena jinou, popř. i odvolána. Po uzavření manželství je rovněž možné ji měnit, avšak již prostřednictvím smlouvy modifikující vzniklé SJM. V zákoně nikde nenalezneme časový limit, do jaké doby před uzavřením manželství se může předmanželská smlouva uzavřít. Vystane tedy otázka ohledně osudu předmanželské smlouvy v případě, že po jejím uzavření snoubenci svatbu o několik let posunou. Zřejmě lze konstatovat, že jestliže smlouva nebyla zrušena či nezanikla jiným způsobem, zůstane nadále v platnosti, ačkoliv od jejího vzniku uplynulo již delší období. K jejímu zrušení může dojít na základě pozdější shodné vůle účastníků, a to opět ve formě notářského zápisu. Zanikne např. pro nemožnost plnění v případě úmrtí jednoho snoubence nebo sňatku jednoho snoubence s jinou osobou. Samozřejmě nic nebrání tomu, aby bylo ve smlouvě stanoveno, že manželství bude uzavřeno v určité lhůtě, jinak smlouva nenabude účinnosti.

Předmanželskou smlouvu může uzavřít osoba, která má plnou způsobilost k právním úkonům, které se u nás nabývá dosažením věku 18 let nebo uzavřením manželství. U nezletilých osob, které dostaly od soudu povolení k uzavření manželství, lze mít za to, že jsou rovněž způsobilé k uzavření předmanželské smlouvy. Pokud po uzavření předmanželské smlouvy v manželství dojde ke zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům, zůstává manželství i samotná smlouva v platnosti. V případě, že osoba způsobilost k právním úkonům má omezenou nebo je jí zbavena úplně, má možnost, aby za ni uzavřel takovou smlouvu její zákonný zástupce, přičemž tato smlouva bude podléhat navíc i schválení soudu.

¹⁰¹ Viz. ŠTĚPÁNKOVÁ, S. *Společné jmění manželů a podnikání*. 1. vyd. Brno : Computer Press, a. s., 2006, s. 76.

Nejčastěji bude institut předmanželské smlouvy využíván v situaci, kdy manželé vstupují do manželství s určitým větším majetkem a kdy si budou chtít zajistit, aby příjmy z toho majetku zůstaly ve výlučném vlastnictví a nespadaly pod SJM.

Na tomto místě je vhodné se rovněž zmínit o skutečnosti, že předmanželské smlouvy stejně jako modifikační smlouvy mezi manžely nepodléhají zdanění.

3.3.2 Modifikace společného jmění manželů soudem

SJM může být dle § 148 odst. 1 OZ zúženo soudem, a to až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti. Soud tak může učinit pouze na návrh některého z manželů a ze závažných důvodů. Zákon tyto závažné důvody blíže nespecifikuje, a tudíž tento pojem je ponechán na zvážení soudu s ohledem na konkrétní případ. Půjde kupříkladu o alkoholismus, drogovou závislost, marnotratnost, ale i např. skutečnost, že spolu manželé trvale nežijí.¹⁰² Odborná veřejnost není jednotná v tom, jestli soud rozhodne o zúžení vždy v maximálním rozsahu, tj. zúží až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti, nebo jestli může soud stanovit zúžení užší. Vzhledem k tomu, že zákon neuvádí, jak má soud rozhodnout, lze spíše přisvědčit skupině zastávající názor, že soud může zúžit SJM v menším rozsahu, tj. jen o určité konkrétní věci, práva či závazky.¹⁰³

Dle § 148 odst. 2 OZ je soud povinen při prokázání požadovaných skutečností zúžit SJM až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti v případě návrhu jednoho z manželů z důvodu získání podnikatelského oprávnění druhého manžela nebo skutečnosti, že se druhý manžel stal neomezeně ručícím společníkem v obchodní společnosti či družstvu. Smyslem tohoto ustanovení je ochrana nepodnikajícího manžela před neúspěchy v podnikání manžela - podnikatele. Na rozdíl od dřívější právní úpravy mohou návrh k soudu v tomto případě podat oba manželé, tj. jak manžel podnikatel, tak i nepodnikatel. Vzhledem k tomu, že zákon nedefinuje podmínky pro

¹⁰² Srov. HOLUB, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 1. svazek*. 1. vyd. Praha : LINDE Praha, a. s., 2002, s. 364.

¹⁰³ Srov. ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1.4.2008*. 2.sv. Praha : Linde Praha a.s., 2008, s. 669.

podání takového návrhu podnikajícím manželem, může docházet ke zneužití tohoto ustanovení, které posléze nebude sloužit k ochraně nepodnikajícího manžela, ba naopak mu bude k tíži. Jako příklad takové situace lze uvést snahu podnikajícího manžela ponechat si příjmy z podnikání pro sebe na úkor druhého manžela, což lze hodnotit zajisté jako jednání v rozporu s dobrými mravy, a to zejména v situaci, kdy je nepodnikající manžel druhému v podnikání oporou. Nejvyšší soud ČR však judikoval, že ustanovení § 148 odst. 2 OZ skutečně neumožňuje soudu, pakliže jsou splněny zákonné požadavky¹⁰⁴, aby ze závažných důvodů (např. porušení dobrých mravů) návrh na zúžení SJM podaný manželem podnikatelem zamítl.¹⁰⁵ V tomtéž rozsudku Nejvyššího soudu ČR byla konstatována nepromlčitelnost práva podat návrh dle § 148 odst. 2 OZ, protože jde o právo žádat vydání konstitutivního soudního rozhodnutí, které se promlčuje, jen pokud tak zákon výslovně stanoví.

Po zúžení SJM mají manželé právo smluvně ujednat, jak budou nadále příjmy z podnikání, které je vykonáváno společně nebo za pomoci nepodnikajícího manžela, mezi ně rozděleny. Jestliže k uzavření takové smlouvy nedojde, platí s ohledem na § 148 odst. 3 OZ, že se příjmy dělí mezi manžele rovným dílem. Pokud by toto ustanovení v zákoně chybělo, měl by manžel - podnikatel právo na všechny příjmy z podnikatelské činnosti, aniž by měl zákonnou povinnost dělit se o takové příjmy s druhým manželem.

Bylo-li SJM zúženo soudem, lze jej navrátit do původního rozsahu znovu jen soudním rozhodnutím vydaným na návrh některého z manželů, a to buďto z důvodu pozbytí podnikatelského oprávnění či zániku účasti v obchodní společnosti, nebo pominutí závažných důvodů.

Po zúžení SJM soudním rozhodnutím je nutné provést vypořádání stejně jako v případě zúžení SJM na základě smlouvy.

Otázkou zůstává, jak se bude rozhodnutí soudu o zúžení SJM projevovat ve vztahu k třetím osobám. S největší pravděpodobností bude mít tento rozsudek stejné účinky jako dřívější zrušení BSM, a tudíž účinné vůči třetím osobám, i když těmto nebyl jeho obsah znám.

¹⁰⁴ Prokazované skutečnosti jsou, že navrhovatel a odpůrce jsou manžely, že jeden z nich získal oprávnění k podnikatelské činnosti (živnostenské nebo jiné), či že je členem veřejné obchodní společnosti nebo komplementářem komanditní společnosti.

¹⁰⁵ Blíže Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 22 Cdo 3515/2006.

3.4 Právní úprava dle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.

3.4.1 Zákonný režim

NOZ rozlišuje zákonný režim majetkových vztahů mezi manžely a režim modifikovaný, jenž je režimem smluvním nebo režimem založeným soudním rozhodnutím. Režim zákonný je základním režimem pro majetkové vztahy mezi manžely.

Rozsah SJM podle stávajícího OZ je téměř zachován v zákonném režimu SJM podle NOZ, kdy § 708 NOZ obdobným způsobem jako § 143 OZ uvádí obecnou formulaci toho, co tvoří SJM s uvedením taxativních výjimek. Dle § 708 odst. 1 NOZ *„To, co manželům náleží, má majetkovou hodnotu a není vyloučeno z právních poměrů, je součástí společného jmění manželů [...].“*

Do SJM podle NOZ tedy nadále spadá majetek nabytý jedním nebo oběma manžely společně za trvání manželství s výjimkami zčásti odlišnými od stávající právní úpravy. NOZ již nepojednává o majetku vydaném v restitucích jako skupině aktiv vyjmuté ze SJM, a to z důvodu již ustáleného stavu. Status tohoto majetku jako majetku vyňatého ze SJM však přetrvává ustanovením § 3040 NOZ. Do NOZ byly přidány i jiné výjimky, kdy majetek nabytý za trvání manželství nespadá do SJM. Do SJM podle NOZ tedy nepatří to, co nabyl jeden z manželů jako náhradu nemajetkové újmy na jeho přirozených právech nebo to, co nabyl jako náhradu za poškození, zničení nebo ztrátu jeho výlučného majetku. Tato druhá výjimka představuje výjimku i podle současné právní úpravy, protože lze tuto skupinu majetku subsumovat pod kategorii majetku nabytého jedním z manželů za majetek náležející do výhradního vlastnictví tohoto manžela. Do SJM stejně jako nyní nespádají hodnoty darované a zděděné. NOZ ale zavádí nově možnost, aby dárce při darování či zůstavitel projevil vůli, aby byla předmětná hodnota součástí SJM. Pokud se tak stane, bude se tato hodnota pod SJM subsumovat. NOZ zohledňuje stávající judikaturu v tom smyslu, že výslovně uvádí jako součást SJM zisk (výnos po odečtení nákladů) z výlučného majetku jednoho z manželů (§ 709 odst. 2 NOZ).

NOZ výslovně k odstranění stávajících pochybností v § 709 odst. 3 NOZ říká, že podíl na obchodní společnosti či družstvu může náležet do SJM, pokud nebyl nabyt způsobem, pro nějž je dána výjimka ze zákona (např. darem či dědictvím). K úpravě ve

vztahu SJM a podílu v obchodní společnosti nebo v družstvu dle NOZ je vhodné na tomto místě poukázat na názor J. Vlastníka: „*Za zmínku stojí, že oproti stávající právní úpravě (§ 143 odst. 2 platného občanského zákoníku) není stanoveno, že nabytí podílu/účasti v obchodní společnosti nezakládá účast druhého manžela na této společnosti a bylo by tedy možné dovozovat, že součástí SJM jsou veškerá práva spjatá s podílem (namísto po mém soudu správnějšího pojetí, podle kterého by součástí SJM měla spíše být jen hodnota podílu a nikoli společenská práva).*“¹⁰⁶

Co se týče závazků, přináší NOZ podstatnou změnu oproti současnému OZ, kdy již do SJM nespádají dluhy vzniklé za trvání manželství, ale dluhy převzaté během manželství. OZ č. 40/1964 Sb. říká, že předmět SJM tvoří závazky, které některému z manželů nebo oběma manželům vznikly za trvání manželství, přičemž dále uvádí výjimky. Nová právní úprava říká v § 710 NOZ, že součástí SJM jsou dluhy převzaté za trvání manželství s výjimkou těch, které se týkají výlučného majetku jednoho z manželů, a to v rozsahu, který přesahuje zisk z tohoto majetku. Do SJM nebudou spadat taktéž dluhy převzaté jedním manželem bez souhlasu druhého, aniž by šlo o obstarávání každodenních či běžných potřeb rodiny. Podle NOZ tedy součástí SJM budou tvořit pouze dluhy, jež lze převzít. Bude se jednat tudíž pouze o soukromoprávní dluhy vzniklé na základě řádného obligačního vztahu, a nikoliv porušením právní povinnosti či veřejnoprávní dluhy. NOZ používá termín dluhy oproti pojmu závazky užívanému v OZ.

Dovětek související s obstaráváním každodenních či běžných potřeb rodiny je zde nově. „*Vznikl-li dluh jen jednoho z manželů proti vůli druhého manžela, který svůj nesouhlas projevil vůči věřiteli bez zbytečného odkladu poté, co se o dluhu dozvěděl, může být společné jmění postiženo jen do výše, kterou by představoval podíl manžela-dlužníka, kdyby bylo společné jmění zrušeno a vypořádáno podle pravidel zákonem stanovených. Stejně platí i tehdy, má-li jeden z manželů povinnost platit výživné nebo jde-li o jeho dluh z protiprávního činu, jakož i tehdy, vznikl-li dluh jen jednoho z manželů ještě před uzavřením manželství (srov. § 732).*“¹⁰⁷

¹⁰⁶ VLASTNÍK, J. Některé připomínky k návrhu občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. Praha, 2011, č. 11, s. 30-36.

¹⁰⁷ ZUKLÍNOVÁ, M., PSUTKA, J. *Spoluvlastnictví a společné jmění manželů. § 136 - § 151 občanského zákoníku. Podrobný komentář k jednotlivým ustanovením včetně vybrané judikatury a komentáře k právní úpravě této problematiky v novém občanském zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.)*. Praha : Linde Praha a.s., 2012, s. 76.

NOZ obsahuje oproti současnému OZ výslovné ustanovení týkající se okamžiku, kdy se jednotlivé části SJM stanou jeho objektem. Např. mzda či jiné výdělků se stanou součástí SJM v okamžiku, kdy manžel nabyt možnost s nimi nakládat (§ 711 odst. 2 NOZ). Oproti tomu dle současné úpravy je tento okamžik spatřován ve vyplacení takové mzdy či jiného výdělků. Pohledávky z výlučného majetku manžela, jež mají spadat pod SJM, se stávají součástí SJM okamžikem splatnosti (§ 711 odst. 3 NOZ).

NOZ s ohledem na inspiraci v Code civile přichází s novým pojmem rodinného závodu. O rodinný závod se jedná, jde-li o soubor obchodního jmění sloužící k podnikatelským účelům (tedy splňuje-li obecné podmínky existence obchodního závodu) a na jehož provozu se podílejí trvalou prací členové širší rodiny bez toho, že tak činí jako společníci společnosti nebo na základě smlouvy. Rodinný závod není tedy charakterizován předmětem podnikání, ale osobami, které se trvale podílejí na jeho provozování (srov. § 700 NOZ a násl.). Pakliže se na provozu rodinného podniku podílejí manželé, mohou nastat různé situace podle toho, jestli závod bude spadat do SJM či do výlučného majetku jednoho z manželů, či podle toho, zdali existuje modifikační smlouva nebo režim založený soudním rozhodnutím. S ohledem na tuto skutečnost se stanoví v druhém odstavci § 700 NOZ, že se použije úprava manželského majetkového práva přednostně před ustanoveními o rodinném závodu, čímž dojde k vyloučení kolize obou úprav.¹⁰⁸ Ve vztahu k rodinnému závodu jsou upravena tedy zejména práva a povinnosti zúčastněných členů rodiny pro případ, že si neujednali něco jiného. Ustanovení § 701 a § 702 NOZ upravují, jak se podílejí zúčastnění členové rodiny na zisku z provozu rodinného závodu a jak s ním mohou nakládat.

V NOZ nalezneme i ustanovení ryze procesní povahy, jež nyní plyne z § 262a o.s.ř., tj. že pohledávky věřitele jen jednoho z manželů, vzniklé za trvání SJM, mohou být při výkonu rozhodnutí či exekuci uspokojeny i z hodnot spadajících do SJM. V NOZ je rovněž nově explicitně uvedeno, že za závazek jen jednoho manžela, jenž vznikl z jeho trestného nebo jiného protiprávního činu či z jeho vyživovací povinnosti, může být při výkonu rozhodnutí nebo exekuci SJM postiženo pouze do výše podílu povinného manžela při vypořádání SJM dle obdobných zásad představující současné obecné zásady pro vypořádání SJM.

¹⁰⁸ Srov. ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. 1. vyd. Ostrava : Sagit, 2012, s. 306.

Správu jmění v zákonném režimu upravují ustanovení § 713 až § 715 NOZ. Ustanovení § 713 a § 714 NOZ nemění nic na současném právním stavu.¹⁰⁹ NOZ v souladu se stávající úpravou nadále vyžaduje pro užití SJM pro podnikání jednoho manžela souhlas druhého manžela, avšak pouze v případě, že majetek užitý pro podnikatelské účely nebude přesahovat míru přiměřenou jejich majetkovým poměrům. Nově tedy nebude zapotřebí souhlasu manžela v případě užití majetku ze SJM v bagatelní hodnotě. Právo dovolat se relativní neplatnosti je v NOZ ponecháno (§ 715 NOZ). Snoubenci i manželé mají podle § 722 NOZ nadále možnost si ujednat správu SJM odchylně od zákona, přičemž se v takovém případě užijí i ustanovení § 719 a 720 NOZ.

Ustanovení § 712 NOZ zavádí pro úpravu SJM subsidiární užití ustanovení NOZ o společnostech a o spoluvlastnictví. NOZ již neobsahuje žádný ekvivalent k § 144 OZ, který stanovuje, že se má za to, že majetek a závazky vzniklé za trvání manželství tvoří SJM, pakliže není prokázán opak.

Obvyklé vybavení rodinné domácnosti

Podle § 3038 NOZ není součástí SJM obvyklé vybavení *rodinné* domácnosti (OZ operuje s termínem obvyklé vybavení *společné* domácnosti, který má ale zcela jiný obsah), které je regulováno speciálním vlastnickým režimem podle § 698 a 699 NOZ.

Pojem obvyklé vybavení rodinné domácnosti je pojmem novým, kdy se jedná o soubor movitých věcí sloužících běžně nezbytným potřebám rodiny a jejích členů, přičemž není podstatné, jestli jednotlivé věci obvyklého vybavení rodinné domácnosti vlastní oba manželé nebo pouze jeden (§ 698 NOZ). „*Je tedy položen důraz na funkci*

¹⁰⁹ Součástí SJM užívají, berou z nich plody a užitky, udržují je, nakládají s nimi, hospodaří s nimi a spravují je oba manželé nebo jeden z nich podle dohody (§ 713 odst. 1 NOZ). Povinnosti a práva spojená se SJM nebo jeho součástmi náleží oběma manželům společně a nerozdílně (§ 713 odst. 2 NOZ). Z právních jednání týkajících se SJM nebo jeho součástí jsou manželé zavázáni a oprávněni společně a nerozdílně (§713 odst. 3 NOZ).

V záležitostech týkajících se SJM a jeho součástí, které nelze považovat za běžné, právně jednají manželé společně, nebo jedná jeden manžel se souhlasem druhého. Odmítá-li manžel dát souhlas bez vážného důvodu a v rozporu se zájmem manželů, rodiny nebo rodinné domácnosti, či není-li schopen vůli projevit, může druhý manžel navrhnout, aby souhlas manžela nahradil soud (§ 714 odst. 1 NOZ). Jedná-li právně manžel bez souhlasu druhého manžela v případě, kdy souhlasu bylo zapotřebí, může se druhý manžel dovolat neplatnosti takového jednání (§ 714 odst. 2 NOZ).

*tohoto souboru, a potlačen právní titul jejich mětí (tj. vlastnění, držení atp.).*¹¹⁰ Tomuto souboru NOZ přiznává zvláštní ochranu, předcházející i ochraně třetích osob.

Ačkoliv je tento institut teoreticky vlastní každému manželství, neobsahuje-li nic, tj. žádné hodnoty, zůstává prázdnou množinou, což však neznamena, že institucionálně neexistuje.¹¹¹ Modifikačními smlouvami nelze vyloučit a ani změnit ustanovení, jimiž se obvyklé vybavení rodinné domácnosti spravuje (§ 718 NOZ).

Dispozice s věcmi tvořícími obvyklé vybavení rodinné domácnosti (kromě věcí zanedbatelné hodnoty) vyžadují souhlas obou manželů, a to pod sankcí relativní neplatnosti takovýchto právních úkonů (§ 698 odst. 2 NOZ).

Podle § 699 odst. 1 NOZ *„opustí-li manžel rodinnou domácnost v úmyslu učinit tak trvale a odmítá se vrátit, může žádat, aby mu manžel vydal to, co patří k obvyklému vybavení rodinné domácnosti a náleží výhradně jemu. Co náleží manželům společně, si manželé rozdělí rovným dílem, ledaže to povaha věci vylučuje; v takovém případě se použijí obecná ustanovení tohoto zákona o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví“.* Tímto nově došlo k zohlednění stavu faktické odluky manželů. Odstavec druhý pojednává o výjimkách, kdy se prvního odstavce za účelem ochrany nezletilých dětí neužije. V takovém případě případnou věcí tvořící obvyklé vybavení rodinné domácnosti tomu z manželů, který má dítě v péči.

3.4.2 Smluvený režim

Nová právní úprava si klade za cíl větší dispozitivnost manželského majetkového práva, i přesto však NOZ vychází z tradičního pojetí, kdy na prvním místě je upraven režim zákonný a režim smluvní je uveden až na druhém místě.¹¹² Právní úprava smluveného režimu v NOZ je obdobná současné právní úpravě, ačkoliv úprava modifikačních smluv je v NOZ upravena podrobněji.

¹¹⁰ ZUKLÍNOVÁ, M., PSUTKA, J. *Spoluvlastnictví a společné jmění manželů. § 136 - § 151 občanského zákoníku. Podrobný komentář k jednotlivým ustanovením včetně vybrané judikatury a komentáře k právní úpravě této problematiky v novém občanském zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.).* Praha : Linde Praha a.s., 2012, s. 96.

¹¹¹ Blíže ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou.* 1. vyd. Ostrava : Sagit, 2012, s. 304.

¹¹² Viz. ELIÁŠ, K., ZUKLÍNOVÁ, M. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva.* 1.vyd. Praha : Linde, 2001, s. 161.

Smluvený režim se dělí do podskupiny, které zákonodárce označil dosti neprakticky rovněž jako režimy. Manželé a snoubenci si mají možnost sjednat režim zúžení nebo rozšíření zákonného rozsahu SJM, režim odložení doby vzniku SJM ke dni zániku SJM nebo zavést režim oddělených jmění (§ 717 odst. 1 NOZ). Obdobně jako nyní si lze upravit správu SJM odlišně od zákona.

Manželé či snoubenci mají možnost si upravit majetkové manželské vztahy odchýlně od zákonného režimu, přičemž NOZ uvádí, že smlouvy nelze sjednat se zpětnou účinností a je zapotřebí tak učinit ve formě veřejné listiny (§ 716 NOZ). Veřejnou listinou se rozumí listina vydaná orgánem veřejné moci v mezích jeho pravomoci nebo listina, kterou za veřejnou listinu prohlásí zákon (§ 567 NOZ).¹¹³ Z dikce NOZ tak oproti stávající úpravě nevyplývá přímo forma notářského zápisu, avšak z § 3026 NOZ plyne, že vyžaduje-li právní jednání formu veřejné listiny, má se tím na mysli notářský zápis.

Úprava smluveného režimu se bude aplikovat v souladu s § 716 NOZ i pro snoubence. Z. Králíčková vytýká NOZ, že neupravuje tzv. předmanželskou smlouvu jako typovou smlouvu.¹¹⁴ Podle § 720 odst. 1 NOZ nabývají tyto předmanželské smlouvy účinnosti uzavřením manželství, a pakliže je předmětem věc evidovaná ve veřejném seznamu, tak zápisem do tohoto seznamu po vzniku manželství (§ 720 odst. 2 NOZ) „*Otázka účinnosti modifikujících smluv byla zatím poněkud nejasná, a nejednou se také vykládala tak, že celá dohoda nabývá účinnosti ke dni vkladu. To je zajisté z mnoha důvodů nevhodné, ba nesprávné. Proto se navrhuje výslovně upravit otázku účinků jednak smluv uzavíraných snoubenci, jednak smluv uzavíraných manžely. Obsah druhého odstavce reaguje na situaci, která dnes je řešitelná jen výkladem (který však není jednotný).*“¹¹⁵

Modifikační smlouvy mezi manžely nabývají účinnosti okamžikem jejich podpisu, pokud si manželé nesjednají pozdější datum nabytí účinnosti. Dle § 716 odst. 2 NOZ však smlouvy nesmějí nabyt účinnosti zpětně. Stejně jako u předmanželských

¹¹³ Blíže *Nový občanský zákoník : Návrh zákona schválený Poslaneckou sněmovnou parlamentu ČR (listopad 2011)* [cit. 7. 3. 2013]

Dostupné z World Wide Web:

<<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Obcansky%20zakonik%202011%20PS.pdf>>.

¹¹⁴ Blíže KRÁLÍČKOVÁ, Z. *Občanský zákoník a rodinné právo aneb malé zamyšlení nad tradicí*. In: *Sborník statí z diskuzních fór o rekonstrukci občanského práva*. Praha: ASPI, 2007, s. 118.

¹¹⁵ ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. 1. vyd. Ostrava : Sagit, 2012, s. 316.

smluv i pakliže je předmětem modifikační smlouvy uzavřené mezi manžely věc evidovaná ve veřejném seznamu, nabývá účinnosti až zápisem do tohoto seznamu.

Manželé budou mít nově možnost smluvně si uspořádat majetkové poměry pro případ zániku manželství, a to i pro případ zániku smrtí, přičemž v této části se smlouva považuje za smlouvu dědickou (§ 718 odst. 2 NOZ), která je novým institutem. Dědickou smlouvu upravují § 1582 až § 1593 NOZ. Modifikační smlouvy bude možné podle NOZ shodně se současnou úpravou v budoucnu znovu měnit novou modifikační smlouvou.

Podle § 718 odst. 3 NOZ „*Smlouvou nelze vyloučit ani změnit ustanovení o obvyklém vybavení rodinné domácnosti, ledaže jeden z manželů opustil trvale domácnost a odmítá se vrátit.*“

Správa jmění ve smluveném režimu je upravena v ustanoveních § 722 a § 723 NOZ. Dle § 722 odst. 2 NOZ smlouva o modifikaci správy má určit, kdo bude spravovat SJM nebo určitou část a jakým způsobem. Manžel správce jedná ohledně věcí, jež spravuje, samostatně. I přes shora uvedené manžel - správce nesmí však bez souhlasu druhého manžela disponovat s masou SJM jako celkem, nakládat se společným obydlím či obydlím nezletilého dítěte a trvale zatěžovat nemovitosti patřící do SJM (§ 723 odst. 2 NOZ). Neplatnosti takovýchto jednání manžela – správce se však druhý manžel musí dovolat (§ 714 odst. NOZ).

Režim odložení vzniku SJM ke dni zániku manželství stejně jako rozšíření a zúžení SJM je v NOZ upraven obdobně.

S ohledem na kogentní úpravu práv k věcem tvořícím obvyklé vybavení rodinné domácnosti, nebude možné, aby tyto věci byly předmětem rozšíření SJM (§ 718 odst. 3 NOZ). SJM může být zúženo o hodnoty již spadající pod SJM i o ty, které vzniknou v budoucnu. Z § 718 odst. 1 NOZ plyne, že předmětem smlouvy o rozšíření či zúžení SJM mohou být jednotlivé věci i soubory věcí. Totožně jako v nyní účinné úpravě se rozšíření a zúžení SJM může týkat i závazků.

Režim oddělených jmění

NOZ přichází nově s režimem oddělených jmění, kdy nedochází ke vzniku majetkového společenství mezi manžely, a majetek tak zůstává v jejich výlučném vlastnictví nebo spoluvlastnictví. Zcela nově tak mohou manželé či snoubenci vyloučit

existenci SJM. Zavedení režimu oddělených majetků je výrazem potřeby ve společnosti, kdy jsou lidé čím dál více opatrnější a méně důvěřiví vůči svým protějškům a o svůj majetek se mnohdy nechtějí dělit. Tyto skutečnosti pak jen podporovaly rozhodnutí raději manželství vůbec neuzavírat. Zavedení tohoto režimu lze hodnotit jako podpůrný krok ke zvýšení počtu uzavřených sňatků.

Dle § 729 NOZ „*smí manžel nakládat se svým majetkem bez souhlasu druhého manžela.*“ Ustanovení § 730 NOZ pojednává o situaci, kdy je zaveden režim oddělených jmění a manželé společně podnikají nebo podniká jeden z nich s pomocí druhého manžela. V takovém případě se příjmy z podnikatelské činnosti rozdělí mezi manžele rovným dílem, pakliže si písemně nesjednali jiný poměr dělby příjmů. Pro podnikání jednoho manžela za účasti či pomoci druhého platí tedy totožná pravidla jako v případě, že soud zúží rozsah SJM.¹¹⁶

Podle § 717 odst. 1 NOZ se použijí ustanovení o oddělených jměních obdobně i pro režim vyhrazující vznik SJM ke dni zániku manželství.

Ochrana třetích osob

Modifikační smlouvy podle NOZ nesmějí odporovat dobrým mravům a dotýkat se práv třetích osob, pakliže s tím tyto osoby nevyslovily souhlas. Pokud taková smlouva dotýkající se práv třetí osoby byla uzavřena bez souhlasu této třetí osoby, nemá vůči ní právní účinky (§ 719 odst. 2 NOZ). Naproti tomu OZ stanoví, že manželé se mohou modifikační smlouvy vůči třetí osobě dovolat jen tehdy, jestliže jí byl znám její obsah. Z textu zákona však nevyplývá, jak by měl souhlas vypadat. V důvodové zprávě je uvedeno, že do zavedení registru smluv o majetkovém režimu mezi manžely je nezbytné, aby modifikační smlouvy jakož i souhlas třetí osoby byly sepsány ve formě úředního (notářského, popř. jiného) zápisu. Do doby než tedy bude reálně registr modifikačních smluv zaveden, představuje tento požadavek na náležitosti souhlasu třetích osob nežádoucí překážku smluvní volnosti. Zodpovězení otázky, zdali bude zapotřebí notářský zápis nebo jestli postačí jiná forma zápisu, bude pravděpodobně na soudním výkladu.

¹¹⁶ Srov. ZUKLÍNOVÁ, M., PSUTKA, J. *Spoluvlastnictví a společné jmění manželů. § 136 - § 151 občanského zákoníku. Podrobný komentář k jednotlivým ustanovením včetně vybrané judikatury a komentáře k právní úpravě této problematiky v novém občanském zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.)*. Praha : Linde Praha a.s., 2012, s. 127.

Dále modifikačními smlouvami nelze vyloučit povinnost manžela zabezpečovat rodinu (§ 719 odst. 1 NOZ). Podmínka platnosti modifikační smlouvy v podobě zachování schopnosti manžela pečovat o rodinu je zakotvena nově.

Pokud vznikl dluh jen jednomu z manželů během manželství, může se věřitel při výkonu rozhodnutí uspokojit i z toho, co je v SJM (§ 731 NOZ).¹¹⁷ Jak již bylo shora uvedeno, v § 732 NOZ jsou zakotveny situace, kdy může být SJM postiženo jen do výše, kterou by představoval podíl dlužníka, kdyby bylo SJM zrušeno a vypořádáno podle § 742 NOZ (dluh vznikl jen jednomu z manželů proti vůli druhého manžela a tento svůj nesouhlas sdělil věřiteli bez zbytečného odkladu poté, co se o tom dozvěděl; jde o vyživovací povinnost manžela; dluh z protiprávního činu či o dluh jednoho manžela, který vznikl ještě před uzavřením manželství).

Význam modifikačních smluv v NOZ posiluje, protože pokud uplynulo od vzniku závazku do změny nebo vyloučení zákonného režimu více než šest měsíců, nemá věřitel možnost, aby svou pohledávku uspokojoval ze všeho, co by bylo součástí SJM v zákonném rozsahu (§ 733 NOZ). Důvodová zpráva zakotvení tohoto ustanovení nijak blíže neobjasňuje. Ustanovení § 733 NOZ se nám ale dostává do rozporu s § 262a o.s.ř., a tudíž změna procesních norem související s rekonstrukcí občanského práva je nanejvýš potřebná. Pokud by bylo právo třetí osoby, zejména věřitele, dotčeno modifikační smlouvou, může tato třetí osoba své právo uplatnit při vypořádání jmění, jež bylo předtím SJM, stejně jako by k uzavření modifikační smlouvy nedošlo (§ 734 NOZ). Ustanovení § 733 NOZ je tedy aplikováno na případ, kdy se některý z manželů zavázal třetí osobě a před uplynutím šestiměsíční lhůty došlo k modifikaci SJM. Za tohoto stavu se může věřitel bez dalšího domáhat uspokojení své pohledávky ze SJM v podobě, jako kdyby modifikace nenastala. Jestliže však k modifikaci dojde po této šestiměsíční lhůtě, musí věřitel postupovat dle § 734 NOZ, podle něhož *„Je-li smlouvou manželů nebo rozhodnutím soudu, kterými byl zákonný majetkový režim změněn nebo vyloučen, dotčeno právo třetí osoby, zejména věřitele, může tato osoba své právo uplatnit u příležitosti vypořádání toho, co bylo dříve součástí společného jmění, stejně, jako by ke smlouvě manželů nebo k rozhodnutí soudu nedošlo; přitom se použije § 742.“* O vypořádání SJM v důsledku modifikací by měli být věřitelé informováni, aby mohli při vypořádání uplatnit svá práva. Pakliže by se o vypořádání nedozvěděli, mají

¹¹⁷ Tato možnost je dnes shodně upravena v § 262a o.s.ř.

možnost se věřitelé dovolat svých práv v souladu s § 737 NOZ, neboť vypořádáním nesmí být dotčeno právo třetí osoby, a obrátit se na soud s návrhem, aby soud vyslovil neúčinnost vypořádání vůči tomuto věřiteli.

Rejstřík modifikačních smluv

Nyní existuje Centrální evidence manželských smluv jako neveřejný seznam, do kterého mají přístup pouze notáři v rámci dědických řízení. Ustanovení § 721 NOZ přichází s veřejným seznamem, do kterého by měly být zapisovány všechny smlouvy týkající se majetkových režimů mezi manžely, v nichž toto bude ujednáno. Zápis do seznamu nebude povinný. Původně bylo navrženo, aby se do tohoto registru zapisovaly i jiné právní skutečnosti měnící zákonný majetkový režim, avšak od tohoto návrhu bylo upuštěno.

Vzorem pro veřejný seznam modifikačních smluv byla Itálie a Německo. O německém registru pojednává blíže kap. 3.5 této práce. Tím, že bude zaveden registr manželských smluv, který bude veřejně přístupný, dojde k vyšší ochraně práv třetích osob. Zvláštní zákon veřejnoprávní povahy bude muset upravit podrobnosti fungování veřejného seznamu a zapisování do něj.

3.4.2 Režim založený soudním rozhodnutím

Režim majetkových vztahů mezi manžely může být odlišně od zákonného režimu založen soudním rozhodnutím na návrh manžela. Oproti stávající právní úpravě není v NOZ zakotvena nedotknutelnost věcí tvořících obvyklé vybavení domácnosti při zúžení zákonného rozsahu SJM. Soud může SJM jak zúžit, tak i ze závažných důvodů a na návrh, nově oproti současné úpravě, úplně zrušit (avšak za současné ochrany ustanovení o obvyklém vybavení rodinné domácnosti). Těmito závažnými důvody jsou např. skutečnosti, že věřitel manžela žádá o zajištění jeho pohledávky ve větším rozsahu, než je rozsah výlučného jmění manžela, manžel je marnotratník, soustavně nebo opakovaně podstupuje nepřiměřená rizika, začal podnikat nebo se stal neomezeně ručícím společníkem právnické osoby. Výčet důvodů je demonstrativní a bude vždy záležet na individuálním uvážení soudu.

Z principu větší volnosti manželů v manželském majetkovém právu vychází i nově zakotvená možnost, režim založený soudním rozhodnutím v budoucnu změnit novým rozhodnutím soudu, nebo nově i smlouvou mezi manžely.¹¹⁸ Tuto možnost současný občanský zákoník nenabízí. Soud může obnovit SJM, které předtím zrušil, přičemž soud tak rozhodne zejména, když pominou důvody vedoucí k jeho zrušení. Toto se uplatní i pro situaci, kdy má být SJM na návrh manžela rozšířeno do zákonného režimu po jeho předchozím zúžení. Pokud došlo k zániku SJM ex lege, může jej soud obnovit pouze, je-li to v zájmu obou manželů (§ 726 NOZ). V § 728 NOZ je obsažena úprava, kterou současný OZ neobsahuje a kterou se zavádí možnost soudu stanovit způsob správy pro případ, kdy jedná jeden z manželů při správě SJM způsobem, který je ve zřejmém rozporu se zájmem druhého manžela a rodiny.

Stejně jako u smluvního režimu i zde platí, že soudním rozhodnutím nesmí být vyloučena schopnost manžela zabezpečovat rodinu a nesmí se dotknout práv třetích osob. Ustanovení § 727 odst. 1 NOZ uvádí, že „*Rozhodnutím soudu nelze vyloučit ani změnit ustanovení upravující obvyklé vybavení rodinné domácnosti*“.

Správa jmění v režimu založeném rozhodnutím soudu je upravena v § 728 NOZ. „*Zákon v § 728 pamatuje na situaci, kdy obtíže manželů v souvislosti se společným jměním není nutné řešit podstatnějšími zásahy, a to v případech, jedná-li manžel při správě společného jmění způsobem, který je ve zřejmém rozporu se zájmem druhého manžela, rodiny nebo rodinné domácnosti, a snoubenci nebo manželé neuzavřeli smlouvu o správě toho, co je součástí společného jmění. V takovém případě může soud na návrh druhého manžela rozhodnout, jakým způsobem bude společné jmění spravováno.*“¹¹⁹

¹¹⁸ Viz *Nový občanský zákoník : Návrh zákona schválený Poslaneckou sněmovnou parlamentu ČR (listopad 2011)*. [cit. 07. 03. 2013]

Dostupné z World Wide Web:

<<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tiny-mce-storage/files/Obcansky%20zakonik%202011%20PS.pdf>>.

¹¹⁹ *Společné jmění manželů - rozhovor s notářkou JUDr. Evou Cechlovou*. [cit. 04. 05. 2013]

Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.pravni-symposium.cz/akce/spolecne-jmeni-manzelu-rozhovor-s-notarkou-judr-evou-cechlovou>>.

3.5 Předmět a modifikace manželského majetkového režimu dle německého práva

3.5.1 Společenství k přírůstku

Institut Společenství k přírůstku se aplikuje ex lege, pokud nedošlo ke smluvní úpravě majetkové vztahů mezi manžely. Jak již bylo uvedeno v kapitole 2.5 této práce, Společenství k přírůstku se vyznačuje tím, že po dobu trvání manželství je každý manžel výlučným vlastníkem jím nabytého majetku za trvání manželství (§ 1363 odst. 2 BGB), který si také sám spravuje (§ 1364 BGB), a to až do okamžiku zániku manželství, resp. zániku Společenství k přírůstku, kdy se provede vyrovnání přírůstku (Zugewinnausgleich) mezi manžele rovným dílem. K vyrovnání přírůstku bude povinen ten manžel, jenž během manželství získal větší přírůstek. Tento manžel tak má vůči druhému manželu povinnost dát polovinu z nabytého přebytku, čili z částky převyšující přírůstek druhého manžela (§ 1378 BGB). Z logiky plyne, že pokud jsou přírůstky obou manželů stejné, není co vyrovnávat.

Pro konkrétnější představu lze uvést tento příklad:

Manžel měl počáteční jmění o hodnotě 10.000 € a konečné jmění o hodnotě 100.000 €, tudíž přírůstek činí 90.000 €. Manželka měla počáteční jmění o hodnotě 20.000 € a konečné jmění 30.000 €, tudíž přírůstek činí 10.000 €. Přírůstek manžela je tedy o 80.000 € vyšší než manželky. Manželka má tedy právo na vyrovnání ve výši poloviny toho, o co manželův přírůstek převyšuje, tj. 40.000 €.¹²⁰

Pokud manželé žijí ve společné domácnosti, mají zpravidla ke společnému obydlí a věcem každodenní potřeby spoluvlastnictví (§ 866 BGB). Výlučné vlastnictví má k těmto věcem jeden z manželů pouze, pokud se jedná o věci jeho osobní potřeby nebo se o této skutečnosti manželé dohodli.¹²¹

Předmětem Společenství k přírůstku může být vše, co lze finančně ohodnotit, a to i např. dobrá pověst podniku. Relevantní jmění však netvoří např. nároky na výživné, či nároky na pohledávky splatné v budoucnu. Při hodnocení práv a povinností se přihlíží ke stupni jejich možné realizace k rozhodnému dni.

¹²⁰ Srov. SCHLÜTER, W. *BGB-Familienrecht*. 10. nově přepracované vyd. Heidelberg : C. F. Müller Verlag, 2003, s. 89.

¹²¹ Blíže SCHLÜTER, W. *BGB-Familienrecht*. 10. nově přepracované vyd. Heidelberg : C. F. Müller Verlag, 2003, s. 74.

Za závazky si odpovídá sám jen ten manžel, jenž je uzavřel. „*Pokud je však jeden z manželů oprávněn vstupovat do závazkových vztahů s cílem zajistit uspokojení každodenních potřeb rodiny, budou účinky těchto závazků také platit pro druhého z manželů (§ 1357 odst. 1 BGB).*“¹²² Věřitelé tak budou uspokojovat své pohledávky pouze z majetku kontrahujícího manžela, pokud nejde o zmíněnou výjimku. V případě rozvodu se závazky každého z manželů zohledňují při určení nabytého majetku. Závazky se musí odečíst od konečného stavu majetku každého z manželů, což může tak vést i k zápornému konečnému stavu (čl. 1375 odst. 1 BGB).¹²³

Částky představující hodnoty získané jedním z manželů po vzniku Společenství k přírůstku, jež představují dar, dědění, výbavu při sňatku nebo hodnotu získanou úkonem pro případ smrti, se přičítají k počátečnímu jmění, a tudíž dochází ke snížení přírůstku tohoto manžela. Výčet majetku, o nějž se zvyšuje hodnota počátečního jmění, je taxativní.¹²⁴ Částka určená k vyrovnání může být na základě doložky pro případ tvrdosti zákona ještě upravována. Naopak aby nedocházelo ke spekulativnímu jednání, resp. ke snižování přírůstku, a tím poškozování druhého manžela, upravuje BGB přičitatelné položky, jež se připočítávají ke konečnému jmění. Jedná se např. o bezúplatná plnění, k nimž neexistuje žádná mravní povinnost (§ 1375 odst. 2 BGB).

Částka určená k vyrovnání je ohraničena hodnotou majetku, jenž zůstane při zániku Společenství k přírůstku po odečtení závazků manžela poskytujícího vyrovnání. Tato hranice se však může s ohledem na hodnoty uvedené v § 1375 odst. 2 BGB zvyšovat. Na pohledávku na vyrovnání manžela neposkytujícího vyrovnání se započítávají dary vyrovnávajícího manžela ve prospěch druhého manžela během trvání Společenství k přírůstku, jež převyšují hodnotu běžných dárek. Hodnota takového daru se určuje k okamžiku jeho poskytnutí.

Pokud srovnáme vymezení předmětu SJM a předmětu Společenství k přírůstku dospějeme k závěru, že česká právní úprava používá výčtu hodnot a závazků, které do SJM spadají a které nikoliv, a německá úprava k definování předmětu používá institut

¹²² *Existuje zákonný systém vlastnictví manželů, a pokud ano, jaká jsou jeho ustanovení?* [cit. 3.4.2013]

Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.coupleseurope.eu/cs/germany/topics/2-Existuje-zakonny-system-vlastnictvi-manzelu-a-pokud-ano-jaka-jsou-jeho-ustanoveni/>>.

¹²³ *Srov. Jaké jsou důsledky rozvodu – odloučení?* [cit. 3.4.2013]

Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.coupleseurope.eu/cs/germany/topics/5-Jake-jsou-dusledky-rozvodu-odlouceni/>>.

¹²⁴ BGHZ (Entscheidungssammlung des Bundesgerichtshof in Zivilsachen – sbírka rozhodnutí BGH v civilních věcech) 80, 384.

počátečního jmění a institut jeho zvyšování o hodnoty darované a zděděné. Německá úprava nevylučuje ze Společenství k přírůstku na rozdíl od české úpravy věci osobní potřeby. Německá úprava neobsahuje ustanovení zabývající se vzájemným vztahem podnikání jednoho z manželů a majetkového režimu mezi manžely. Zároveň se BGB nevěnuje otázkám závazků, neboť relevantní je výlučně konečný stav jmění manžela. Německé soudy mají možnost odstranit hrubé nespravedlnosti a tvrdost zákona svým rozhodnutím. Německá úprava se může na první pohled jevit jako komplikovanější, nicméně opak je ve skutečnosti pravdou a vypořádání Společenství k přírůstku je jednodušší.

Oba právní řády znají domněnku vlastnictví. Podle § 144 OZ majetek nabytý a závazky vzniklé během manželství náleží do SJM, pokud manžel neprokáže opak. V § 1362 BGB je obdobně stanoveno, že se ve prospěch věřitele každého z manželů předpokládá, že věci v držbě jednoho z manželů či jich obou současně jsou majetkem dlužníka. Domněnka se však neuplatní, jestliže žijí odděleně a věci jsou u toho manžela, jenž není dlužníkem. U věcí určených k osobnímu užití výhradně jedním manželem je předjíháno vlastnictví toho manžela, jemuž slouží.

3.5.2 Smluvní modifikace manželského majetkového režimu

V ČR mají manželé možnost si smluvně upravit majetkové vztahy odchylně od zákonného režimu znovu od roku 1991. V SRN mají manželé tuto možnost už od roku 1938. Vzhledem k dlouhé existenci takové úpravy je německá úprava modifikací majetkových manželských vztahů rozsáhlejší a pamatující na spoustu podrobností, které jsou u nás doplňovány judikaturou.

Manželé a snoubenci mají v Německu právo si upravit vzájemné majetkové vztahy smluvně ve formě notářského zápisu (§ 1410 BGB). Skutečnost, že toto právo mají rovněž snoubenci, není explicitně vyjádřena v BGB, ale docházíme k ní výkladem. O manželských smlouvách pojednávají z obecného hlediska ustanovení § 1408 – 1413 BGB. U nás je možný rozsah SJM zúžit a rozšířit, změnit dobu vzniku SJM a změnit správu SJM. V SRN si lze zvolit buďto formu Odděleného jmění nebo formu Společenství majetku. Dále může být zvolen režim francouzsko-německé úpravy

odděleného jmění se společnými zisky.¹²⁵ BGB explicitně neupravuje zvláštní smlouvu vztahující se pouze na správu majetku, neboť úprava správy je prováděna v rámci smlouvy o Společenství majetku. Hlavní odlišnost spočívá ohledně českých a německých modifikačních smluv v tom, že OZ pracuje v rámci modifikací stále s pojmem SJM, kdy manželé mohou změnit jeho rozsah, správu či okamžik vzniku. BGB naopak dává možnost volby naprosto odlišného režimu od režimu zákonného.

Manželé však mají možnost v případě volby režimu jejich majetkových vztahů zvolený režim v budoucnu znovu změnit anebo znovu zavést zákonnou úpravu.¹²⁶ Možnost provádět v budoucnu změny nalezneme jak v ČR, tak i v SRN.

Na rozdíl od české úpravy nalezneme v německé úpravě předřazená ustanovení o zvláštních požadavcích na formu a kontrahenty manželských a předmanželských smluv. Česká úprava má výslovné ustanovení týkající se pouze formy (notářský zápis), přičemž ostatní požadavky vycházejí z obecných ustanovení o uzavírání smluv, judikatury a ustanovení o manželství ze zákona o rodině.

Z obou právních řádů plyne, že k uzavření modifikačních smluv musí mít kontrahenti plnou způsobilost k právním úkonům, přičemž nezletilá osoba je může uzavřít se souhlasem svého zákonného zástupce. Pokud je manžel nebo snoubenec v opatrovnictví, je zapotřebí k uzavření takové smlouvy souhlasu soudu. BGB nedává možnost zákonnému zástupci uzavřít smlouvu o Společenství majetku, a to z důvodu možných rizik, s nimiž je tento režim majetkových vztahů mezi manžely spojen.¹²⁷

Judikatura německých soudů modifikačním smlouvám stanovila hranice, jež tvoří na jedné straně dobré mravy a na straně druhé důvěra druhé strany při plnění smlouvy.¹²⁸ Modifikační smlouvy, které odporují dobrým mravům, zneužívají důvěru či odporují dalším zásadám omezujícím smluvní autonomii, jsou od počátku neplatné. V SRN tak nemůže existovat platná modifikační smlouva extrémně jednostranně zvýhodňující jednoho z manželů. Pokud by však výrazně přesahovalo tyto hranice

¹²⁵ Manželé si mohou zvolit francouzsko-německou úpravu manželských majetkových poměrů typu odděleného jmění se společnými zisky bez ohledu na to, zda je jeden z nich francouzský občan nebo jestli má ve Francii obvyklé bydliště. Tento režim má zejména vlastnosti režimu odděleného jmění, avšak se zakotvením určitých povinných kompenzačních opatření. Dále obsahuje speciální omezující pravidla pro dispozice s majetkem, a to zejména se společným obydlím manželů.

¹²⁶ Srov. SCHWAB, D. *Familienrecht*. 16. nově přepracované vyd. München: C. H. Beck, 2008, s. 105 – 112.

¹²⁷ Viz. SCHLÜTER, W. *BGB-Familienrecht*. 10. nově přepracované vyd. Heidelberg : C. F. Müller Verlag, 2003, s. 69.

¹²⁸ Viz. Rozsudek BGV, č. 1 BvR 12/92, z 6. února 2001.

smluvní volnosti jen určité ustanovení smlouvy, které lze od zbytku oddělit, byla by neplatná jen tato část modifikační smlouvy. Naše právní úprava a judikatura o otázce hranic smluvní volnosti ve vztahu k modifikačním smlouvám mlčí, nicméně vztah kontraktační možnosti a dobrých mravů nalezneme v § 39 OZ a dle názoru autorky zde není důvod, proč by toto ustanovení nemělo být aplikováno i na modifikační smlouvy. Ačkoliv české právo neupravuje institut ochrany před zneužitím důvěry (§ 242 BGB), bylo by teoreticky možné takovéto skutečnosti rovněž v českém právu začlenit pod dobré mravy.

Manželé se v SRN mohou dovolat vůči třetím osobám modifikačních smluv pouze, byly-li třetím osobám známy, nebo byly-li zveřejněny v Rejstříku manželských majetkových vztahů. V SRN existuje stejně jako u nás (u nás však jen krátce) Rejstřík manželských majetkových vztahů (Güterrechtsregister), jenž vedou zemské soudy (§§ 1558-1563 BGB).¹²⁹ V ČR je však evidence modifikačních smluv neveřejná, přístup do ní mají pouze notáři a slouží zejména pro účely dědických řízení. Účelem německého registru je usnadnit obchodní vztahy s ohledem na modifikace manželských vztahů. Německá evidence je veřejně přístupná a jsou v ní zveřejňovány právní úkony vylučující či měnící zákonnou formu majetkových manželských vztahů. Nejdůležitější výhodou této evidence je skutečnost, že se manželé mohou dovolat toho, že třetí osobě musel být obsah manželských smluv znám, pakliže jsou v rejstříku zveřejněny.¹³⁰ Se zavedením veřejného seznamu obsahujícího modifikační smlouvy počítá i ust. § 721 NOZ. Tento krok lze hodnotit nanejvýš pozitivně. Blíže o rejstříku manželských smluv zavedeném NOZ pojednává kap. 3.4.2 této práce.

Oddělení majetku manželů

Institut Oddělní majetku manželů (Gütertrennung) dle § 1414 BGB je výrazem pojetí toho, že existence manželství nemá na majetkovou sféru manželů žádný vliv. Ten, kdo za trvání manželství nabyl nějaký majetek, je jeho vlastníkem, a mezi manžely tudíž žádné majetkové společenství nevzniká. Stejně tak za závazky si odpovídá výlučně ten manžel, jemuž vznikly. Majetková masa manžela a majetková masa

¹²⁹ Srov. SCHLÜTER, W. *BGB-Familienrecht*. 10. nově přepracované vyd. Heidelberg : C. F. Müller Verlag, 2003, s. 71 – 73.

¹³⁰ Blíže SCHWAB, D. *Familienrecht*. 16. nově přepracované vyd. München : C. H. Beck, 2008, s. 105 – 112.

manželky zůstává tedy právně oddělena, přičemž každý z manželů si vykonává správu své majetkové masy samostatně.¹³¹ Musíme však konstatovat, že ani v této formě úpravy manželských majetkových vztahů nedochází k naprosto úplnému oddělení majetkové sféry manželů, neboť je zde s ohledem na povinnosti manželů plynoucích z jejich spolužití dána povinnost zajistit druhému manželu spoludržbu a spoluvlastnictví bytu a jeho vybavení, pokud je jen jeden z manželů výlučným vlastníkem těchto věcí každodenní potřeby. Toto spoluvlastnické právo manžela, jež není původním vlastníkem, trvá do pravomocného rozvodu manželství.¹³² Obdobné vztahy platí pro věci sloužící k výkonu povolání nebo podnikání, které patří jen jednomu manželovi, avšak na základě předchozí dohody jsou druhým manželem používány k výkonu takovéto výdělečné činnosti.

Režim Odděleného jmění mohou manželé kdykoli smlouvou skončit. Pokud se tedy smluvně dohodnou o ukončení tohoto režimu a nesjednají si úpravu jejich majetkových vztahů v budoucnu, bude se aplikovat zákonný režim Společenství k přírůstku. Režim Odděleného jmění zaniká rovněž smrtí manžela či rozsudkem soudu o zrušení nebo o rozvodu manželství. V případě smrti jednoho z manželů má ten druhý nárok na stejný díl jako zůstavitelovy děti, pokud je zde jedno či dvě děti. V případě více dětí má manžel nárok na jednu čtvrtinu (§ 1931 BGB).

Jestliže manželé učiní předčasné vyrovnání přírůstků (každý manžel má právo žádat o předčasné zrušení dle § 1386 BGB), tak se posléze automaticky uplatní pro další majetkové vztahy forma Odděleného jmění.

Oproti Oddělenému jmění nemůže oddělení majetku manželů v rámci českého institutu zúžení SJM být úplné, neboť SJM existuje podle současného OZ alespoň ohledně obvyklého vybavení společné domácnosti. Zúžení rozsahu SJM dle české úpravy je v jistém pohledu variabilnější než německá úprava Odděleného jmění, neboť ze SJM lze vyloučit i jen určité konkrétní hodnoty včetně těch, co teprve v budoucnu vzniknou. Takovou situaci si lze v SRN představit ve vztahu ke Společenství majetku a vymezení rozsahu vyhrazeného majetku k okamžiku uzavření smlouvy o Společenství majetku. BGB toto neumožňuje ohledně majetku vzniklého v budoucnu. Manželé by tak

¹³¹ Srov. DIETER, H. *Eherecht. Trennung, Scheideung, Folgen*. 4. přepracované a rozšířené vyd. München : C. H. Beck, 2003, s. 311.

¹³² Blíže DIETER, H. *Eherecht. Trennung, Scheideung, Folgen*. 4. přepracované a rozšířené vyd. München : C. H. Beck, 2003, s. 312.

museli uzavírat pro každou v budoucnu vzniklou hodnotu samostatnou smlouvu o přesunutí takové hodnoty ze společného jmění, do kterého by se nabývala automaticky, do skupiny vyhrazeného majetku.

Pro režim Odděleného jmění je signifikantní, že si každý manžel ručí za své závazky svým majetkem a druhý manžel není s těmito závazky nijak spojen.

Společenství majetku

V případě, že manželé chtějí pro jejich majetkové vztahy vyloučit zákonný režim – Společenství k přírůstku, mohou si smluvně zavést dle § 1415 a násl. BGB Společenství majetku (Gütergemeinschaft), které je typické spíše pro zemědělské oblasti, a to především v jižním Německu.¹³³ Společenství majetku představuje těsné společenství, do něhož spadá jak majetek každého z manželů existující již při uzavření manželství, tak i majetek nabytý každým z manželů během manželství. Při Společenství majetku vzniká mezi manžely společné jmění (§ 1416 BGB). Skutečnost, že se součástí společného jmění okamžikem uzavření manželství stane automaticky i majetek, který byl ve vlastnictví manžela do té doby, v českém právu neznáme. SJM dle OZ je v okamžiku vzniku manželství prázdná množina, jež se plní až během manželství. Pokud je zde vůle manželů, může být samozřejmě tento majetek smluvně pod SJM přibrán na základě smlouvy o rozšíření rozsahu SJM.

Společenství majetku zaniká smrtí jednoho z manželů, smlouvou o zrušení Společenství majetku, rozsudkem o zrušení nebo rozvodu manželství či rozsudkem o zrušení Společenství majetku. Společné jmění vlastní oba manželé jako celek. Do společného jmění však nespadá majetek vyhrazený a výlučný, přičemž pokud se neprokáže, že majetek spadá do jedné z těchto skupin, svědčí sounáležitosti majetku ke společnému jmění právní domněnka.

Smluvní režim Společenství majetku je obdobou českého SJM, kdy oba instituty (rozuměj SJM a Společenství majetku) jsou výrazem provázanosti manželství a majetku manželů. Majetek výlučný a vyhrazený dle BGB je obdobou naší úpravy majetku, který ze zákona do SJM nespadá.

¹³³ Srov. SCHRÖDER, R., BERGSCHNEIDER, L. *Familienvermögensrecht*. Bielefeld : Giesecking, 2003, s. 295.

Výlučným majetkem (Sondergut)¹³⁴, jenž netvoří společné jmění, jsou takové hodnoty, s nimiž nelze disponovat na základě právního úkonu (§ 1417 odst. 2 BGB). Pod výlučný majetek lze subsumovat např. právo na mzdu a důchod (nikoliv vyplacená mzda a důchod), užívací právo věcí, osobní služebnosti, autorská práva, jež jsou nepřenositelná, podíly společníků s osobním ručením ve veřejné obchodní společnosti nebo komanditní společnosti, právo na výživné apod.¹³⁵ Vlastníkem hodnot představující výlučný majetek tak zůstává každý z manželů samostatně. Správu vykonává sám, přičemž výnosy z výlučného majetku spadají do společného jmění a stejně tak náklady na tento výlučný majetek pocházejí ze společného jmění.

Společné jmění dále netvoří vyhrazený majetek (Gesamtgut) (§ 1418 BGB). Tento zůstává ve vlastnictví každého manžela, který také samostatně vykonává jeho správu. Na rozdíl od výlučného majetku správu vyhrazeného majetku realizuje manžel na svůj účet, kdy výnosy se stávají opět vyhrazeným majetkem a náklady jsou čerpány opět jen z vyhrazeného majetku. Vyhrazený majetek představují hodnoty takto určené na základě manželské smlouvy, dědictví či dary (dary určené dárce nebo dědictví určené zůstavitelem jako vyhrazený majetek) nebo hodnoty za vyhrazený majetek pořízené. Ve vztahu ke třetím osobám mohou manželé vyhrazený majetek zveřejnit v Rejstříku manželských majetkových vztahů.

Pokud modifikační smlouva neobsahuje žádné ustanovení o správě společného jmění, manželé spravují společné jmění dohromady. Za závazky vztahující se ke společnému jmění odpovídají tudíž oba manželé, přičemž tito odpovídají i svými samostatnými majetky. Jestliže však správu jmění vykonává pouze jeden manžel, za závazky, které převzal, odpovídá svým samostatným majetkem pouze on. Po zániku společného jmění se musí závazky vzniklé v souvislosti se společným majetkem odečíst a poté se výsledná částka rozdělí rovným dílem mezi oba manžele (§ 1476 odst. 1 BGB). BGB upravuje správu majetku v režimu Společenství majetku dosti podrobně. Manželé i snoubenci mají možnost si stanovit, kdo bude společné jmění spravovat, tj. jestli jeden nebo druhý samostatně, anebo oba společně. Pro každou z těchto možností

¹³⁴ Srov. *Gütergemeinschaft - Das Vermögen der Eheleute*. [cit. 16. 2. 2013].
Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.recht-finanzen.de/contents/1138-gutergemeinschaft-das-vermogen-der-eheleute#gesamtgut-1416-bgb>>

¹³⁵ Blíže KAISER, D., SCHNITZLER, K. a FRIEDERICI, P. *BGB. Familienrecht. Band 4: §§ 1297-1921*. 2. vyd. Baden-Baden: Nomos, 2010, s. 372 a násl.

má BGB speciální úpravu ručení. Vzhledem k obsahovému určení této práce však podrobněji o správě nebude pojednáváno.

Při zániku Společenství majetku dochází k vypořádání společného jmění, kdy se manželé mají dohodnout o přerozdělení jejich společného jmění.

4 ZÁNÍK SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ

SJM představuje dočasné uspořádání majetkových manželských vztahů. Tato dočasnost je dána tím, že zánik SJM je nevyhnutelný a nastane nejpozději smrtí jednoho z manželů. Zánik SJM se nejčastěji váže na zánik manželství (§ 149 odst. 1 OZ), přičemž důvody vedoucí k zániku manželství jsou upraveny v zákoně o rodině. Existují však i situace, kdy SJM zanikne, i když samotné manželství trvá.

4.1 Zánik společného jmění manželů při zániku manželství

SJM jako institut, pro nějž je nezbytná existence manželství, se zánikem manželství zaniká vždy. Manželství může zaniknout s ohledem na dikci ZR rozvodem, smrtí jednoho z manželů (nebo obou) či prohlášením jednoho z manželů za mrtvého (nebo obou).

Zvláštním případem je prohlášení manželství za neplatné (§ 11 a násl. ZR), kdy prohlášení neplatnosti manželství má totožné účinky jako zánik manželství. I v manželství neplatném vzniká SJM, a tudíž při prohlášení neplatnosti takového manželství SJM zaniká. Prohlášení manželství za neplatné je rozhodnutím konstitutivním, což znamená, že manželství zaniká ke dni jeho prohlášení za neplatné, nikoliv již dnem uzavření neplatného manželství.

Po zániku SJM musí dojít k vypořádání, přičemž pro vypořádání SJM, jenž zaniklo smrtí, je rozhodný den smrti; v případě rozvodu manželství je rozhodný den právní moci rozsudku o rozvodu manželství; v případě prohlášení manžela za mrtvého je rozhodný den nabytí právní moci rozsudku o prohlášení jednoho z manželů za mrtvého.

4.1.1 Smrt manžela a prohlášení manžela za mrtvého

Jak již bylo výše uvedeno, smrt jednoho z manželů či obou manželů je právní skutečností, jež nutně implikuje k zániku manželství i k zániku SJM, jestliže v době smrti existovalo.¹³⁶ Smrt se prokazuje úředním zjištěním smrti, tj. ohledáním mrtvol

¹³⁶ Viz. POKORNÝ, M., HOLUB, M., BIČOVSKÝ, J. *Společné jmění manželů*. 2. vyd. Praha : Linde Praha a. s., 2009, s. 135.

lékařem, zjištěním úmrtí a vystavením úmrtního listu.¹³⁷ Den smrti je zároveň dnem zániku manželství a dnem zániku SJM.

Zajímavá situace nastane za předpokladu smrti obou manželů (např. autonehoda), kdy však jeden zemře dříve než ten druhý. V takovém případě je nutné nejdříve rozhodnout o dědictví po prvně zemřelém manželovi a provést rovněž vypořádání SJM. Posléze se až přistupuje k projednání dědictví po druhém zemřelém manželovi, avšak vypořádání se již neprovádí.

Stejně důsledky jako při smrti nastávají i při prohlášení manžela za mrtvého soudem. Totéž samozřejmě platí i pro prohlášení obou manželů za mrtvé. Řízení o prohlášení za mrtvého je upraveno v ustanoveních § 195 – § 200 o.s.ř. Návrh na zahájení tohoto řízení může podat osoba, která má na věci právní zájem, přičemž touto osobou je bezpochyby pozůstalý manžel. Institut prohlášení za mrtvého se aplikuje na situace, kdy smrt není možné prokázat předepsaným způsobem a je-li jisté, že osoba zemřela (např. letecká nehoda, kdy smrt nelze stanovit ohledáním mrtvého a vydáním úmrtního listu). V tomto případě soud vydá rozhodnutí, kterým prohlásí osobu za mrtvou, což má účinky důkazu smrti. Dalším případem je situace, kdy soud vyslovuje domněnku smrti, pokud je osoba nezvěstná a lze-li se zřetelem ke všem okolnostem mít za to, že již nežije. Nezvěstné osobě se ustanoví v řízení opatrovník, není-li žádný zákonný zástupce dané osoby. Vyhláškou či jiným vhodným způsobem se vyzve, aby se nezvěstná osoba ve lhůtě jednoho roku přihlásila nebo aby osoba, které je něco o nezvěstné osobě známo, toto ve stejné lhůtě sdělila soudu, zákonnému zástupci nebo opatrovníku. Manželství, tedy i SJM, nezaniká dnem, jenž je v rozsudku uveden jako den smrti, nýbrž až právní mocí rozsudku o prohlášení za mrtvého.

Jestliže později vyjde najevo, že osoba prohlášená za mrtvou žije, dojde ke zrušení soudního rozhodnutí o prohlášení za mrtvého a obnově jak původního manželství, tak původního SJM ke dni jeho údajného zániku, tj. ex tunc. Tato obnova však nenastane, jestliže došlo v mezidobí k uzavření nového manželství (§ 22 odst. 2 ZR), přičemž není rozhodné, jestli toto nové manželství stále trvá, či už zaniklo. Pakliže tedy k obnově manželství nedojde, SJM zaniká prohlášením za mrtvého a je nezbytné jej vypořádat. S ohledem na zásadu právní jistoty jsou právní úkony manžela z doby, kdy byl druhý manžel prohlášen za mrtvého, platné.

¹³⁷ § 2 vyhlášky č. 19/1988 Sb., o postupu při úmrtí a pohřbívání, v platném znění.

Po zániku manželství z důvodu smrti či prohlášení za mrtvého nastupuje vypořádání SJM v rámci dědického řízení dle § 175 a násl. o.s.ř..

4.1.2 Rozvod manželství

Další právní skutečností vedoucí k zániku manželství a tím i k zániku SJM je rozvod. Rozvod je přípustný za podmínek stanovených v § 24 a násl. ZR. Manželství a SJM zaniká dnem právní moci rozsudku o rozvodu manželství, přičemž stav k tomuto dni určuje rozsah SJM, které se bude vypořádávat. Jestliže některý z bývalých manželů nebo oba společně nabudou nějaký majetek nebo jim vzniknou nějaké závazky po právní moci rozsudku o rozvodu, nespádají již tyto do masy SJM.

Na rozvod není právní nárok. Zákon rozlišuje tři druhy rozvodu, a to „nesporný rozvod“ (rozvod bez zjišťování příčin), „sporný rozvod“ (rozvod se zjišťováním příčin) a „rozvod s tvrdostní klauzulí“ (ztížený rozvod). Vzhledem k tomu, že rozvod je institut nevíтанý, soud se vždy pokusí o smír mezi manžely. Jediným právně relevantním důvodem rozvodu je tzv. kvalifikovaný rozvrat manželského společenství (§ 24 odst. 1 ZR). Tento představuje hluboký a trvalý rozvrat, kdy nelze očekávat obnovení manželského soužití.¹³⁸ To, jestli je obecná podmínka rozvodu - existence kvalifikovaného rozvratu - naplněna, je na úvaze soudu. Pokud je manželství trvale a hluboce rozvráceno, může soud manželství rozvést, i když jeden z manželů s rozvodem nesouhlasí. Rozvrat je nutné odlišovat od příčin rozvratu.

Příslušným soudem je soud, v jehož obvodu bylo poslední společné bydliště manželů. Pakliže takové bydliště neměli, je příslušným soud, v jehož obvodu má bydliště manžel, který je žalovaným. V případě, že ani podle tohoto pravidla nelze postupovat, je příslušný soud manžela – žalobce. Soud žalobnímu návrhu vyhoví, když shledá kvalifikovaný rozvrat manželství a nebude-li dána překážka zvláštního zájmu nezletilého dítěte na zachování manželství jeho rodičů. Co je tímto zvláštním zájmem, zákon nedefinuje, ale bezpochyby jím bude např. zdravotní stav dítěte.

Sporný rozvod dle § 24 ZR se uplatní, jestliže se manželé neshodnou na uspořádání jejich vztahů po dobu po rozvodu. Soud může na návrh některého z manželů

¹³⁸ KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné. Díl 3. 4.* aktualizované a doplněné vyd. Praha : ASPI, 2007, s. 63.

manželství rozvést, pokud je manželství tak hluboce a trvale rozvráceno, že není možné očekávat obnovu soužití manželů, a zohledňuje přitom příčiny rozvratu (§ 24 odst. 1 ZR). Zjišťováním příčin rozvratu manželství se nerozumí určování viny. Příčiny mohou být subjektivního charakteru (např. nevěra) i objektivního (např. neplodnost). V případě sporného rozvodu lze dohodu o vypořádání SJM uzavřít i až po právní moci rozsudku o rozvodu.

Právní úprava nesporného rozvodu je uvedena v § 24a ZR. Základem tohoto druhu rozvodu je dohoda manželů. Aby mohl být zvolen tento typ rozvodu, musí být splněny podmínky, a to (i) manželství musí trvat alespoň 1 rok, (ii) manželé spolu ke dni podání žaloby více než 6 měsíců nežijí,¹³⁹ (iii) k návrhu na rozvod se připojí i druhý manžel. S naplněním těchto podmínek zákon spojuje existenci kvalifikovaného rozvratu manželství, a tudíž soud zjišťování rozvratu a jeho příčin neprovádí. I přes splnění těchto podmínek soud manželství nerozvede, jestliže manželé nepředloží dohodu o vypořádání jejich majetkových vztahů pro dobu po rozvodu, dohodu o vypořádání jejich práv a povinností ke společnému bydlení, popř. vyživovací povinnosti mezi rozvedenými manžely a k dětem. Tyto smlouvy mají podobu smluv s odkládací podmínkou. Je-li dohodou o vypořádání majetkových vztahů po dobu po rozvodu vypořádávána i nemovitost, smlouva nabývá účinnosti až vkladem do katastru nemovitostí.

Pokud jsou rozvádějící se manželé rodiči nezletilých dětí, je nezbytné, aby předložili při nesporném rozvodu pravomocné soudní rozhodnutí o schválení dohody o úpravě poměrů k nezletilým dětem po dobu po rozvodu.

V případě, že do doby pravomocného rozsudku o rozvodu manželství pozbude platnosti některý z těchto předpokladů pro nesporný rozvod (např. dojde k odvolání souhlasu manžela), musí se postupovat dle § 24 ZR.

Ustanovení § 24b ZR upravuje ztížený rozvod a aplikuje se na případ, kdy jeden z manželů s rozvodem nesouhlasí, na rozvratu manželství porušením manželských povinností se převážně nepodílel, vznikla-li by mu rozvodem zvláště závažná újma (finanční, zdravotní) a svědčí-li zachování manželství mimořádné okolnosti. Avšak i za této situace je rozvod možný, a to pokud spolu manželé déle než tři roky nežijí, čímž je

¹³⁹ Podmínka, že spolu manželé ke dni podání žaloby déle než 6 měsíců nežijí, je dána nejen tím, že manželé mají fakticky odlišné bydliště, ale i tím, že ačkoliv žijí na stejném místě, nevedou společnou domácnost, intimně spolu nežijí atd.

myšleno vedení společné domácnosti a intimní styk, a samozřejmě za předpokladu, že jsou současně splněny i ostatní předpoklady pro rozvod dle § 24 ZR. Ochrana slabšího manžela je tudíž časově omezena.

4.2 Zánik společného jmění manželů za trvání manželství

Zákon spojuje s existencí vymezených právních skutečností nezávislých na vůli manželů zánik SJM, ačkoliv samotné manželství nadále trvá. Výčet těchto skutečností je taxativní a jedná se o prohlášení konkurzu na majetek manžela dle § 268 odst. 1 IZ a pravomocný výrok soudu o propadnutí majetku manžela či jeho určité části dle § 66 odst. 4 TZ. Zánik na základě jiných skutečností, a to včetně smluvního ujednání, možný není, lze si však sjednat zúžení SJM. Obě uvedené situace implikují zánik SJM, jenž je absolutní, jelikož není ohraničen věcmi tvořícími obvyklé vybavení společné domácnosti.¹⁴⁰

Po zániku SJM za trvání manželství nabývají manželé majetek každý do výlučného vlastnictví, popř. do jejich spoluvlastnictví, nabývají-li společně.

V případě, že došlo k zániku SJM za trvání manželství, může dojít na základě § 151 OZ k jeho obnově, a to rozhodnutím soudu učiněným na návrh jednoho z manželů. Soudní rozhodnutí o obnově je konstitutivní a působí ex nunc, avšak jen na hodnoty nabyté a závazky vzniklé po právní moci rozsudku. Rozhodnutí nemůže působit ex tunc, neboť po zániku SJM muselo dojít k vypořádání.¹⁴¹ Soud obnovu projedná bez ohledu na to, jestli existuje o obnově SJM mezi manžely shoda. Soud v rámci řízení o obnově SJM zohlední důvod zániku SJM a současné okolnosti manželství.¹⁴² Pojem „obnovení“ je užit vcelku nešťastně, protože ve výsledku nedochází k obnově tehdejšího SJM v podobě před jeho zánikem, ale soudním rozhodnutím o obnově dochází ke vzniku nového manželského majetkového společenství.

¹⁴⁰ Viz. RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva. Instituty rodinného práva*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 1999, s. 53.

¹⁴¹ Srov. ŠVESTKA, J., JEHLIČKA, O., ŠKÁROVÁ, M., SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 10. vyd. Praha : C. H. Beck, 2006, s. 615.

¹⁴² Blíže Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR, spis. zn. Cpj 86/1971, publikované pod R 42/1972 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek.

4.2.1 Propadnutí majetku

K zániku SJM dle § 66 odst. 4 TZ dojde dnem nabytí právní moci rozsudku o propadnutí majetku nebo rozsudku o částečném propadnutí majetku některého z manželů. Tímto dnem současně odsouzený manžel pozbývá dispozičního práva k majetku, neboť na jeho místo nastupuje stát, za nějž jedná Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových.¹⁴³

Trest propadnutí majetku představuje výjimku z práva na ochranu nedotknutelnosti majetku chráněného ústavním pořádkem, a to konkrétně čl. 11 LZPS.¹⁴⁴ Tento trest může být uložen jako vedlejší trest k výjimečnému trestu odnětí svobody. Rovněž ho lze uložit za zvlášť závažný zločin, kterým pro sebe či pro jiného získal nebo se snažil získat majetkový prospěch. Bez ohledu na tyto podmínky jej lze taktéž uložit, pakliže TZ ve zvláštní části uložení trestu propadnutí majetku výslovně stanoví, přičemž může být trestem samostatným i vedlejším. Trest se neuplatní na všechn společný majetek, nýbrž jen na tu část z něj, jež by po vypořádání náležela manželovi – pachateli, což samozřejmě slouží k ochraně manžela odsouzeného.¹⁴⁵ Vypořádání se provádí mezi Úřadem pro zastupování státu ve věcech majetkových a druhým manželem. Úřad se vždy pokusí v rámci vypořádání uzavřít s manželem odsouzeného dohodu o vypořádání zaniklého SJM. Jestliže ke konsenzu nedojde, podá Úřad žalobu k soudu na vypořádání SJM, přičemž účastníky řízení jsou opět Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových a manžel odsouzeného.

Majetek postižený tímto trestem propadá ve prospěch státu. Vyloučeny jsou věci nezbytné k uspokojení životních potřeb odsouzeného či osob, k jejichž výživě a výchově je povinen (např. potraviny a oblečení).¹⁴⁶ Závazky odsouzeného na stát nepřecházejí.

¹⁴³ Srov. zákon č. 219/2000 Sb.

¹⁴⁴ Srov. ŠÁMAL, P., aj. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 1.vyd. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 763.

¹⁴⁵ Srov. DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, s. 198.

¹⁴⁶ Blíže DVOŘÁK, J. *Majetkové společenství manželů*. 1.vyd. Praha : ASPI Publishing, 2004, s. 220.

4.2.2 Prohlášení konkurzu

V ustanovení § 268 odst. 1 IZ je uvedeno, že: „*Prohlášením konkursu zaniká společné jmění dlužníka a jeho manžela, byl-li vznik společného jmění vyhrazen ke dni zániku manželství, má prohlášení konkursu stejné majetkoprávní účinky jako zánik manželství*“. IZ zná vícero způsobů řešení úpadku dlužníka, a to konkurz, reorganizaci, oddlužení a zvláštní způsoby řešení úpadku (§ 4 odst. 1 IZ), přičemž k zániku SJM vede jen konkurz. K zániku SJM dochází dnem zveřejnění usnesení o prohlášení konkursu v insolvenčním rejstříku (§ 89 odst. 1 IZ).¹⁴⁷ Po dobu trvání konkursu nemůže vzniknout nové SJM, a to ani v případě, že by dlužník uzavřel nové manželství. Za této situace vzniká nové SJM ke dni zániku konkursu (§ 276 odst. 1 IZ).

Mají-li manželé ke dni prohlášení konkursu právo na společný nájem družstevního bytu a jsou členy bytového družstva, tak prohlášením konkursu zaniká jak společné členství v družstvu, tak i právo společného nájmu bytu.¹⁴⁸

Dohodu o vypořádání SJM může s manželem úpadce uzavřít insolvenční správce (§ 270 IZ), a to od okamžiku prohlášení konkursu, přičemž účinná bude po schválení soudem. Manžel – úpadce takovou dohodu pod sankcí neplatnosti uzavřít nemůže. Insolvenční správce rovněž může podat k soudu návrh na vypořádání SJM. V případě, že již probíhá řízení o vypořádání zaniklého SJM ještě před prohlášením konkursu, bude v řízení namísto manžela – úpadce nadále pokračovat insolvenční správce.

Po provedeném vypořádání se mohou věřitelé uspokojit jen z majetku, který připadl manželovi – úpadci. Do majetkové podstaty však vždy spadá takový majetek, který manžel – úpadce použil ke svému podnikání se souhlasem druhého manžela. Vypořádání SJM se neprovádí, jestliže závazky manžela – úpadce jsou vyšší nežli celkový majetek v SJM, neboť v takovém případě do majetkové podstaty spadá veškerý majetek v SJM (§ 274 IZ).

Podrobněji je problematika vypořádání ve vztahu k insolvenčnímu zákonu zmíněna v kapitole 5.4.2 této práce.

¹⁴⁷ Srov. DVOŘÁK, T. Společné jmění manželů a insolvenční zákon. *Právní fórum*. 2010, roč. 7, č. 2, s. 58.

¹⁴⁸ Viz. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 4. 2007, spis. zn. 29 Odo 460/2005.

4.3 Období následující po zániku společného jmění manželů do jeho vypořádání

Zánik SJM nesplývá s okamžikem jeho vypořádání, ba naopak může mezi těmito odlišnými instituty nastat dlouhá doba, a to zejména v případě, kdy se vede o vypořádání zaniklého SJM soudní spor. Období od zániku SJM až do jeho vypořádání není v zákoně zvlášť upraveno. Na hospodaření se zaniklým SJM se dle § 853 OZ budou analogicky aplikovat ustanovení týkající se SJM, neboť toto zákonné ustanovení říká, že: „*Občanskoprávní vztahy, pokud nejsou zvlášť upraveny ani tímto, ani jiným zákonem, se řídí ustanoveními tohoto zákona, která upravují vztahy obsahem i účelem nejbližší.*“ Tento závěr podpořil i Nejvyšší soud ČR ve svém usnesení ze dne 26. 11. 2003, spis. zn. 20 Cdo 238/2003. Ustanovení o SJM se však modifikují, neboť se jedná o zaniklé SJM. Ustanovení o SJM se dle analogie neužijí na nabývání vlastnictví, protože po zániku SJM nabývá nadále každý z manželů do svého výlučného vlastnictví, a pakliže nabývají společně, stávají se spoluvlastníky. Stejně tak je tomu se závazky. Masu zaniklého SJM je možné po zániku SJM do jeho vypořádání pouze udržovat, nabývat přírůstkem a obměňovat za ekvivalenty.

Součástí vypořádávané masy se stane i mzda, která byla vyplacena až po zániku SJM, ale představující odměnu za práci za dobu, kdy ještě existovalo SJM. Do masy k vypořádání se bude subsumovat rovněž platba, přijatá po zániku SJM a náležející za plnění poskytnuté ještě za trvání SJM, s podmínkou, že samozřejmě by s ohledem na svou povahu součást SJM tvořila. Kromě těchto hodnot se zaniklé SJM určené k vypořádání zvětšuje o výnosy a přírůstky z majetku spadajícího do zaniklého SJM (např. úroky, nájemné apod.).¹⁴⁹ Pod zaniklé SJM spadají veškeré ekvivalenty hodnot pocházející ze SJM jako např. kupní cena, náhrada škody atd.

Bývalí manželé užívají a udržují společné věci společně, a tudíž jsou i oba povinni poskytovat na údržbu a na náklady spojené s užíváním potřebné prostředky. K úkonům vztahujícím se k hodnotám tvořícím součást doposud nevypořádané masy zaniklého SJM přesahujícím obvyklé užívání je potřeba souhlasu obou manželů.

Nejvyšší soud ČR judikoval, že pakliže věc doposud nebyla vypořádána, nesmí jeden z účastníků zaniklého SJM vyloučit toho druhého z jejího užívání. To by bylo možné za určitých předpokladů pouze, pokud by existovaly dvě věci sloužící stejnému

¹⁴⁹ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 29 Cdo 1134/2007.

účelu.¹⁵⁰ Pokud by však jeden z bývalých manželů věc, jež ještě nebyla vypořádána, užíval výhradně sám a znemožňoval užívání věci druhým manželem, nelze po tomto manželovi požadovat náhradu za bezdůvodné obohacení, protože do doby vypořádání je zachováno jeho vlastnické právo k celé věci, byť omezené stejným vlastnickým právem druhého manžela.¹⁵¹

4.4 Právní úprava dle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.

4.4.1 Manželství uzavřené s vadami

NOZ se věnuje otázkám uzavření manželství s vadami v § 672 a násl. Ačkoliv dnešní právní úprava obsažená v ZR se více podobá úpravě rakouské, NOZ se přibližuje spíše německému BGB. NOZ v ustanoveních § 672 až § 676 upravuje okolnosti, za nichž nemůže dojít ke vzniku manželství, tzv. zákonné překážky manželství. Obdobnou úpravu nalezneme i v § 1303 BGB. NOZ nepřináší ve vztahu k současnému ZR v této oblasti nijaké významnější změny. Inspiruje se BGB, ale starším zněním, neboť nyní je možné v Německu manželství uzavřené s vadou pouze zrušit. NOZ však nadále počítá se dvěma variantami, jak řešit manželství uzavřené s vadou, a to prohlášením za neplatné a neexistencí.

Manželství neplatné je zakotveno v § 680 až § 686 NOZ. Sankcí neplatnosti je stíženo manželství, které bylo uzavřeno, přestože tomu bránila některá ze zákonných překážek upravených v § 672 až § 676. Manželství se považuje za platné, dokud jeho neplatnost neprohlásí soud (§ 681 NOZ). I v neplatném manželství vzniká SJM a je nutné ho po prohlášení neplatnosti vypořádat. Podle § 686 odst. 1 NOZ o majetkových povinnostech a právech muže a ženy, jejichž manželství bylo prohlášeno za neplatné, platí v době po prohlášení manželství za neplatné ustanovení o povinnostech a právech rozvedených manželů o jejich majetkových povinnostech a právech v době po rozvodu. Druhý odstavec téhož ustanovení říká, že při rozhodování o majetkových poměrech v případě prohlášení neplatnosti dle § 684 NOZ je zapotřebí zohlednit toho, kdo jednal v dobré víře.

¹⁵⁰ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis.zn. 22 Cdo 2263/2004.

¹⁵¹ Viz. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis.zn. 28 Cdo 2594/2008.

Zdánlivé manželství je upraveno v § 677 až 679 NOZ. Soud může neexistenci manželství určit i bez návrhu. Ustanovení § 679 NOZ říká, že *„Majetkové povinnosti a práva muže a ženy se posoudí jednotlivě podle své povahy. Nelze-li jinak, použijí se ustanovení o bezdůvodném obohacení. V těchto záležitostech je třeba brát ohled na muže nebo ženu jednající v dobré víře, jakož i na práva a právní zájmy společných dětí a třetích osob.“*

4.4.2 Smrt a prohlášení za mrtvého

NOZ rovněž zavádí možnost, aby si manželé sjednali uspořádání jejich majetkových vztahů v případě zániku manželství, a to bez ohledu na to, jestli k němu dojde smrtí nebo rozvodem.

V § 754 NOZ se uvádí, že manželství zaniká jen z důvodů stanovených zákonem. V NOZ však prohlášení za mrtvého nebude samostatným důvodem zániku manželství, jelikož představuje zvláštní opatření upravené mimo oddíl rodinného práva v § 71 a násl. NOZ. Úprava zániku manželství je vystavěná na základě domněnky smrti, kdy oproti současné úpravě je v § 71 odst. 2 NOZ stanoveno, že prohlášením za mrtvého zaniká manželství dnem, který se pokládá za den jeho smrti. V současnosti zaniká manželství až právní mocí soudního rozhodnutí, přičemž podle NOZ bude zanikat s účinky *ex tunc*. Nezvěstného manžela bude rovněž možné za splnění daných podmínek prohlásit za mrtvého, přičemž v těchto případech bude často docházet i k tomu, že se stanoví, že manželství zaniklo již před několika lety. Tato úprava může však mít negativní dopad na právní jistotu.

4.4.3 Rozvod manželství

Rozvod v NOZ spočívá téměř na totožných základech jako v současném OZ. Jediným důvodem rozvodu zůstává stále trvalý, hluboký a nenapravitelný rozvrat manželství, jehož obnovu není možné očekávat (§ 755 NOZ). Soud zjišťuje existenci kvalifikovaného rozvratu a jeho příčiny (§ 756 NOZ). Obdobně jako stávající úprava počítá i NOZ s rozvodem bez zjišťování příčin, a to za předpokladu, že se druhý manžel k návrhu na rozvod připojí, a pokud jsou současně splněny další podmínky uvedené v § 757 NOZ. Nově je definováno, co se rozumí pod situací, kdy manželé spolu již nežijí. Dle § 758 NOZ *„Manželé spolu nežijí, netvoří-li manželské či rodinné společenství, bez*

ohledu na to, zda mají, popřípadě vedou rodinnou domácnost, s tím, že alespoň jeden z manželů manželské společnosti zjevně obnovit nechce.“ Ponechání tzv. ztíženého rozvodu, neboli tvrdostní klauzule i v NOZ je odůvodněno zájmem na ochranu nezletilého dítěte a zájmem na ochranu druhého manžela, který se na rozvratu porušením manželských povinností převážně nepodílel. I v NOZ je ochrana manželovi, jenž se na rozvratu manželství převážně nepodílel, poskytována jen po omezenou dobu, přičemž je nezbytné porovnat újmu, která by vznikla tomuto manželovi rozvodem s újmu, jež by vznikla druhému manželovi, protože k rozvodu nedošlo.¹⁵²

Lze si položit otázku, jestli není nedostatkem NOZ, že stejně jako současná úprava neumožňuje smluvený rozvod manželství, který je v mnohých zemích standardem (např. v SRN). Zastánci takové možnosti uvádějí, že zde není důvod pro to, aby manželé ukončovali své manželství jako strany sporu ve sporném řízení, pakliže jsou schopni se na souvisejících otázkách dohodnout. Tento způsob by byl méně psychicky náročný, a to jak pro manžele, tak pro děti, rovněž rychlejší a efektivnější. Soud by dohodu schvaloval, avšak nikoliv již ve sporném řízení. Dalším důvodem je to, že manželé vstoupili do manželství na základě jejich svobodné vůle, a tak by měli mít možnost zvolit si i obdobný mechanismus ukončení jejich manželství, pokud mezi nimi existuje shoda.

4.4.4 Zrušení společného jmění manželů

Oproti stávající právní úpravě, neumožňující zrušení SJM za trvání manželství, může dle § 724 NOZ soud na návrh manžela SJM zúžit a dokonce zrušit jeho stávající rozsah, je-li zde závažný důvod. Ustanovení § 724 odst. 2 NOZ říká, že „*Závažným důvodem je vždy skutečnost, že manželův věřitel požaduje zajištění své pohledávky v rozsahu přesahujícím hodnotu toho, co náleží výhradně tomuto manželu, že manžela lze považovat za marnotratného, jakož i to, že manžel soustavně nebo opakovaně podstupuje nepřiměřená rizika. Jako závažný důvod může být shledáno také to, že manžel začal podnikat nebo že se stal neomezeně ručícím společníkem právnické osoby.*“

¹⁵² *Nový občanský zákoník : Důvodová zpráva.* s. 760. [cit. 15. 01. 2013].

Dostupné na World Wide Web:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymcestorage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeho_zakoniku_2011_DZ.pdf>.

Rozhodnutím soudu o zrušení však nelze vyloučit ani změnit ustanovení upravující obvyklé vybavení rodinné domácnosti, neboť obvyklé vybavení rodinné domácnosti netvoří součást SJM (§ 727 NOZ).

4.5 Zánik manželských majetkových vztahů dle německého práva

Zákonný režim Společenství k přírůstku zaniká rozvodem nebo zrušením manželství, smrtí jednoho z manželů. Režim Oddělení majetku manželů může zaniknout navíc za trvání manželství dohodou mezi manžely na základě tzv. manželské smlouvy. Společenství majetku manželů může zaniknout ještě navíc rozsudkem soudu, vydaným na návrh jednoho z manželů. Důvody jsou uvedeny v BGB, přičemž příkladmo lze uvést předlužení společného jmění.

Uzavření manželství s vadou je v SRN nyní stíženo pouze zrušením manželství. Německá úprava již od 01. 07. 1998 nezná nicotné neboli neexistující manželství. Důvodem pro takovou úpravu byla reakce na skutečnost, že ve většině případů bylo stejně s ohledem na rozporná tvrzení manželů nezbytné, aby soud o sporu rozhodoval, a tak zde není důvod, aby za účelem větší přehlednosti a jednoduchosti neexistovalo jen jedno řízení. V tomto řízení však dochází ke zrušení ex nunc. Úpravu zrušení manželství v SRN nalezneme v § 1313 až 1318 BGB.¹⁵³ Příslušnými soudy pro návrh na zrušení jsou obvodní soudy, přičemž místní příslušnost je dána obvodem, v němž manželé bydlí. Návrh může podat kterýkoliv z manželů či správní úřad, jenž objevil vadu manželství. Lze jej podat však pouze do jednoho roku od uzavření manželství; pokud se jedná o protiprávní výhrůžku, lstivé oklamání či omyl, činí lhůta jeden rok ode dne zjištění takového důvodu. Manželství je zrušeno dnem nabytí právní moci soudního rozhodnutí. Důvody pro zrušení manželství jsou taxativně vypočteny v § 1314 BGB. Ustanovení § 1315 BGB definuje situace, kdy není možné návrh na zrušení manželství podat. Zrušení manželství má v SRN stejné následky jako rozvod.¹⁵⁴

Ačkoliv je smrt manžela pojímána jako přirozený způsob zániku manželství, není v BGB výslovně upravena. BGB zná také institut prohlášení za mrtvého, kdy,

¹⁵³ Blíže KAISER, D., SCHNITZLER, K. a FRIEDERICI, P. *BGB. Familienrecht. Band 4: §§ 1297-1921*. 2. vyd. Baden-Baden: Nomos, 2010, s. 49 – 79.

¹⁵⁴ *Srov. Aufhebung einer Ehe*. [cit. 1. 3. 2013]

Dostupné na World Wide Web:

<www.erbrecht-heute.de/Familienrecht/Aufhebung-einer-Ehe.html>.

pakliže dojde po prohlášení jednoho z manželů za mrtvého k novému uzavření manželství a posléze se zjistí, že manžel prohlášený za mrtvého žije, k zániku druhého manželství nedochází, ledaže snoubencům bylo při uzavírání manželství známo, že taková osoba žije. Manžel, který však uzavřel po prohlášení jeho manžela za mrtvého nové manželství, má možnost, z tohoto důvodu, požádat o zrušení nového manželství soud. Je však podmínkou, aby s původním manželem uzavřel „další“ manželství. Toto právo však přísluší pouze pozůstalému manželovi a nikoliv manželovi, u něhož se po prohlášení za mrtvého ukázalo, že žije.

Totožně jako v ČR může být manželství rozvedeno v SRN jen na návrh manžela. Rozdíl je dán v tom, že návrh může v SRN sepsat jen advokát. Návrh může být vzat zpět, přičemž zpětvzetí musí učinit opět advokát. Soud rovněž může návrh pro jeho vady odmítnout. Stejně jako u nás je důvodem pro rozvod manželství jeho kvalifikovaný rozvrat (předpoklady pro rozvod jsou upraveny v § 1564 až § 1568 BGB).¹⁵⁵ Důkazní břemeno nese ten manžel, který návrh na rozvod podal. Úprava rozvodu v SRN se rozlišuje podle doby, po kterou spolu již manželé nežijí způsobem signifikantním pro manželství. Obdobně s českou úpravou není rozhodné, jestli žijí manželé ve stejné domácnosti, ale jestli mezi nimi je psychické i sexuální partnerství. V SRN se tedy odlišuje rozvod manželství, v němž manželé spolu nežijí (i) méně než jeden rok, (ii) jeden až tři roky a (iii) více než tři roky.

Podmínky rozvodu manželství trvajících méně než jeden rok jsou upraveny v §1565 odst. 2 BGB. Specifickou podmínkou pro tuto situaci je zjištění a stanovení soudu o tom, že pokračování v manželství pro manžela, jenž podal návrh, by bylo nepřiměřeně tvrdé s ohledem na skutečnosti spočívající v osobě druhého manžela, které jsou pro svou povahu neomluvitelné (např. déletrvajících nevěra, domácí násilí atd.). Tento způsob se uplatní jak pro rozvod sporný, tak i nesporný. V případě, že se jedná o další situaci, tj. kdy spolu manželé nežijí více než jeden rok a méně než tři roky, rozlišuje se, zdali se jedná o rozvod sporný či nesporný. Soud v případě sporného rozvodu musí zjistit, jestli skutečně alespoň jeden z manželů nechce nadále v manželství setrávat a jestli je manželství rozvráceno takovým způsobem, že je rozvod nezbytný. Jestliže nastane situace, kdy spolu manželé déle než tři roky nežijí a není zde pochyb o tom, že nedojde k obnově jejich manželského vztahu, uplatní se nevyvratitelná

¹⁵⁵ Srov. KAISER, D., SCHNITZLER, K. a FRIEDERICI, P. *BGB. Familienrecht. Band 4: §§ 1297-1921*. 2. vyd. Baden-Baden: Nomos, 2010, s. 636 – 668.

domněnka existence kvalifikovaného rozvratu a manželství bude moci být rozvedeno (§ 1566 odst. 2 BGB).

I německé právo zná tvrdostní klauzuli, která zamezuje rozvodu. Tvrdostní klauzule se může uplatnit z dvojího důvodu, a to za účelem ochrany nezletilých dětí vzešlých z manželství s ohledem na zvláštní a výjimečné důvody a za účelem ochrany druhého manžela, pokud by pro něj rozvod představoval ze zvlášť závažných důvodů nepřiměřenou tvrdost (§ 1568 BGB). Toto ustanovení se však užije z důvodu ochrany nezletilých dětí jen v závažných případech, a to zejména jedná-li se o patologické psychické stavy dítěte.¹⁵⁶ Okolnosti, za nichž je možné uplatnění tvrdostní klauzule ve vztahu k ochraně druhého manžela, byly konkretizovány soudní praxí. Příkladem lze uvést těžkou nemoc druhého manžela či závažné onemocnění společného dítěte. Okolnosti umožňující uplatnění tvrdostní klauzule musí být soudu prokázány, a to tím, kdo se jich dovolává. Na rozdíl od české úpravy v SRN není stanovena maximální doba, po kterou s ohledem na tvrdostní klauzuli nebude manželství možné rozvést, přičemž po jejím uplynutí již rozvodu bráněno nebude.¹⁵⁷

V SRN je rovněž upraven tzv. nesporný rozvod, kdy se manželé o existenci kvalifikovaného rozvratu shodnou (§ 1566 I BGB). Jestliže jsou naplněny zákonem požadované podmínky (nežijí spolu déle než jeden rok, oba manželé s rozvodem souhlasí) pro nesporný rozvod, nastupuje domněnka kvalifikovaného rozvratu manželství automaticky a soud již dále příčiny rozvratu nezkoumá. Návrh na rozvod mohou podat oba manželé samostatně nebo jej podá jeden a druhý s tímto vysloví souhlas. Nutnou součástí návrhu na nesporný rozvod je mimo jiné dohoda manželů o úpravě jejich majetkových vztahů ke společnému obydlí a vybavení domácnosti. Pokud není některá z podmínek nesporného rozvodu splněna, soud bude zjišťovat existenci kvalifikovaného rozvratu.

Německý právní řád umožňuje ve vztahu k zásadě smluvní volnosti i tzv. smluvený rozvod. Pokud by si manželé v jakékoliv modifikační smlouvě ujednali, že manželství nelze rozvést či lze rozvést jen z vyjmenovaných důvodů, byla by taková ujednání neplatná. Ujednání o důsledcích rozvodu nepřičící se dobrým mravům a zákonu jsou platná.

¹⁵⁶ Blíže BÖRGER, U., ENGELSING, L. *Eheliches Güterrecht*. 2. vyd. Nomos Anwalt, 2005, s. 11.

¹⁵⁷ Původně byla v SRN tato lhůta pětiletá, ale německý Ústavní soud ji pro rozpor s čl. 6 I německé Ústavy zrušil.; BVerfGE 55, s. 134.

5 VYPOŘÁDÁNÍ SPOLEČNÉHO JMĚNÍ MANŽELŮ

Po zániku SJM se provede jeho vypořádání, jenž představuje rozdělení majetku a závazků mezi manžele, které tvořily masu SJM ke dni jeho zániku (§ 149 odst. 2 OZ). K vypořádání SJM dochází taktéž, jestliže došlo k zúžení SJM modifikační smlouvou nebo soudním rozhodnutím.¹⁵⁸ Vypořádání se provede obligatorně bez ohledu na vůli manželů.

Byla-li důvodem zániku SJM smrt manžela nebo jeho prohlášení za mrtvého, provede se vypořádání v dědickém řízení dle § 175a a násl. o.s.ř. Pakliže manželství zaniklo rozvodem, vypořádává se zaniklé SJM dle obecného ustanovení § 149 odst. 2 OZ, v němž je uvedeno, že: *„Zanikne-li společné jmění manželů, provede se vypořádání, při němž se vychází z toho, že podíly obou manželů na majetku patřícím do jejich společného jmění jsou stejné. Každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Stejně tak se vychází z toho, že závazky obou manželů vzniklé za trvání manželství jsou povinni manželé splnit rovným dílem.“* Jestliže manželství bylo ukončeno nesporným rozvodem dle § 24a ZR, je situace odlišná, neboť ještě před rozvodem manželství museli mezi sebou manželé uzavřít dohodu o vypořádání jejich majetkových vztahů k SJM. K vypořádání tudíž došlo již před rozvodem manželství.

Zákon upravuje tři způsoby vypořádání, a to dohodu manželů, soudní rozhodnutí a zákonnou domněnku (§ 150 OZ). Tyto jednotlivé způsoby se uplatňují postupně, tj. nedošlo-li k dohodě, rozhodne na návrh jednoho z manželů soud, a pokud nebyl podán návrh k soudu na vypořádání zaniklého SJM v zákonné lhůtě, aplikuje se zákonná domněnka vypořádání. Každý z těchto způsobů je podrobněji upraven níže. Podle dřívější úpravy nebylo možné tyto způsoby pro jednotlivé části zaniklého SJM kombinovat, neboť vypořádávána byla masa zaniklého SJM jako celek a soud byl povinen zjišťovat, co všechno pod SJM spadá. Dle současné právní úpravy mohou manželé jednotlivé způsoby vypořádání kombinovat. O nějaké části se mohou např.

¹⁵⁸ Srov. ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. 1. svazek. Velký akademický komentář*. 1. vyd. Praha : Linde Praha, a. s., 2008, s. 681.

dohodnout a o zbytku nechat rozhodnout soud, popř. nechat uplatnit domněnku vypořádání.¹⁵⁹

V ustanovení § 149 OZ jsou zakotveny zásady pro vypořádání, jež se však uplatní při vypořádání SJM soudem, neboť při vypořádání dohodou od nich může být upuštěno. Zásadám pro vypořádání zaniklého SJM je rovněž v práci věnována samostatná podkapitola.

Právo na vypořádání zaniklého SJM je nepromlčitelné, protože představuje s ohledem na § 100 odst. 2 OZ výkon vlastnického práva. Vzhledem ke skutečnosti, že před vypořádáním SJM byl každý z manželů vlastníkem všeho majetku, nedochází vypořádáním k žádnému převodu či zřízení vlastnického práva. Vypořádáním se pouze stanoví, kterému manželovi ke kterému majetku jeho vlastnické právo zůstává a který manžel jej naopak k tomuto majetku ztrácí. Toto judikoval i Nejvyšší soud ČR: *„Vypořádání (zaniklého) společného jmění spočívá v tom, že jeden z manželů se stává výlučným vlastníkem věci, práva nebo jiného dosud společného majetku, aniž by se (nadále) o svá oprávnění a povinnosti k majetku dělil s druhým manželem, popř. že věci, práva nebo jiný dosud společný majetek případnou do podílového spoluvlastnictví manželů. Při vypořádání společného jmění tedy nedochází k převodu nebo přechodu vlastnictví, neboť žádný z manželů při něm nenabývá práva a povinnosti k věci, právu nebo jinému majetku, který mu dosud (jako součást společného jmění) nenáležel, a nemůže nabývat práva a povinnosti k tomu, co již bylo předmětem jeho vlastnictví ve společném jmění manželů [...] Z uvedeného, kromě jiného, vyplývá, že vypořádání společného jmění manželů nepředstavuje převod a ani jiné nakládání s věcí, která náleží do společného jmění manželů.“*¹⁶⁰

5.1 Předmět vypořádání

Vše, co tvořilo SJM ke dni jeho zániku, je předmětem vypořádání. O tom, co může tvořit SJM, bylo s ohledem na § 143 odst. 1 OZ podrobně pojednáno v kap. 3.1 a 3.2 této práce.

¹⁵⁹ Srov. DVORÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, s. 201.

¹⁶⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 21 Cdo 4817/2009.

V případě, že je zde dána pochybnost o tom, zdali určitý majetek či závazek tvoří předmět SJM nebo spadá do výlučného majetku manžela, aplikuje se vyvratitelná právní domněnka upřednostňující sounáležitost k SJM (§ 144 OZ). Totožně to platí i pro závazky.

5.1.1 Věci

Předpokladem pro vypořádání věcí je skutečnost, že věc v době rozhodování soudu o vypořádání z právního hlediska existuje a že spadala ke dni zániku do SJM. Jestliže dojde v mezidobí od zániku SJM do jeho vypořádání k převodu, ať už úplatnému nebo bezúplatnému, věci na jinou osobu právním úkonem jednoho z manželů bez souhlasu druhého manžela, bude se jednat o relativně neplatný úkon. Při soudním vypořádání se i takováto věc do vypořádávané masy začlení a přikáže se tomu manželovi, který s ní takto disponoval. Pokud by věc byla prodána či darována nebo jinak převedena se souhlasem obou manželů, tak by tato věc již do vypořádávané masy nespádala. Pakliže však za tuto věc získají nějakou hodnotu, měla by být tato do vypořádávaného SJM začleněna.¹⁶¹

Při vypořádání SJM soudem se zjišťuje cena věcí spadajících pod SJM. Oba bývalí manželé zpravidla uvádějí ceny věcí ve svých návrzích činěných vůči soudu, kdy soud může a nemusí k těmto přihlédnout. Přihlédne k uváděné ceně zejména, pokud je uváděna oběma manžely stejně. V opačném případě může soud určit cenu věci na základě vlastní úvahy dle § 136 o.s.ř. či k ocenění věci ustanovit znalce. Při oceňování věcí se „vychází z ceny věci v době vypořádání, avšak z jejího stavu v době zániku SJM“.¹⁶² Relevantní jsou tržní ceny, tj. „ceny věci obvyklé v daném místě a v době rozhodování, která vyjadřuje aktuální tržní hodnotu.“¹⁶³ Vycházet by se tedy mělo z ceny obvyklé a nikoliv z ceny stanovené z cenových předpisů.¹⁶⁴ S ohledem na proměnnou situaci zejména na trhu nemovitostí lze hodnotit tento závěr nanejvýš kladně. Každý z bývalých manželů má samozřejmě možnost si nechat vyhotovit svůj znalecký posudek, který soud bude hodnotit jako listinný důkaz.

¹⁶¹ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. Cpj 86/1971, publikované pod R 42/1972 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek.

¹⁶² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 12. 1999, spis. zn. 2 Cdon 2060/1997.

¹⁶³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 1. 2001, spis. zn. 22 Cdo 2433/99.

¹⁶⁴ Blíže Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 5. 2001, spis. zn. 22 Cdo 629/2000.

Obecně přijímaný postup, že se při oceňování věci vychází z jejího stavu ke dni zániku SJM, nelze užít bez výjimky. Takovouto výjimkou by bylo např. poškození nebo nadměrné opotřebení věci nastalé od zániku SJM do jeho vypořádání. Jestliže bude takováto věc přikázána tomu manželovi, který ji po tuto dobu užíval, bude se postupovat dle obecného pravidla. Pokud by však měla být takováto opotřebovaná nebo zničená věc přikázána manželovi, který ji dle dohody během období od zániku SJM do vypořádání, při němž došlo k poškození či nadměrnému opotřebení, neužíval, mělo by se vycházet ze stavu věci v době vypořádání. Obecně by se dalo tedy říct, že by soud měl vycházet vždy z okolností daného případu a vzít v úvahu, který z manželů věc užíval od zániku SJM, jestli ji měl tento u sebe s ohledem na dohodu manželů, zohlednit míru poškození a opotřebení a to, kdo je zavinil.

Zhodnocení věci v době po zániku SJM nemá dle soudní praxe vliv na cenu, kterou soud pro účely řízení o vypořádání SJM stanovil (R 11/2001).¹⁶⁵

Ocenění movitých věcí ve většině případů nečiní problém, neboť se manželé na jejich ceně často shodnou, neboť by kolikrát byly náklady na jejich ocenění větší nežli samotná jejich cena.

Komplikovanější situace nastává při oceňování nemovitostí, neboť nemovitosti zpravidla představují nejhodnotnější věci z vypořádávané masy zaniklého SJM a manželé se častěji o jejich ceně neshodnou. Nemovitosti tudíž při soudním vypořádávání zaniklého SJM oceňují nejčastěji pověřeni znalci. Obvyklá cena nemovitostí vyjadřuje cenu, za niž bylo možné nemovitost v době zániku SJM v dané lokalitě koupit.¹⁶⁶ Cenu ovlivňuje i otázka obsazenosti. Cena nemovitosti je samozřejmě nižší, pokud je užívána na základě nájemní smlouvy třetí osobou. Pro soud je pro stanovování ceny takového bytu či domu relevantní stav v době rozhodování. Jestliže by byt či dům přestaly být užívány třetí osobou ještě před vydáním rozhodnutí o vypořádání, vycházelo by se ze stavu k zániku SJM. Judikaturou bylo stanoveno, že jestliže měl některý z manželů s ukončením užívání vypořádávaného bytu či domu třetí osobou nějaké náklady (zajištění bytové náhrady, odškodnění apod.), soud tyto výdaje při vypořádávání zohlední.¹⁶⁷ Judikatura se zabývala rovněž otázkou vlivu toho, že

¹⁶⁵ Blíže KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVORÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné. Díl 1. 5.* aktualizované a doplněné vyd. Praha : ASPI, 2009, s. 353.

¹⁶⁶ Viz. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis.zn. 22 Cdo 629/2000.

¹⁶⁷ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 2. 2008, spis. zn. 22 Cdo 3285/2007 .

v nemovitosti bydlí účastník, jemuž má být tato nemovitost přikázána, na ocenění předmětné nemovitosti. Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR R 61/2000 je zapotřebí tuto skutečnost při stanovování ceny zohlednit. Naproti tomu v jiném případě se Nejvyšší soud (Rozsudek Nejvyššího soudu spis. zn. 22 Cdo 1217/1999) vyjádřil tak, že je nesprávné při oceňování nemovitosti přihlídnout ke skutečnosti, že je nemovitost obsazena, a zohlednit ji tím způsobem, že se sníží její cena oproti tomu, kolik by činila cena neobsazené nemovitosti. Z rozdílnosti těchto rozhodnutí Nejvyšší soudu plyne, že se vždy musí přihlídnout k individuálním okolnostem daného případu, neboť pro různorodost situací nelze hledat vždy stejná pravidla.¹⁶⁸

5.1.2 Pohledávky, práva a závazky

Masu vypořádávaného zaniklého SJM tvoří od novely OZ z roku 1998 nejen věci, ale i práva a závazky, jež tvořily součást SJM ke dni jeho zániku. Závazky či pohledávky se přikáží při soudním vypořádání některému z manželů za předpokladu, že ke dni rozhodování existují. Pokud dojde k úhradě závazku či zániku pohledávky či práva před vydáním rozhodnutí, není logicky co komu přikazovat. Pokud pocházelo plnění poskytnuté na úhradu dluhu z výlučného majetku jednoho z manželů, má právo tento manžel na vrácení takového vnosu do SJM (§ 149 odst. 2 OZ). Stejný postup je dle názoru autorky aplikovatelný i na pohledávky, kdy by získaná hodnota představovala vnos ze SJM do výhradního majetku některého z manželů.

Aby byla zachována rovnost manželů, měla by být pohledávka či závazek přikázána oběma manželům, jestliže by již došlo k uplynutí promlčecí doby, neboť takto budou oba manželé zvýhodněni či znevýhodněni stejně.

Do skupiny pohledávek se řadí rovněž vklady u bank a jiných peněžních ústavů. Tyto se na rozdíl od hotovosti nepovažují za věci, ale za pohledávky vzniklé na základě smluv o běžných či vkladových účtech. Na základě těchto smluv se složené finance stanou majetkem peněžního ústavu, kdy majitel účtu má vůči ústavu pohledávku na výběr peněz z jeho účtu. I když účet patří jen jednomu z manželů, nevede pouze tato skutečnost k tomu, že všechny peníze na tomto účtu budou náležet jemu. Vzhledem

¹⁶⁸ Srov. DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, s. 228.

k tomu, že se předpokládá, že majetek nabytý a závazky vzniklé během manželství spadají pod SJM, bude muset majitel účtu prokázat opak. Majitel účtu bude tedy muset prokázat tituly nabytí jednotlivých peněžních prostředků složených na účtu.¹⁶⁹ Relevantní pro vypořádání jsou zůstatky na účtu v té výši, v jaké byly ke dni zániku SJM. Zohledněny budou rovněž úroky připsané od zániku SJM do jeho vypořádání.

Zajímavá situace nastává, pokud je věc pořízena tzv. na leasing. Leasingová smlouva vychází z toho, že si leasingový nájemce pronajme určitou věc za smluvené plnění a na předem stanovené období s tím, že po uplynutí tohoto období vznikne nájemci právo uzavřít s poskytovatelem leasingu smlouvu o převodu vlastnictví k této věci. Z leasingové smlouvy tudíž plyne majetkové právo vůči poskytovateli leasingu a toto právo musí být rovněž oceněno. Pokud zde neexistuje o hodnotě leasingu jako majetkového práva mezi manžely shoda, určí ji znalec, který bude vycházet z ceny, jež by se obdržela při převodu obdobného leasingu v obvyklém obchodním styku v tuzemsku ke dni, k němuž je zapotřebí ocenění učinit.¹⁷⁰

5.1.3 Jiné majetkové hodnoty

Obchodní podíl

Součástí SJM tvoří i jiné majetkové hodnoty, přičemž pod tuto skupinu se může řadit obchodní podíl na společnosti s ručením omezeným.

Je nezbytné provést ocenění obchodního podílu, kdy se zjišťuje cena tržní, za níž by bylo možné v daném čase a místě docílit převodu obchodního podílu. Při stanovování ceny se zohlední i možná omezení převoditelnosti.¹⁷¹ Obvyklou cenu obchodního podílu nelze slučovat s vypořádacím podílem, protože se jedná o odlišné hodnoty. Cena obchodního podílu by měla být stanovena znalcem, který by měl vzít v potaz všechny relevantní okolnosti.

Jestliže SJM zaniklo v důsledku smrti jednoho z manželů, který byl společníkem s.r.o., provede se vypořádání obchodního podílu v dědickém řízení, přičemž obchodní

¹⁶⁹ Blíže DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011, s. 132.

¹⁷⁰ Srov. DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011, s. 232-233.

¹⁷¹ Viz. PEJŠEK, V. Vypořádání některých tzv. „ostatních majetkových práv“ ze společného jmění manželů. *Právní rádce*, č. 7, 2005, s. 13.

podíl může připadnout do výlučného vlastnictví manžela, který doposud společníkem nebyl, nebo do výlučného vlastnictví jiného dědice, anebo do podílového spoluvlastnictví více dědiců. Pokud byli společníky oba manželé (společný obchodní podíl), pak v případě smrti jednoho z nich mohou nastat následující situace: (i) pozůstalý manžel bude výlučným vlastníkem obchodního podílu a výlučným společníkem, (ii) pozůstalý manžel spolu s jedním a více dědici budou spoluvlastníky obchodního podílu a společným společníkem, (iii) obchodní podíl bude ve výlučném vlastnictví jiného dědice, jenž bude výlučným společníkem nebo v podílovém spoluvlastnictví více dědiců, kteří budou společným společníkem.¹⁷²

Pro postup vypořádání SJM zaniklého rozvodem manželství, jehož součástí je obchodní podíl, je důležité, jestli oba manželé jsou společníky ve společnosti nebo jen jeden. Pokud je společníkem jen jeden z manželů a manželé chtějí provést vypořádání dohodou, lze si ujednat přenechání obchodního podílu manželu – společníkovi, přenechání manželu – nespolečníkovi či rozdělení obchodního podílu. Způsob převedení podílu na manžela – společníka je nejjednodušší, neboť ve vztahu k obchodní společnosti se tak nic nemění. Vypořádání obchodního podílu přenecháním manželovi, který doposud společníkem nebyl, je u jednočlenné společnosti možné bez omezení, neboť zde není požadavek ochrany zájmů ostatních společníků. Ve vícečlenné společnosti je takováto dohoda manželů o vypořádání rovněž možná, ale musí být v souladu s oprávněnými zájmy ostatních společníků. Změnou společníka dojde ke změně zakladatelské listiny s.r.o., k čemuž je zapotřebí forma notářského zápisu. Manželé mají rovněž možnost si ujednat rozdělení jejich doposud společného obchodního podílu na dva nové podíly, které bude mít každý z nich ve svém výlučném vlastnictví.

O vypořádání obchodního podílu, jenž je součástí masy zaniklého SJM, může rozhodnout rovněž soud, kdy dle judikatury nepostačuje soudní rozhodnutí o přikázání hodnoty takového podílu, nýbrž je nutné přikázat jednomu z manželů i obchodní podíl jako takový. Přikázán může být obchodní podíl však jen manželu - společníku, a tudíž manžel - nespolečník vlastnictví k podílu nikdy nenabude. Pokud jsou společníky oba,

¹⁷² Blíže ČERVOVÁ, A., VESELÁ, J. Obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným a vypořádání SJM v rámci řízení o dědictví. *Ad Notam*, 2006, roč. 1, s. 22.

může soud obchodní podíl přikázat do výlučného vlastnictví kterémukoliv z nich (nedochází ke změně společenské smlouvy, ale pouze ke snížení počtu vlastníků jednoho obchodního podílu) nebo rovněž do jejich spoluvlastnictví (nedochází ke změně společenské smlouvy, ale pouze ke změně formy vlastnictví obchodního podílu).

V případě uplatnění domněnky vypořádání dle § 150 odst. 4 OZ nemůže dojít ke změně společenské smlouvy, a tak, pokud je společníkem jen jeden z manželů, nelze, aby se stal obchodní podíl předmětem podílového spoluvlastnictví obou manželů. Z této skutečnosti lze dovodit, že v případě vypořádání domněnkou se stane obchodní podíl výlučným majetkem manžela – společníka.

Podnik

Jinou majetkovou hodnotou, jež se jako možná součást zaniklého SJM vypořádává, může být i podnik. Investice užitá na zřízení provozovny při vypořádání netvoří samostatné položky, pouze se případná pohledávka vzniklá s ohledem na takovou investici vůči třetí osobě stává součástí nehmotné složky podniku a musí být zohledněna při oceňování podniku. Ocenění podniku se provádí ke dni zániku SJM.

5.2 Zásady vypořádání

Soudní vypořádání SJM je ovládáno zásadami uvedenými v ustanovení § 149 odst. 2, 3 OZ. S pomocí těchto zásad soud rozhodne, jaký konkrétní majetek a závazky a v jakém podílu připadnou každému z manželů. Nejvyšší soud ČR se k zásadám vyjádřil takto: *„Ustanovení § 149 odst. 2, 3 ObčZ patří k právním normám s relativně neurčitou hypotézou, to jest k právním normám, jejichž hypotéza není stanovena přímo právním předpisem, a které tak přenechávají soudu, aby podle svého uvážení v každém jednotlivém případě vymezil sám hypotézu právní normy ze širokého, předem neomezeného okruhu okolností.“*¹⁷³

Výčet zásad není taxativní, neboť pokud vyjde v řízení najevo další relevantní skutečnost, která by dle uvážení soudu měla být ve vypořádání zohledněna, soud tak učiní (např. nemoc manžela, povolání, hobby atd.).¹⁷⁴

¹⁷³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 1. 2010, spis. zn. 22 Cdo 3915/2009.

¹⁷⁴ Srov. BIČOVSKÝ, J., HOLUB, M., POKORNÝ, M. *Společné jmění manželů*. 2. vyd. Praha : Linde, 2009. s. 171.

Základními zásadami vypořádání jsou tedy (i) zásada, že podíly každého z manželů jsou stejné, (ii) zásada, že každý manžel má právo požadovat uhrazení toho, co vynaložil ze svého výlučného majetku na majetek v SJM a zároveň povinnost nahradit to, co bylo užito ze SJM na jeho výlučný majetek, (iii) zásada zohlednění potřeb nezletilých dětí, (iv) zásada zohlednění péče o rodinu a zásluhovosti.

S ohledem na dispozitivní povahu úpravy občanskoprávních vztahů je možné odchýlení od těchto zásad při vypořádání zaniklého SJM dohodou či při schválení smíru soudem.

5.2.1 Zásada rovnosti podílů

Zásada rovnosti podílů představuje základní a prvotní zásadu pro vypořádání. Princip rovnosti podílů každého z manželů se váže jak k aktivům, tak pasivům vypořádávaného SJM.

Princip rovnosti podílů je definován jako vyvratitelná právní domněnka, jež připouští důkaz opaku, a tudíž je možné, aby při prokázání relevantních skutečností byly podíly stanoveny různě. Soudy se však odklánějí od zásady rovnosti podílů ve výjimečných případech, které náležitě v rozsudku odůvodní, a rozdílná výše podílů se posléze určí jako zlomek nebo se vyjádří procentuálně nebo lze i určitou hodnotu přikázat jen jednomu manželovi bez odpovídajícího finančního vyrovnání.¹⁷⁵

Vypořádání probíhá ve dvou fázích. Nejprve se uskuteční fáze kvantitativní, při níž je zjištěna cena majetku, a posléze dojde k fázi kvalitativní, při níž se majetek mezi manžele rozdělí, popř. se výlučným vlastníkem stane jeden z nich a druhému se poskytne finanční vyrovnání. Vzhledem k tomu, že aktiva a pasiva většinou nejde rozdělit mezi manžele naprosto stejně, vyrovná se případný rozdíl penězi. Zásada rovnosti podílů je tedy spíše chápána ve smyslu nominálního vyčíslení celkové hodnoty SJM a podílu každého z manželů.

Provedeným vypořádáním nesmí dojít ke zhoršení právního postavení věřitelů, a tak jsou nadále oba manželé povinni závazky spadající do SJM plnit společně a nerozdílně (§ 150 odst. 2 OZ).

¹⁷⁵ Blíže FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 2. aktualizované vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010 , s. 78.

5.2.2 Zásada zápočtů

Podle § 149 odst. 2 OZ je každý z manželů oprávněn požadovat uhrazení všeho, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek (tzv. zápočty). Tímto je upravena velmi častá situace, kdy mají manželé kromě společného majetku i majetek výlučný, a mezi těmito masami jsou uskutečňovány nejrůznější přesuny.

Realizace zápočtů je možná až v rámci vypořádání. Během trvání SJM nelze vzájemné nároky uplatňovat, tj. nemůže dojít ke splacení, kompenzaci ani postoupení.¹⁷⁶ Nároky na provedení zápočtů se během manželství nepromlčují. Pro realizaci zápočtů je nezbytná existence hodnot, do nichž bylo investováno, a to ke dni zániku SJM.¹⁷⁷ Konkrétní majetek, na nějž byla investice užitá, ke dni zániku existovat nemusí, neboť mohl být transformován do jiného majetku, ale musí existovat hodnota. Pokud zanikl majetek i hodnota (např. zničením), zápočet se provádět nebude.

Způsob určení výše zápočtů zákon výslovně neupravuje. Soudní praxe zastává názor, že jestliže jeden z manželů požaduje náhradu plnění, jež bylo poskytnuto z jeho výlučného majetku na věc v SJM, a od doby poskytnutí investice do zániku SJM hodnota věci klesla, pak je k tomu třeba přihlédnout a zápočet je možné poskytnout pouze ve snížené míře s ohledem na snížení hodnoty věci. V případě, že je v době vypořádání hodnota věci vyšší nežli původní hodnota, potom se k tomuto zvýšení při určení náhrady výdajů z výlučných prostředků jednoho z manželů nepřihlíží. Důvodem je to, že do SJM spadá tato věc již ve zvýšené hodnotě, kdy se už z této zvýšené hodnoty vycházelo i při stanovení podílů na SJM.¹⁷⁸ V případě redukce hodnoty věci není vždy nutné určit náhradu nákladů ve stejném poměru, v jakém se snížila její

¹⁷⁶ Srov. BIČOVSKÝ, J., HOLUB, M., POKORNÝ, M. *Společné jmění manželů*. 2. vyd. Praha : Linde, 2009. s. 158.

¹⁷⁷ Blíže FIALA, J. aj. *Občanské právo hmotné*. 3. opravené a doplněné vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2002. s. 144.

¹⁷⁸ I přestože rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR R 42/1972 bylo přijato v souvislosti s předchozím institutem BSM, lze jej bez dalšího užít i pro současnou úpravu SJM. Judikováno bylo: „*Jestliže v době vypořádání byla hodnota věci (např. v důsledku opotřebení společným užíváním) nižší, než byla její původní hodnota, bylo by třeba k tomu přihlédnout, a náklady, které na ni jeden z manželů ze svých prostředků vynaložil, by se nehradily v plné výši, nýbrž jen ve výši redukované podle poměru, v němž došlo ke snížení hodnoty věci. Jestliže by v době vypořádání byla hodnota takové věci vyšší než původní hodnota, pak by se k tomuto zvýšení nepřihlíželo při stanovení náhrady nákladů, vynaložených jen z prostředků jednoho z manželů. Do bezpodílového spoluvlastnictví manželů (SJM) totiž náleží a oběma manželům je společná věc v takto zvýšené hodnotě, takže z takto zvýšené hodnoty by se vycházelo i při stanovení jejich podílu na společném majetku*“

hodnota. Soud by totiž měl „mít na zřeteli okolnosti jednotlivého případu a přihlížet i k tomu, zda v konkrétním případě manžel, který náklad vynaložil, nebyl v účasti na užívání společné věci podstatně omezen a zda snížení hodnoty věci nebylo způsobeno převážně opotřebením v důsledku užívání věci právě druhým z manželů.“¹⁷⁹

Jak již bylo uvedeno, při určování ceny věci se vychází z její ceny v době vypořádání (nikoliv z ceny v době poskytnutí investice), avšak z jejího stavu v době zániku SJM.¹⁸⁰ O náhradu vnosu do SJM musí manžel při vypořádání u soudu požádat. Naproti tomu k rozhodnutí o náhradě investice ze SJM na výlučný majetek některého z manželů soud návrh nevyžaduje. Jinými slovy požadovat náhradu toho, co manžel vynaložil ze svého na majetek v SJM je jeho oprávnění, kdežto nahrazení toho, co z majetku v SJM bylo užito na manželův ostatní majetek, je jeho povinností.

V zákoně však není nikde stanoveno, že by se při vypořádávání mělo zohledňovat to, co jeden z manželů ze svého výlučného majetku poskytl na výlučný majetek druhého manžela.

Vnosy

Nikoliv všechny transfery mezi masou SJM a masou výlučného jmění každého z manželů lze považovat za vnosity relevantní pro řízení o vypořádání zaniklého SJM. Z obecného hlediska se vnosity realizují ve dvou variantách. Tou první je užití vnosů v souvislosti s nabýváním majetku do SJM. Pakliže bylo na získání hodnoty užito jak prostředků ze SJM, tak prostředků z výlučného majetku některého z manželů, a to bez ohledu na to, v jakém poměru, bude majetek náležet do SJM, přičemž manžel poskytující plnění z jeho výlučného majetku má při vypořádání SJM právo požadovat náhradu, a to s přihlédnutím k investované částce, opotřebením věci a k současné ceně věci.¹⁸¹ Zadruhé se bude jednat o případ, kdy na majetek spadající pod SJM jsou použity investice pocházející z výlučného vlastnictví jednoho z manželů, nebo naopak jsou vynaloženy investice ze SJM na výlučný majetek manžela. Investicí se rozumí i náklady související s užíváním a udržováním majetku.

¹⁷⁹ Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 30. 11. 1973, spis. zn. 7 Co 172/73.

¹⁸⁰ Viz. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 22 Cdo 900/2004.

¹⁸¹ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis. zn. Cpj 86/1971, publikované pod R 42/1972 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek.

Typickým příkladem investice ze SJM do výlučného majetku jednoho z manželů je rekonstrukce nemovitosti, jež je ve výlučném vlastnictví jednoho z manželů. V tomto případě je posléze velmi složité zjistit přesné investice do nemovitosti, kdo a jak pomáhal svépomocí, kolik a komu kdo zaplatil atd. Nejvyšší soud jako možné řešení této složité situace nabídl postup sice užitý pro nemovitost v podílovém spoluvlastnictví, ale použitelný i v případě SJM. Bylo judikováno, že vlastník nemovitosti má prospěch v rozsahu zhodnocení nemovitosti provedenou investicí a nikoliv v rozsahu vynaložených investic, a to k okamžiku vzniku tohoto zhodnocení, tj. zvýšení kvality či charakteru věci.¹⁸²

Další velmi častou situací investic ze SJM na výlučný majetek jednoho z manželů je případ, kdy jsou poskytnuty na vyplacení dědických podílů ostatních dědiců společné prostředky a jeden z manželů získá v rámci dědictví nějakou věc do svého výlučného vlastnictví.

V případě vypořádání zaniklého SJM, jehož zákonný rozsah byl na základě modifikační smlouvy rozšířen, lze předpokládat, že jmění, o něž byl rozsah rozšířen, bude považováno za vnosy. Při vypořádání dojde i k zápočtům plateb ze SJM, jež bylo užito na úhradu výlučných závazků jednoho manžela.

Nejvyšší soud judikoval, že za vnos není možné považovat to, co bylo z výlučného majetku manžela použito na běžnou spotřebu rodiny (např. výlety a dovolené, jídlo a pití, kosmetické potřeby atd.)¹⁸³, pakliže by platil opak, celé řízení by se neúměrně prodlužovalo a stalo se neefektivním. Vnosem rovněž není to, co bylo poskytnuto ve prospěch některého z manželů, ale nikoliv na jeho majetek, ale pro jeho osobu. Za vnos se dále nepovažují plnění na úhradu zákonných povinností (např. o úhrady výživného, náhrady škody, pojistného apod.). Nejvyšší soud se vyjádřil i k otázce manuální práce jednoho z manželů užitá na rekonstrukci domu ve výlučném vlastnictví druhého z manželů, kdy uvedl, že takovou práci nelze hodnotit jako investici ze SJM na ostatní majetek manžela, a to zejména v případě bydlení manželů v takovém domě.¹⁸⁴

¹⁸² Viz. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis.zn. 25 Cdo 355/2001.

¹⁸³ Blíže Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 10. 2007, spis. zn. 22 Cdo 3421/2006.

¹⁸⁴ Viz. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 6. 2005, spis. zn. 22 Cdo 1119/2005.

5.2.3 Zásada přihlídnutí k potřebám nezletilých dětí

Zásady přihlídnutí k potřebám nezletilých dětí (§ 149 odst. 3 OZ) se užije pouze, pokud je nezletilé dítě svěřeno do péče jednoho z manželů. Jestliže se dítě nachází ve střídavé nebo společné péči manželů, prostor pro uplatnění toho principu není. Při vypořádání zaniklého SJM by tak jednotlivé věci, které jsou nezletilými dětmi užívány a které potřebují, měly připadnout tomu manželovi, u něhož jsou děti v péči. Takovými věcmi může být např. dětský nábytek, věci potřebné k jejich výchově, vzdělávání, zájmům (školní potřeby, počítač, kočárek, sportovní potřeby atd.). Tato zásada však má svůj význam v případě vypořádání nemovitosti, o níž mají oba manželé zájem, a kde doposud žilo nezletilé dítě. V případě příkázání nemovitosti tomu z manželů, který nezletilé dítě ve své péči nemá, by bylo jednoznačně odklonem od této zásady, neboť by došlo k vytržení dítěte z jeho mu známého sociálního prostředí.

Zákon nestanovuje, jak konkrétně se má při vypořádání zaniklého SJM k této zásadě přihlídnout, soudní praxe však upřednostňuje její kvalitativní zohlednění, neboť je vodítkem pro příkázání určitých konkrétních věcí jednomu z manželů. Ačkoliv promítnutí zásady zohlednění potřeb nezletilých dětí má svůj výraz spíše tedy v kvalitativní stránce, není dána žádná překážka pro její využití i při stanovení výše vypořádacích podílů. Nejvyšší soud ČR ve svém rozsudku ze dne 14. 12. 2011, spis. zn. 22 Cdo 3272/2010 potvrdil rozhodnutí odvolacího soudu, jenž užil této zásady pro stanovení odlišných vypořádacích podílů nežli rovných (redukoval výši finančního vyrovnání jednoho z manželů, kterému byly svěřeny do péče dvě děti). Zohledněno bylo pro kvantitativní podobu užití této zásady i to, že výše stanoveného výživného byla zhodnocena jako nedostačující a že kromě bytu nebyly pečujícímu manželovi příkázány jiné věci sloužící k uspokojování potřeb dětí a že snížení finančního vyrovnání nebylo nepřiměřené.

Relevantní skutečností pro vypořádání SJM může být i např. péče o větší počet dětí či nepříznivý zdravotní stav dítěte.¹⁸⁵

Soud by měl vždy prověřit možnost, jestli náhodou není vlastníkem konkrétní věci přímo dítě samotné (např. jízdní kolo, mobilní telefon atd.). Takováto věc by samozřejmě předmět vypořádání tvořit nemohla.

¹⁸⁵ Srov. HOLUB, M., BIČOVSKÝ, J., POKORNÝ, M. *Společné jmění manželů*. 2. vyd. Praha : Linde, 2009. s. 170.

5.2.4 Zásada péče o rodinu a zásluhy o nabytí a udržení společného jmění

Další reguli představuje tzv. kritérium zásluhovosti určující, že v rámci vypořádání je zapotřebí zohlednit to, jak každý z manželů pečoval o rodinu a to, jak se každý z nich zasloužil o nabytí a udržení SJM. Soudní praxe stanovila, že větší zásluhy na nabytí SJM nemá automaticky ten manžel, který měl větší příjem než druhý manžel, ale je zapotřebí rovněž zhodnotit podíl druhého manžela, který sice nepřinášel příjmy, ale přesto se významně podílel na prosperitě domácnosti. Z tohoto tedy plyne závěr, že výdělečná činnost je postavena na roveň péči o domácnost.

Nepříznivé jednání vůči zájmům rodiny, kdy docházelo k nepřiměřenému spotřebovávání pro potřeby jen jednoho z manželů na úkor ostatních členů rodiny (např. alkoholismus, marnotratnost atd.), by se mělo promítnout do snížení podílu na vypořádání tohoto manžela. Dalšími skutečnostmi zapříčiňujícími snížení výše vypořádacího podílu budou i např. nákladné koníčky jen jednoho z manželů jako jachting, cestování po světě, potápění apod., které manžel provozoval sám na úkor potřeb rodiny.¹⁸⁶

Vyšší podíl naopak soudní praxe stanovila manželovi, jenž byl světově známý sportovec, který měl velmi nadstandardní příjmy a pro tyto příjmy musel vyvíjet velmi velké úsilí. Nejvyšší soud rozhodl tak, že zvýšení podílu je v souladu s právem „*v případě světově úspěšného sportovce, který vyvíjel značné úsilí k tomu, aby ve své sportovní činnosti dosáhl uvedeného postavení a tomu odpovídajících příjmů umožňujících nadstandardní životní úroveň rodiny a nabytí majetku značné hodnoty [...] V daném případě to byl nesporně především žalovaný, který jako jeden z nejlepších světových tenistů ve své době dosahoval značných příjmů, umožňujících nadstandardní životní úroveň rodiny a nabytí majetku, jež je předmětem vypořádání. I při zohlednění péče žalobkyně o děti a společnou domácnost jsou dány předpoklady pro zvýhodnění žalovaného [...]*“¹⁸⁷

Nejvyšší soud ČR nezhodnotil jako okolnosti dostatečně opodstatňující odchýlení se od zásady rovnosti podílů případ, kdy se o nabytí SJM ve větší míře

¹⁸⁶ Blíže DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011, s. 240.

¹⁸⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. ledna 2001, spis. zn. 22 Cdo 2433/99.

zasloužil manžel, jenž založil obchodní společnost, ve které i pracoval, manželství bylo bezdětné a příčinou rozvratu manželství byla nevěra manželky. V tomto případě i přes nastíněné okolnosti nebylo odůvodněno se odchýlit od rovnosti podílů, neboť manželka rovněž určitým dílem přispívala do SJM příjmem z jejího pracovního poměru a pečovala o domácnost. Nejvyšší soud ČR jako důvod pro stanovení odlišných podílů neshledal ani příčinu rozvratu, neboť tato skutečnost nebyla determinantem pro nabytí a udržení SJM, jelikož manželství trvalo dlouhou dobu a hospodaření manželů skončilo v posledních dvou letech.¹⁸⁸ Z tohoto tedy vyplývá, že odklon od zásady rovnosti podílů s ohledem na zásadu zásluhovosti je odůvodnitelný jen, pakliže nadměrné úsilí jednoho z manželů vedlo k získání a udržení většího majetku, přičemž se samozřejmě zohlední i ostatní okolnosti. Ke zvýšení podílu na vypořádání nemůže vést ani to, že některý z manželů přispěl na společný majetek z jeho výlučného majetku, neboť nelze zaměňovat zásadu zásluhovosti se zásadou zápočtů.

5.3 Způsoby vypořádání

Zákon zná tři způsoby vypořádání zaniklého SJM, uplatňující se postupně, a to:

- vypořádání dohodou manželů (§ 150 odst. 1 OZ)
- vypořádání soudním rozhodnutím na návrh některého z manželů (§ 150 odst. 3 OZ)
- zákonnou domněnkou (§ 150 odst. 4 OZ).

Všechny tyto způsoby je možné od novely občanského zákoníku č. 131/1982 Sb. mezi sebou ve vztahu k vypořádávané mase kombinovat.¹⁸⁹ Jako příklad lze uvést situaci, kdy se manželé dohodnou o části vypořádávaného jmění; o části, o které se nedohodli, rozhodne soud; a na zbylou část nevypořádaného SJM se aplikuje zákonná domněnka. Primární důraz je však kladen na dohodu manželů o vypořádání zaniklého SJM.

SJM zaniklé z důvodu smrti jednoho z manželů či jich obou se vypořádá v rámci dědického řízení dle § 175a a násl. o.s.ř.

¹⁸⁸ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 5. 2005, spis. zn. 22 Cdo 1781/2004.

¹⁸⁹ Do této novelizace nemohli manželé uzavřít dohodu o vypořádání pouze části vypořádávané masy zaniklého SJM, ale pouze k celému jmění, a to pod sankcí neplatnosti takové dohody. Stav před novelizací byl neudržitelný a přinášel značné komplikace, neboť i drobný opomenutý majetek mohl způsobit neplatnost celé dohody. Novela zakotvila do OZ zákonnou domněnku.

5.3.1 Vypořádání dohodou

Uzavření dohody o vypořádání zaniklého SJM je upřednostňovaný způsob vypořádání, který je hospodárný pro obě strany a zároveň nejrychlejší. Vypořádání SJM dohodou je rovněž výrazem autonomie vůle a smluvní svobody, značící základní zásady soukromého práva. Bohužel se ji v mnoha případech nepodaří uzavřít, neboť manželé se o svých budoucích majetkových poměrech nedokážou shodnout. Důraz na tento upřednostňovaný způsob vypořádání vyplývá i ze skutečnosti, že v ustanovení § 150 odst. 1 OZ se nachází na prvním místě.

Dohoda musí být pod sankcí absolutní neplatnosti písemná, a pakliže se vypořádává nemovitost, musejí být podpisy účastníků ověřeny. Musí být splněny i ostatní požadavky pro právní úkony dle § 34 a násl. OZ (dohoda musí být uzavřena svobodně, být myšlena vážně a vyjádřena srozumitelně a určitě). Dohoda zároveň nesmí být v rozporu s dobrými mravy. Pokud je např. v dohodě ujednáno, že manželé si mezi sebe dělí rovným dílem knihy, nábytek apod., považuje se takové definování za dostatečně určité, ačkoliv jsou věci určeny druhově. Požadavek určitosti však není splněn v případě, kdy dohoda obsahuje termín např. „zbývající vybavení obydlí“. V této části by tak byla dohoda pro její neurčitost neplatná, a pakliže by předmětnou část nešlo od zbytku oddělit, byla by sankcí neplatnosti stižena dohoda v celém rozsahu.¹⁹⁰

Tyto požadavky nebyly však v zákoně od začátku. Po zavedení možnosti vypořádání SJM dohodou neobsahoval OZ žádné požadavky na formální stránku dohody. Do 31. 12. 1992 zde byla dána pouze povinnost manželů vydat si na vyžádání písemné potvrzení toho, jak provedli vzájemné vypořádání. Dohoda tedy mohla být písemná i ústní a dokonce i provedená konkludentně.¹⁹¹ Novelou č. 264/1992 Sb. s účinností od 1. 1. 1993 bylo zakotveno ustanovení zavádějící pod sankcí absolutní neplatnosti písemnou formu pro dohody, jejichž předmětem byla nemovitost s tím, že účinnosti nabývají až zápisem do katastru nemovitostí. Od 1. 8. 1998 je pro každou dohodu o vypořádání SJM obligatorně požadována písemná forma.

Vypořádání SJM dohodou není ovládáno zásadami vypořádání uvedenými v § 149 OZ, a tudíž si mohou manželé mezi sebe rozdělit jmění jakkoliv dle jejich vůle. Toto plyne i z judikátu Nejvyššího soudu ČR týkajícího se dřívějšího BSM (bez dalšího

¹⁹⁰ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 2. 7. 2003, spis. zn. 30 Cdo 952/2002.

¹⁹¹ Viz. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 1. 1998, spis. zn. 3 Cdo 321/96.

použitelného i na současné SJM), v němž se stanoví: „*Dohoda o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, kterou jeden z účastníků nabude podstatně menší podíl, případně se mu nedostane ničeho, není neplatná [...]*.“¹⁹²

Dohoda o vypořádání zaniklého SJM nesmí vést k dotčení práv věřitele (§ 150 odst. 2 OZ). Taková dohoda by sice dle judikatury (Rozhodnutí Nejvyššího soudu spis. zn. 20 Cdo 2085/2006) nebyla neplatná, ale byla by tzv. relativně neúčinná, což znamená, že ve vztahu k věřiteli by právní účinky dohody nenastaly.¹⁹³ Neúčinnosti se nemusí věřitelé dovolávat, neboť vůči nim nastává ex lege. Práva věřitele jsou významně dotčena ve smyslu § 150 odst. 2 OZ však pouze tehdy, pokud je dohodou sjednáno zcela nepřiměřené vypořádání. V této souvislosti uvedl Nejvyšší soud ČR, že při vypořádání SJM musí být zachována úměra mezi zájmy věřitele a zájmy manžela, jenž není dlužníkem, kdy nesmí dojít navzdory vypořádacím zásadám uvedeným v § 149 odst. 2, 3 OZ k jednostrannému a neúměrnému zvýhodnění manžela na úkor věřitelů.¹⁹⁴ Typickým příkladem je dohoda, která přiznává manželovi, jež není dlužníkem, veškerý majetek a druhému manželovi žádný. Pokud se dohoda práv věřitelů nedotýká, může bez následku jakékoliv sankce obsahovat ujednání, že jednomu z manželů připadne větší podíl nebo i veškerý majetek.¹⁹⁵

Dohodu o vypořádání zaniklého SJM nebo jeho části lze uzavřít do tří let od zániku SJM, kdy po uplynutí této lhůty se uplatní zákonná domněnka dle § 150 odst. 4 OZ. Pokud je předmětem vypořádání nemovitost, je nezbytné v této lhůtě podat i návrh na vklad do katastru nemovitostí. Později uzavřené dohody by byly pro rozpor se zákonem neplatné. Jestliže už tříletá lhůta od zániku SJM uplynula a probíhá-li soudní řízení o vypořádání na základě návrhu podaného ještě před uplynutím této lhůty, nelze již vypořádat SJM mimosoudní dohodou. Podáním návrhu k soudu se totiž promlčecí doba v tomto případě nestaví, a tak pokud se za této situace manželé rozhodnou v soudním řízení nepokračovat a o vypořádání se dohodnout, lze tak učinit pouze na základě soudního smíru (§ 99 o.s.ř.). Tento závěr vyplývá z judikatury Nejvyššího soudu ČR vztahující se sice na BSM, jež je bez dalšího aplikovatelná na současný institut SJM: „*Možnost uzavření dohody od vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví*

¹⁹² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 22 Cdo 726/99.

¹⁹³ Srov. DVORÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, s. 208.

¹⁹⁴ Viz. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 7 Tdo 271/2003.

¹⁹⁵ Blíže Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 22 Cdo 726/1999.

po uplynutí doby tří let od jeho zániku za situace, kdy probíhá u soudu včas zahájené řízení o jeho vypořádání, vylučuje přímo ustanovení § 149 odst. 4 ObčZ. Již gramatický výklad citovaného ustanovení (slov "nedošlo-li do tří let od zániku bezpodílového spoluvlastnictví k vypořádání dohodou") vede k závěru, že zákon dává možnost vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví dohodou jen do tří let od jeho zániku."¹⁹⁶

Po obsahové stránce je zapotřebí v dohodě definovat, které věci a komu připadnou. U pohledávek, práv a závazků se musí určit, který z manželů bude oprávněn k výkonu práva a k přijetí plnění z pohledávky, jakož i který z manželů bude zavázán ke splnění závazků. Je nanejvýš vhodné zakomponovat do dohod o vypořádání tzv. generální klauzuli, jež stanoví, komu připadnou movité věci v dohodě opomenuté. Generální klauzule se nemůže vztahovat na nemovitosti, jelikož dohody, jejichž předmětem je nemovitost, se stávají účinné až vkladem do katastru nemovitostí.¹⁹⁷ Dohoda o vypořádání se nemusí v současnosti týkat veškerého majetku. Do roku 1982 tomu bylo však naopak. Opomenutí i sebemenšího majetku činilo uzavřenou dohodu neplatnou. Častým obsahem dohod o vypořádání je ujednání, že každý z manželů uhradí polovinu závazků. Toto ujednání však nemá ve vztahu k věřiteli žádný vliv a postavení manželů zůstává solidární, tj. věřitel může plnění celého závazku požadovat po kterémkoliv z nich. Pokud by takto jeden z manželů splnil celý závazek sám, vzniká mu vůči druhému manželovi regres.

Zvláštní případ vypořádání SJM dohodou představuje dohoda o majetkových vztazích manželů po dobu po rozvodu, jejíž uzavření je předpokladem pro nesporný rozvod (§ 24a ZR). Dohoda o vypořádání vzájemných majetkových vztahů po dobu po rozvodu musí být písemná a podpisy musejí být úředně ověřeny. Od dohody o vypořádání SJM dle § 150 odst. 1 OZ se tato dohoda odlišuje mimo jiné tím, že si manželé v ní musí ujednat úpravu jejich veškerých vzájemných majetkových vztahů, a tudíž se může týkat i majetku nespádajícího pod SJM. Nejvyšší soud ČR k tomuto uvedl: „Zákon o rodině ustanovením § 24a upravuje rozvod manželství způsobem sledujícím nekonfliktní uspořádání rozhodujících vzájemných vztahů mezi manžely po rozvodu. V oblasti vztahů majetkových požaduje (a tedy dovoluje) jejich smluvní uspořádání ještě před rozvodem manželství a připouští vypořádání i jiného majetku než

¹⁹⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 2. 2000, spis. zn. 22 Cdo 2574/98.

¹⁹⁷ Viz. LUŽNÁ, R. Vypořádání společného jmění manželů dohodou po právní moci rozvodu manželství. *Právo a rodina*, 2007, č. 6, s. 14.

ve společném jmění a podle jiných hledisek než ve smyslu zásad ust. § 149 odst. 2 zákona [...]“¹⁹⁸ V odborné veřejnosti probíhaly diskuse nad tím, jestli má dohoda o úpravě majetkových vztahů podobu smlouvy s odkládací podmínkou nebo smlouvy o smlouvě budoucí. Judikatura se přiklonila k první variantě, neboť pakliže by mělo jít o smlouvu o smlouvě budoucí, byl by závazek z ní plynoucí soudně vymahatelný, ale kdyby nebyla do jednoho roku podána žaloba k soudu, nastala by prekluze a k vypořádání zaniklého SJM by došlo soudním rozhodnutím nebo zákonnou domněnkou dle § 150 odst. 4 OZ, což by zcela jistě nesplňovalo úmysl zákonodárce.¹⁹⁹ Účinnost dohody dle § 24a ZR se váže na právní moc rozsudku o rozvodu manželství. Pokud je jejím předmětem nemovitost, nabývá dohoda účinnosti až vkladem do katastru nemovitostí. Soud obsah dohody dle § 24a ZR po věcné stránce nezkontroluje, pouze konstatuje její existenci. Tento stav nelze hodnotit nikterak pozitivně, neboť po rozvodu manželství jsou posléze dohody o vypořádání vzájemných majetkových vztahů často napadány pro své vady. Dohoda o vypořádání vzájemných majetkových vztahů, uzavírající se před samotným rozvodem, bude platná pouze, pakliže budou splněny i další podmínky pro postup dle § 24a ZR. Pokud by tyto podmínky pominuly, muselo by se postupovat podle § 24 ZR, tj. nastal by rozvod sporný, a v takovém případě by se uzavřená dohoda o vypořádání majetkových vztahů nemohla použít.²⁰⁰ Nejvyšší soud konstatoval, že lze po rozvodu nahradit dohodu o vypořádání vzájemných majetkových vztahů dohodou o vypořádání zaniklého SJM dle § 150 odst. 1 OZ.²⁰¹

5.3.2 Vypořádání soudem

Pakliže není SJM vypořádáno dohodou či je-li dohodou vypořádáno jen zčásti, má každý z manželů právo obrátit se na soud. Do přijetí novely OZ č. 131/1982 Sb. musel soud vypořádat celé SJM, a tudíž byl sám povinen zjišťovat obsah vypořádávané masy. Soud tak nebyl návrhy manželů vázán. V současnosti je soud vázán návrhem co do rozsahu vypořádávaného jmění, avšak nikoliv navrženým způsobem vypořádání.²⁰²

¹⁹⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 30 Cdo 257/2001.

¹⁹⁹ Srov. HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, s. 80.

²⁰⁰ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 30 Cdo 257/2001.

²⁰¹ Viz. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 22 Cdo 2201/2005.

²⁰² Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu spis. zn. 22 Cdo 2433/99.

Soud zahájí řízení o vypořádání na základě návrhu některého z manželů. Vypořádávat se bude majetek a závazky, které nebyly vypořádány dohodou a o nichž nerozhodl již soud dříve, a pokud již neuplynula lhůta tří let od zániku SJM. Soudní rozhodnutí nepředstavuje překážku rei iudicata ohledně majetku a závazků, jež nebyly předmětem předchozího soudního řízení.²⁰³ Manželé jako účastníci řízení určují, co bude předmětem soudního řízení, a soud je tímto rozsahem vázán. Soud nesmí z vlastní iniciativy rozšiřovat nebo zužovat rozsah vypořádávané masy. K tomuto jsou oprávněni pouze účastníci řízení, a to buďto rozšířením žaloby, vzájemným návrhem, nebo částečným zpětvzetím žalobního návrhu.²⁰⁴ Institut vzájemného návrhu se však jeví jako nadbytečný, neboť vzhledem ke skutečnosti, že každý z manželů má postavení zároveň žalobce i žalovaného, měl by mít i manžel původně nepodávající žalobu možnost navrhnout změnu žaloby. Manželé neuvádí jenom konkrétní majetek a závazky, jež zamýšlejí vypořádat, ale i zápočty, které uplatňují, a to včetně právního důvodu. Nejvyšší soud konstatoval, že soud může vypořádat jen ty součásti SJM, které „účastníci učinili předmětem řízení. Překročit jejich návrhy v takovém řízení může podle § 153 odst. 2 OSŘ jen ohledně výše (ceny) a toho, jak je vypořádá z hlediska kvalitativního, tedy jak věci rozdělí (kterému z manželů je přikáže), případně přikáže jednomu z nich s povinností vyplatit finanční částku na vyrovnání podílu druhému manželovi. Pokud by soud v řízení o vypořádání BSM vypořádal i věci, resp. majetek, který účastníci předmětem řízení neučinili, pak by jednal v rozporu s § 153 odst. 2 OSŘ a šlo by o vadu řízení, která měla za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.“²⁰⁵

Podle § 88 písm. b) o.s.ř. je příslušným soudem okresní soud, jenž rozhodl o rozvodu manželství. Pokud došlo k zániku SJM z jiného důvodu, je dána příslušnost obecného soudu manžela, proti němuž žaloba směřuje. Speciální případ je vypořádání SJM v rámci dědického řízení. Zde je příslušným soud, v jehož obvodu měl manžel-zůstavitel poslední bydliště (§ 88 písm. j) o.s.ř.). Pokud SJM zaniklo z důvodu prohlášení konkurzu, rozhodují o vypořádání krajské soudy (§ 9 odst. 4 o.s.ř.). Místní příslušnost se odvíjí od příslušného obecného soudu úpadce, tj. od okresního soudu (§ 85a o.s.ř.). Účastníky řízení jsou nejen manželé, ale mohou jimi být rovněž insolvenční

²⁰³ Blíže SVOBODA, K. Procesní nedůslednosti soudů ve sporech o vypořádání společného jmění manželů. *Právní fórum*, 2007, roč. 4, č. 7, s. 261.

²⁰⁴ Srov. SVOBODA, K. Procesní nedůslednosti soudů ve sporech o vypořádání společného jmění manželů. *Právní fórum*, 2007, roč. 4, č. 7, s. 260.

²⁰⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 9. 2004, spis. zn. 22 Cdo 684/2004.

správce, Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových či ostatní dědicové. Jak již bylo uvedeno, účastníci řízení vystupují v řízení o vypořádání SJM jak v pozici žalobce, tak žalovaného (judicium duplex), a tudíž pokud by zde byl zájem jedné ze stran na zpětvzetí návrhu, musela by s tím souhlasit i druhá strana.²⁰⁶ Tato skutečnost bude hrát roli zejména v případě, kdy již uplynula tříletá lhůta, a pakliže by jeden z manželů mohl bez souhlasu druhého nechat řízení zastavit, nezbylo by nesouhlasujícímu manželovi, než se spokojit z vypořádání dle zákonné domněnky dle § 150 odst. 4 OZ, neboť by nový návrh nemohl být s ohledem na uplynulší lhůtu podán. Účastník nesouhlasující se zpětvzetím má povinnost odmítnutí poskytnutí souhlasu odůvodnit. V případě oboustranného souhlasu se zpětvzetím žalobního návrhu soud poučí účastníky o následcích takového jednání, a to zejména s ohledem na již uplynulou tříletou lhůtu a s ní spojenou aplikaci zákonné domněnky. Nejvyšší soud se k otázce zpětvzetí návrhu na vypořádání SJM vyjádřil takto: „*Při rozhodování o připuštění zpětvzetí návrhu na zahájení řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví v době, kdy od zániku tohoto spoluvlastnictví uběhla již doba delší tří let, musí soud náležitě zvažovat důsledky vyplývající z ustanovení § 149 odst. 4 o. z., podle něhož v takovém případě nastupuje nevyvratitelná domněnka vypořádání způsobem upraveným v citovaném ustanovení. Protože tyto důsledky by v případě připuštění zpětvzetí návrhu nutně nastaly, bylo povinností soudu nejen je řádně uvážit, ale účastníky o významu a důsledcích vyplývajících z ustanovení § 149 odst. 4 o. z. poučit, aby bylo zřejmé, že jsou oba účastníci srozuměni s důsledky, které ohledně jejich zaniklého bezpodílového spoluvlastnictví nastanou. [...] Pokud by odpůrce se zpětvzetím návrhu nesouhlasil a soud i přes tuto skutečnost řízení zastavil, ztratil by odpůrce po uplynutí tříleté lhůty uvedené v ustanovení § 149 odst. 4 o. z. možnost domoci se vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví.*“²⁰⁷

Řízení o vypořádání SJM se řadí do kategorie sporných řízení, s výjimkou vypořádání v rámci dědického řízení. Účastníci mají tudíž povinnost tvrdit a důkazní povinnost. Soudní řízení končí zpravidla rozsudkem, avšak někdy může skončit soudním smírem dle § 99 o.s.ř. Nejvyšší soud se již v minulosti zabýval otázkou předmětu soudního smíru a judikoval, že může překročit rozsah vypořádávané masy,

²⁰⁶ Viz. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 3. 1999, spis zn. 22 Cdo 233/99; Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 13. 11. 2003, spis. zn. 30 Cdo 1171/2002.

²⁰⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 1. 1989, spis. zn. 3 Cz 2/89.

než který byl předmětem řízení.²⁰⁸ Soud kromě navrženého rozsahu není návrhy stran vázán, a tudíž může stranám přikázat jiné složky jmění, než které požadovaly, či stanovit jinou výši vypořádacího podílu, a to s ohledem na zásady vypořádání dle § 149 odst. 2, 3 OZ. O zásadách vypořádání pojednává kap. 5.2 této práce. Soud rovněž také musí vyřešit otázku, jestli vypořádávaná aktiva a pasiva skutečně do SJM ke dni zániku patřila.²⁰⁹ Pokud jeden z účastníků prokáže, že majetek byl nabyt do SJM během manželství, je na druhém účastníkovi, tvrdícímu skutečnosti vylučující subsumpci tohoto majetku pod SJM, aby prokázal opak. Rozsudek soudu musí být náležitě odůvodněn a musí z něho vyplývat, jak soud dospěl ke způsobu vypořádání, jaké důkazy ho k tomu vedly a jakými úvahami se řídil. Ačkoliv je to v praxi ojedinělé, existuje zde možnost provést vypořádání v rámci rozhodčího řízení, neboť řízení o vypořádání je majetkovým sporem, jenž může skončit soudním smírem, přičemž těmito atributy jsou naplněny podmínky dle § 2 zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, v platném znění.²¹⁰ V rozsudku soudu, usnesení o schválení smíru i v rozhodčím nálezu musejí být jednotlivé věci, práva a jiné majetkové hodnoty a závazky přesně označeny, aby mohlo v případě nedobrovolného plnění být takové rozhodnutí podkladem pro výkon rozhodnutí. Soudní výrok je však závazný pouze pro účastníky řízení, a tudíž pro věřitele nadále vystupují oba manželé jako solidární dlužníci, a to i v situaci, kdy soud stanoví, že závazky jsou manželé povinni splnit každý jednou polovinou.

Rozhodování soudu o vypořádání zaniklého SJM a o přikázání jednotlivých součástí některému z manželů není lehkým úkolem. Soud musí vždy zvážit všechny okolnosti daného individuálního případu a své rozhodnutí náležitě odůvodnit. Judikaturou byla stanovena jistá „vodítka“ pro rozhodování při vypořádání zaniklého SJM. Tato kritéria vytvořená judikaturou nepředstavují dogma, ale v případě odchýlení se od nich musí být rozhodnutí soudu náležitě odůvodněno. Soudy by měly zohlednit účelné užití věci, kdy je věc přikázána tomu manželovi, zamýšlejícímu ji nadále užívat k účelu, k němuž slouží.²¹¹ Soudy by současně měly rozhodovat tak, aby peněžitá částka

²⁰⁸ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 4. 2009, spis. zn. 22 Cdo 5170/2007.

²⁰⁹ Viz. KRÁLÍK, M. *Uplatňování nároků z věcných práv a rozhodování o nich (vybrané procesněprávní a hmotněprávní souvislosti)*. Praha : Leges, 2011, s. 224.

²¹⁰ Srov. KRÁLÍK, M. *Uplatňování nároků z věcných práv a rozhodování o nich (vybrané procesněprávní a hmotněprávní souvislosti)*. Praha : Leges, 2011, s. 241.

²¹¹ Viz. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. 2. 2001, spis. zn. 22 Cdo 2289/99.

určená na vyrovnání podílu byla co nejmenší.²¹² Dále by měly soudy z důvodu přihlídnutí ke všem okolnostem zohlednit i např. to, který z manželů se převážně o nabytí a udržení věci zasloužil.²¹³ Nelze rozhodnout, aby soud nemovitost v SJM vypořádal tak, že nařídí její prodej třetí osobě a rozdělí mezi manžele její výtěžek, to jí spíše přikáže do spoluvlastnictví manželů.²¹⁴ Pakliže je předmětem vypořádávaného SJM budova stojící na pozemku, který je ve výlučném vlastnictví jen jednoho z manželů, nemůže soud přikázat budovu do vlastnictví druhého manžela, jenž není vlastníkem pozemku.²¹⁵

Nutný předpoklad vypořádání spočívá ve stanovení ceny vypořádávaného majetku. Hodnota vypořádávané masy sestává ze součtu hodnot movitých a nemovitých věcí a jiných majetkových hodnot, kdy od tohoto součtu kladných hodnot se odečte hodnota závazků spadajících pod SJM, které nebyly uhrazeny ke dni zániku SJM. Ocenění může být realizováno dohodou účastníků, a pokud k ní nedojde, učiní tak soud. Návrhy stran řízení na cenu jednotlivých součástí vypořádávaného SJM není soud vázán. O oceňování věcí pojednává podrobněji kapitola 5.1 této práce.

5.3.3 Vypořádání na základě domněnky

Pokud ve lhůtě tří let ode dne zániku SJM nedošlo k jeho vypořádání dohodou nebo jestliže nebyl v této lhůtě podán návrh na jeho vypořádání k soudu, nastupuje zákonná domněnka dle § 150 odst. 4 OZ. Tento institut byl do našeho právního řádu zakotven novelou občanského zákoníku č. 131/1982 Sb., a to za účelem vnesení právní jistoty do právních vztahů v případě, pokud se manželé nedokážou dohodnout na vypořádání a ani se neobrátl na soud, tj. aby i v případě jejich nečinnosti nastalo vypořádání zaniklého SJM.²¹⁶

Domněnka dle § 150 odst. 4 OZ má podobu nevyvratitelné právní domněnky, jež stanoví ohledně věcí movitých, že se manželé vypořádali podle stavu, v jakém každý z nich užívá věc ze SJM jako její výlučný vlastník pro svou potřebu, potřebu své rodiny

²¹² Viz. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. 9. 2002, spis. zn. 22 Cdo 264/2001.

²¹³ Viz. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 5. 2004, spis. zn. 22 Cdo 1054/2004.

²¹⁴ Viz. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. 10. 2004, spis. zn. 22 Cdo 1399/2004; R 42/1972.

²¹⁵ Viz. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 09. 2005, spis. zn. 22 Cdo 180/2005.

²¹⁶ Srov. SOUČKOVÁ, K., PETROVÁ, R. Otázka aplikace nevyvratitelné právní domněnky vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, resp. společného jmění manželů. *Bulletin advokacie*, 2008, č. 12, s. 29.

nebo domácnosti. Není zde dána povinnost užívat takto danou věc po dobu celé tříleté lhůty. Je možné ji takto užívat i kratší dobu, avšak musí se i z této kratší doby usuzovat na trvalost takového užívání. Nutným předpokladem však je, že věc je takto užívána po souhlasu obou manželů. Pokud by tak bylo proti vůli jednoho z nich, stala by se movitá věc po uplatnění zákonné domněnky předmětem jejich spoluvlastnictví.²¹⁷

Co se týče nemovitostí a ostatních movitých věcí (užívaných společně), tak u nich je dáno, že se manželé stanou jejich spoluvlastníky s rovnými spoluvlastnickými podíly. Toto přiměřeně platí i na ostatní součásti masy zaniklého SJM, tj. na společné pohledávky a jiné majetkové hodnoty a společné závazky. Spoluvlastnictví nemovitostí zapíše katastrální úřad do katastru nemovitostí na základě souhlasného prohlášení obou manželů, že nastaly účinky dle § 150 odst. 4 OZ. Bude se jednat o záznamové a nikoliv vkladové řízení. Katastrálnímu úřadu musí být prokázán okamžik zániku SJM (např. pravomocným rozsudkem o rozvodu manželství).

Uplatněním domněnky dochází k úplnému vypořádání zaniklého SJM, a manželé tudíž nejsou oprávněni vznášet vůči sobě další nároky ve formě zápočtů. Toto se samozřejmě netýká zápočtů na investice provedené po zániku SJM. Nejvyšší soud v rozsudku spis. zn. 22 Cdo 1870/2007 uvedl, že v případě, že jeden z manželů po zániku SJM investoval do společného majetku a posléze došlo k uplatnění domněnky dle § 150 odst. 4 OZ, bude se postupovat jako v případě investic jednoho spoluvlastníka do společné věci, tj. druhý spoluvlastník bude po zániku podílového spoluvlastnictví povinen vydat tuto investici z titulu bezdůvodného obohacení zpět. I třetí osoby jsou povinny účinky této domněnky akceptovat a nepřísluší jim proti nim žádná právní obrana. V případě společného závazku věřitel přijde o výhody pasivní solidarity na straně dlužníků a bude se muset smířit s tím, že každý z manželů bude odpovídat za polovinu tohoto závazku.

Pokud by se po vypořádání zaniklého SJM ex lege manželé rozhodli svá majetková práva k nemovitostem a ostatním hodnotám řešit, museli by postupovat podle ustanovení § 137 a násl. OZ týkajících se spoluvlastnictví, které je možné zrušit na základě písemné dohody nebo soudním rozhodnutím na základě žaloby na zrušení spoluvlastnictví.

²¹⁷ Srov. ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné. 1. svazek.* 5. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009, s. 357.

5.4 Zvláštní případy vypořádání

5.4.1 Vypořádání ve vztahu ke smrti manžela či jeho prohlášení za mrtvého

Nastal-li zánik SJM z důvodu smrti jednoho z manželů nebo jeho prohlášením za mrtvého, dochází k vypořádání zaniklého SJM obligatorně v rámci řízení dle § 175l o.s.ř. Ostatní způsoby vypořádání zaniklého SJM (mimosoudní dohoda a zákonná domněnka) jsou vyloučeny. Soud v řízení stanoví, co případně přeživšímu manželovi a co bude tvořit pozůstalost pro dědice. Majetek je opět nezbytné ocenit, kdy se vychází z ceny obvyklé a zásad dle § 149 OZ. Ustanovení § 175l odst. 1 o.s.ř. říká: „*Měl-li zůstavitel s pozůstalým manželem majetek ve společném jmění, soud rozhodne o obvyklé ceně tohoto majetku v době smrti zůstavitele a podle zásad uvedených v občanském zákoníku určí, co z tohoto majetku patří do dědictví a co patří pozůstalému manželovi. Závisí-li rozhodnutí na skutečnosti, která zůstala mezi pozůstalým manželem a některým z dědiců sporná, postupuje soud podle § 175k odst. 3.*“ Podle druhého odstavce „*zjistí-li soud dříve, než je dědické řízení pravomocně skončeno, další majetek ve společném jmění, rozhodne o něm dodatečně podle odstavce 1; přitom vychází z původního rozhodnutí.*“ Soud rozhoduje o vypořádání SJM na základě návrhu pověřeného notáře.

Soud zohlední při svém rozhodování i speciální úpravu některých majetkových práv spadajících do vypořádávané masy, která se započtou na podíl pozůstalého manžela. Jedná se např. o družstevní byt nabytý během manželství, kdy pozůstalému manželovi jsou ponechána členská práva v družstvu včetně členského podílu (§ 707 odst. 2 OZ). Na pozůstalého manžela taktéž přecházejí práva a povinnosti ze stavebního spoření.²¹⁸

Pozůstalý manžel je účastníkem dědického řízení v té části, v níž se vypořádává SJM a v případě, že je tento i současně dědicem, má postavení účastníka v celém dědickém řízení.²¹⁹

Ustanovení § 175k odst. 3 o.s.ř. uvádí: „*Jsou-li aktiva a pasiva mezi účastníky sporná, omezí se soud jen na zjištění jejich spornosti; při určení obvyklé ceny majetku, výše dluhů a čisté hodnoty dědictví, popřípadě výše jeho předlužení k nim nepřihlíží.*“

²¹⁸ Blíže BUREŠ, J., DRÁPAL, L., aj. *Občanský soudní řád I § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009, s. 1241.

²¹⁹ Srov. KLÍČKA, O. Vypořádání společného jmění manželů po rozvodu manželství a dědické řízení. *Ad Notam*, č. 6, 2006, s. 176.

Jestliže by došlo ke sporu mezi pozůstalým manželem a ostatními dědici, rozhodne o něm dědický soud, tímto však není dotčeno právo účastníků podat k soudu žalobu určovací dle § 80 písm. c) o.s.ř. (vyřešení sporných otázek), nebo žalobu na plnění dle § 80 písm. b) o.s.ř. (sporné otázky budou vyřešeny v rámci předběžných otázek).²²⁰

Situaci, kdy SJM zaniklo smrtí manžela nebo jeho prohlášením za mrtvého, je zapotřebí odlišit od situace, kdy k zániku došlo na základě jiné právní skutečnosti (např. rozvodem) a kdy smrt či prohlášení za mrtvého nastalo až posléze. V takovýchto případech nelze postupovat podle § 1751 o.s.ř. Bylo-li SJM před smrtí zůstavitele vypořádáno, soud pouze stanoví, co případně dědicům. V případě, že však k vypořádání před smrtí některého z manželů nedošlo, mohou nastat dvě situace odlišující se tím, jestli bylo soudní řízení o vypořádání zahájeno za života obou manželů či nikoliv.

Jestliže bylo řízení o vypořádání SJM zahájeno za života obou manželů, může dojít k přerušení dědického řízení do doby, než bude v řízení o vypořádání SJM rozhodnuto. Dědické řízení není totiž možné ukončit do doby, než bude vypořádáno SJM, neboť v řízení o vypořádání se teprve stanoví rozsah jmění zůstavitele. Účastníky řízení o vypořádání SJM budou nadále pozůstalý manžel a na místě zesnulého manžela jeho dědicové (§ 107 odst. 2 o.s.ř.). Soud v řízení o vypořádání rozhodne o majetkové mase pozůstalého manžela a o tom, co bude spadat do dědictví, avšak nikoliv tak, že by rozhodoval, který konkrétní majetek a závazky případnou kterému z dědiců, neboť o tomto rozhoduje až soud v dědickém řízení. Dědicové mohou rovněž o tomto majetku uzavřít dohodu (R 4/80).²²¹

V případě druhé varianty, tj. pokud řízení o vypořádání nebylo zahájeno za života zůstavitele, mohou dědicové zůstavitele uzavřít s přeživším manželem dohodu o vypořádání SJM. Pokud se nedohodou, mohou podat dědicové či pozůstalý manžel žalobu k soudu. Tento závěr není odbornou veřejností přijímán bez námitek. Možnost podat návrh na vypořádání zaniklého SJM po smrti jednoho z manželů dědici či pozůstalým manželem část odborníků odmítá, neboť má za to, že se musí postupovat jako v případě zániku SJM smrtí, tj. dědickým řízením dle § 1751 o.s.ř. Hlavním argumentem skupiny podporující názor o možnosti podání žaloby na vypořádání ze strany dědiců či přeživšího manžela je ten, že pozůstalý manžel není účastníkem

²²⁰ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. 10. 2007, spis. zn. 21 Cdo 2138/2006.

²²¹ Blíže DVOŘÁK, J. Vypořádání společného jmění manželů v soudním řízení. *Právní fórum*, 2007. č. 7.

dědického řízení, pokud není zároveň dědicem, a v takovém případě pro něj není rozhodnutí v dědickém řízení závazné.

K problematice vypořádání dřívějšího BSM a dědického řízení se vyjádřil Městský soud v Praze takto: „*Soud v řízení o dědictví neprovádí vypořádání nevypořádaného bezpodílového spoluvlastnictví zůstavitele s rozvedeným manželem. Postup dle § 175l OSŘ je možný jen tam, kde manželství zaniklo až úmrtím zůstavitele, nikoli rozvodem za jeho života [...] Zaniklo-li manželství zůstavitele rozvodem a do dne úmrtí uplynuly 3 roky od zániku manželství, aniž by v této lhůtě došlo k vypořádání BSM nebo k podání návrhu na jeho vypořádání u soudu, zařadí soud v dědickém řízení ze společných aktiv a pasiv rozvedených manželů do aktiv a pasiv dědictví to, co podle domněnky uvedené v § 149 odst. 4 ObčZ náleží z BSM zůstaviteli [...] Jestliže uvedená lhůta od dne úmrtí neuplynula nebo byl před jejím uplynutím za života zůstavitele podán návrh na vypořádání BSM u soudu, zařadí soud v dědickém řízení do aktiv, resp. pasiv dědictví (pokud zde byl společný dluh) "podíl zůstavitele z dosud nevypořádaného BSM s rozvedeným manželem", a to v ceně, která odpovídá příslušnému podílu zůstavitele ve smyslu § 150 ObčZ na společném majetku (příp. i dluhu).*“²²²

5.4.2 Vypořádání a insolvenční zákon

Po zániku SJM prohlášením konkurzu se musí provést jeho vypořádání za účelem stanovení majetkové podstaty. Do majetkové podstaty nebudou spadat věci vyloučené z výkonu rozhodnutí a exekuce (§ 207 a 208 IZ). Pro určení doby, od níž se majetek zahrnuje do majetkové podstaty, je rovněž relevantní, kdo podal insolvenční návrh. Podal-li ho dlužník, bude spadat do majetkové podstaty majetek, jehož byl vlastníkem ke dni zahájení insolventního řízení a ten, jehož získal během řízení (§ 205 odst. 1 IZ). Jedná-li se však o věřitelský návrh, tvoří majetkovou podstatu dle § 205 odst. 2 IZ majetek dlužníka ke dni rozhodnutí o úpadku nebo ke dni nařízení předběžného opatření omezujícího dlužníka v jeho dispozičních právech. I v případě věřitelského návrhu spadá do majetkové podstaty rovněž majetek získaný po dobu insolvenčního řízení.

²²² Rozhodnutí Městského soudu v Praze ze dne 20. 5. 1996, spis. zn. 24 Co 96/1996.

S ohledem na § 269 odst. 1 IZ se modifikační smlouvy a dohody o vypořádání SJM, zkracující práva věřitele a uzavřené po podání dlužníkovra insolvenčního návrhu, a v případě insolvenčního návrhu podaného věřitelem poté, co nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, stávají se po prohlášení konkurzu absolutně neplatnými. Toto ustanovení má zabránit účelovým ujednáním mezi manžely majícím za cíl to, aby do majetkové podstaty nic nebo téměř nic nespadlo. Insolvenční správce takto vyjmutý majetek zpět zahrne do majetkové podstaty. Pakliže se jednalo o nemovitost, oznámí insolvenční správce katastrálnímu úřadu, že nastala neplatnost takovýchto smluv a zahájí záznamové řízení.

Jak již bylo v této práci uvedeno, do majetkové podstaty spadá vždy majetek, k němuž se vztahuje souhlas manžela úpadce k použití pro účely podnikání (§ 270 odst. 2 IZ). Majetek sloužící k podnikání tak při vypořádání nemůže připadnout manželovi úpadce, avšak s ohledem na tuto skutečnost může dojít ke stanovení vyššího vypořádacího podílu pro manžela úpadce.²²³ Otázka vyvstane v případě, kdy dal manžel úpadce souhlas s užitím celého SJM pro podnikatelské účely. T. Dvořák s ohledem na specialitu § 205 IZ ve vztahu k § 274 IZ vyvozuje, že veškerý majetek v SJM bude tvořit majetkovou podstatu a „*manžel dlužníka nedostane v rámci vypořádání SJM nic – pokud ovšem po úplném uspokojení všech pohledávek insolvenčních věřitelů a úhradě nákladů insolvenčního řízení nezůstane zachována nějaká část majetku.*“²²⁴

Pokud jsou závazky dlužníka vyšší než hodnota majetku v SJM, vypořádání zaniklého SJM se neprovádí a veškerý majetek v SJM se zahrne do majetkové podstaty (§ 274 IZ). Odborná veřejnost se různí v otázce, jestli má v takovém případě manžel dlužníka nějakou možnost, jak obdržet svůj vypořádací podíl. Jedna skupina je toho názoru, že manželovi úpadce vzniká vůči manželovi - úpadci pohledávka představující polovinu hodnoty SJM, která se považuje za přihlášenou a její uspokojení se provede jako uspokojení ostatních věřitelů (§ 275 IZ). Problémem tohoto řešení však je, že § 275 IZ předpokládá vypořádání, ale k němu při předlužení nedochází. Druhá varianta spočívá v možnosti manžela úpadce podat žalobu na vyloučení jeho vypořádacího

²²³ Srov. DVOŘÁK, T. Společné jmění manželů a insolvenční zákon. *Právní fórum*, 2010, roč. 7, č. 2, s. 59.

²²⁴ DVOŘÁK, T. Společné jmění manželů a insolvenční zákon. *Právní fórum*, 2010, roč. 7, č. 2, s. 59.

podílu z majetkové podstaty.²²⁵ Třetí skupina vycházející ze zásady, že za závazky v SJM odpovídá manžel – úpadce majetkem v SJM i jeho výlučným majetkem, zastává názor, že manžel dlužníka nedostane skutečně nic.

Zaniklé SJM po prohlášení konkurzu lze vypořádat i dohodou. Dohoda podle IZ se odlišuje od dohody o vypořádání upravené v OZ. Dohoda dle IZ musí být uzavřena s insolvenčním správcem, musí s ní souhlasit věřitelský výbor a pro nabytí její účinnosti je předpokladem schválení insolvenčním soudem (§ 271 odst. 1 IZ). Pakliže s dohodou věřitelský výbor nevysloví souhlas, či je-li v rozporu s právními předpisy, insolvenční soud ji neschválí (§ 271 odst. 2 IZ). Pokud by dohodu po prohlášení konkurzu uzavřel úpadce sám, byla by stižena neplatností. Podle § 272 IZ se mohou odvolat proti rozhodnutí soudu o neschválení dohody pouze účastníci dohody.

Pokud nedojde k dohodě mezi insolvenčním správcem a manželem úpadce, podá insolvenční správce návrh k soudu na vypořádání zaniklého SJM. Ačkoliv IZ hovoří o právu podat návrh na vypořádání SJM k soudu pouze ve vztahu k insolvenčnímu správci, zajisté toto právo přísluší rovněž i manželovi dlužníka, jinak by se jednalo o porušení čl. 36 odst. 1 LZPS zaručeného práva na spravedlivý proces.²²⁶ Insolvenční správce vystupuje v řízení o vypořádání SJM jako jeho účastník, a to namísto manžela - dlužníka. Příslušným soudem pro vypořádání SJM je insolvenční soud, jelikož je vypořádání SJM po prohlášení konkurzu hodnoceno jako incidenční spor (§ 159 odst. 1 písm. c) IZ).

Dalším způsobem řešení úpadku a hrozícího úpadku, nabízejícím se pouze pro střední a velké podnikatele, je reorganizace. Rozhodnutím o povolení reorganizace podniku manžela – dlužníka SJM nezaniká. Majetek v SJM lze užít pro účely reorganizace jen se souhlasem druhého manžela, kdy jeho podpis musí být úředně ověřen (§ 342 písm. c) IZ).

²²⁵ Blíže DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011, s. 254 - 255.; Blíže KOZÁK, J., aj. *Insolvenční zákon a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení. Komentář*. 1. vyd. Praha : ASPI, a. s., 2008, s. 355.

²²⁶ Srov. DVOŘÁK, T. Společné jmění manželů a insolvenční zákon. *Právní fórum*, 2010, roč. 7, č. 2, s. 60.

Zánik společného jmění manželů před prohlášením konkurzu

Vypořádání se provede i v případě již zaniklého, ale do prohlášení konkurzu nevypořádaného SJM a zúženého SJM (soudem či smlouvou) do prohlášení konkurzu nevypořádaného (§ 268 IZ). Jestliže k zániku SJM došlo před prohlášením konkurzu (rozvodem) a bylo zahájeno řízení o vypořádání zaniklého SJM před civilním soudem, tak se po prohlášení konkurzu v řízení o vypořádání pokračuje před tímto civilním soudem. Na místo manžela - dlužníka však procesně nastupuje insolvenční správce.

Řízení o vypořádání SJM nelze ukončit soudním smírem do doby trvání účinků rozhodnutí o úpadku, neboť by došlo k obejití věřitelského výboru. Pokud zde existuje konsenzus ohledně vypořádání mezi insolvenčním správcem a manželem úpadce, lze využít institutu dohody dle § 271 IZ.²²⁷

Dle § 269 odst. 2 IZ²²⁸ se uplatní účinky související s uplynutím lhůty dle § 150 odst. 4 OZ až po šesti měsících po prohlášení konkurzu, pokud ke dni prohlášení konkurzu tato tříletá lhůta již uplynula, aniž byla uzavřena dohoda o vypořádání. Do konce těchto šesti měsíců je možné uzavřít novou dohodu o vypořádání SJM či iniciovat zahájení řízení o vypořádání SJM u soudu, a to bez ohledu na předchozí vypořádání zaniklého SJM ex lege dle § 150 odst. 4 OZ. Účinky tohoto předchozího vypořádání na základě zákonné domněnky setrvávají pouze, nebude-li v šestiměsíční lhůtě uzavřena nová dohoda či podána žaloba k soudu na vypořádání.

5.4.2 Vypořádání s ohledem na modifikace společného jmění manželů

Vypořádání se provede i při modifikacích zákonného režimu SJM. Tento závěr se vyvozuje z § 149 odst. 4 OZ, podle kterého se pro modifikace smluvní či provedené na základě soudního rozhodnutí použije zásad dle § 149 odst. 2, 3 OZ obdobně. V případě zúžení SJM je tedy předmětem vypořádání ta část SJM, k jejímuž vynětí došlo smlouvou či na základě soudního rozhodnutí. Nejvyšší soud v této souvislosti uvedl, že

²²⁷ Blíže KOZÁK, J., aj. *Insolvenční zákon a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení. Komentář*. 1. vyd. Praha : ASPI, a. s., 2008, s. 354.

²²⁸ V ustanovení § 269 odst. 2 IZ je uvedeno: „*Jestliže v době prohlášení konkurzu již uplynula lhůta k vypořádání společného jmění manželů, aniž byla uzavřena dohoda o vypořádání společného jmění manželů, nastanou účinky spojené podle zvláštního právního předpisu s uplynutím lhůty k vypořádání společného jmění manželů až po 6 měsících od prohlášení konkurzu, do té doby lze uzavřít novou dohodu o vypořádání společného jmění manželů nebo podat návrh na jeho vypořádání rozhodnutím soudu; práva třetích osob nabytá v dobré víře tím však nejsou dotčena.*“

pokud je SJM zúženo soudním rozhodnutím, nelze tímto rozhodnutím vypořádat SJM k věcem nepodléhajícím zúžení. „Rozsudkem o zúžení SJM až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti však nemůže současně být vypořádáno SJM ohledně věcí ostatních, tyto věci tudíž podléhají vypořádání (dohodou, rozhodnutím soudu, nastoupením nevyvratitelné domněnky vzniku spoluvlastnictví), a to na rozdíl od věcí, jež jsou předmětem smlouvy o zúžení SJM [...]“²²⁹

Přestože je v § 149 odst. 4 OZ výslovně uveden jen odkaz na § 143a odst. 1 OZ a § 148 odst. 1 OZ, bude se aplikovat toto ustanovení i na § 148 odst. 2 OZ (ust. § 148 odst. 2 je v postavení *lex specialis* k prvnímu odstavci). Pokud by totiž soudní rozhodnutí o zúžení SJM v rámci ochrany nepodnikajícího manžela nemělo vyústit v reálné vynětí hodnot ze SJM, tak by zúžení rozsahu SJM ztrácelo význam. Jestliže se vypořádání neprovede, bude platit pro tento majetek a závazky nadále režim SJM.²³⁰ Podle Z. Králíčkové se tedy pomocí výkladu ustanovení § 149 odst. 4 OZ a soukromoprávního principu „co není zákonem zakázáno, je dovoleno“ dochází k závěru, že i na druhý odstavec § 148 OZ se užití ustanovení o vypořádání.²³¹

Většina odborníků se shoduje, že vypořádání není na místě v případě, že se provádí zúžení SJM do budoucna, a to převážně z toho důvodu, že se předmět smlouvy o zúžení SJM součástí SJM nikdy nestal, a tudíž není co vypořádávat. V případě zúžení zákonného rozsahu do budoucna nabývá každý z manželů do výlučného vlastnictví, příp. spoluvlastnictví, stejně tak se zavazuje samostatně, a proto by takový majetek nebo závazky nemohly být jako součástí SJM vypořádávány. Pakliže by v budoucnu na pořízení majetku vyloučeného smlouvou o zúžení SJM z rozsahu SJM bylo užito investic ze SJM, uplatnila by se po zániku SJM zásada započtení.²³² Manželé se však mohou dohodnout i jinak v dohodě o vypořádání dle § 150 odst. 1 OZ.

Otázka povinnosti provést vypořádání dle § 149 OZ v souvislosti s uzavřením smlouvy o zúžení rozsahu SJM dle § 143a OZ se však stala v odborné veřejnosti předmětem diskusí. Z. Ryšánek se vyslovil proti nutnosti zohlednění zásad pro vypořádání uvedených v § 149 OZ při uzavírání smlouvy o zúžení SJM, kdy uvedl, že

²²⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 20 Cdo 653/2009.

²³⁰ Viz. CHALUPA, L. Zúžení společného jmění manželů (k diskusi), *Bulletin advokacie*, 2006, č. 7-8, s. 46.

²³¹ Srov. KRÁLÍČKOVÁ, Z. Vypořádání společného jmění manželů a obecná výkladová pravidla a zásady právní. *Bulletin advokacie*, 2006, roč. 2006, č. 10, s. 41-45.

²³² Blíže ŠTANCLOVÁ, V. Ještě k diskusi o zúžení společného jmění manželů. *Ad Notam*, 2010, č. 1, s. 10.

požadavky dle § 149 OZ by vstupovaly do rozporu se smluvní volností a de facto by určovaly, jak má modifikační smlouva vypadat. Dále poukázal na skutečnost, že pro dohodu o vypořádání zaniklého SJM dle § 150 OZ rovněž zákon nestanoví žádné meze, a tudíž zásady pro vypořádání by neměly být závazné ani v případě smluvního zúžení SJM, ale spíše býti jakýmsi „vodítkem“.²³³

Smlouvy o zúžení SJM obsahují vymezení majetku a závazků, o něž se SJM zužuje, a současně dohodu komu tyto připadnou. Podle jedné části odborníků lze samotný projev vůle manželů ve smlouvě o zúžení SJM o tom, kdo se stane výlučným vlastníkem konkrétních věcí, v případě, že smlouva o samotném vypořádání mlčí, považovat za konečné vypořádání dle § 149 odst. 4 OZ.²³⁴ Druhá část odborníků je toho názoru, že pokud smlouva o zúžení o vypořádání výslovně nepojednává, mělo by se takové jmění považovat za nevypořádané.

Nejvyšší soud konstatoval, že: *„Předmětem vypořádání nejsou majetek a závazky, ohledně kterých bylo společně jmění zúženo smlouvou uzavřenou manželi ve smyslu ustanovení § 143a odst. 1 ObčZ, ovšem pouze v případě, že zúžení se týkalo majetku a závazků nabytých či vzniklých po uzavření předmětné smlouvy nebo majetku a závazků, které společné jmění v době uzavření smlouvy již tvořily, a byly již mezi manžely vypořádány (srov. § 149 odst. 4 ObčZ) nebo se na ně vztahuje nevyvratitelná domněnka vypořádání ve smyslu ustanovení § 150 odst. 4 ObčZ.“*²³⁵ Nejvyšší soud uvedl, že modifikační smlouvy nelze považovat současně za vypořádání SJM pro jmění, jehož se modifikace týká, protože by se tímto manželé vzdávali svých práv do budoucna. Tento výklad však dle kritických ohlasů odporuje zásadě právní jistoty a smluvní volnosti a ve svém důsledku by znamenal, že účinky modifikační smlouvy by trvaly jen za trvání SJM, avšak po zániku SJM by muselo dojít k novému vypořádání, a to včetně majetku, jenž byl doposud v režimu výlučného vlastnictví či spoluvlastnictví manžela.²³⁶

Notářská praxe je v zásadě jednotná, co se týče toho, že dohoda manželů o vypořádání SJM může být obsažena přímo v modifikační smlouvě dle § 143a OZ. Nejednotnost v odborné veřejnosti však nalezneme ohledně kompenzace při

²³³ Blíže RYŠÁNEK, Z. Zúžení společného jmění manželů smlouvou. *Ad Notam*, 2009, č. 1, s. 28.

²³⁴ Srov. DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011, s. 173.

²³⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 5. 2005, spis. zn. 30 Cdo 681/2004.

²³⁶ Blíže RYŠÁNEK, Z. Zúžení společného jmění manželů smlouvou. *Ad Notam*, 2009, č. 1, s. 28.

vypořádání, kdy podle některých názorů je vyloučení jedné věci ze SJM spolu se stanovením jednoho z manželů jejím výlučným vlastníkem již vedle zúžení i jistým začátkem vypořádání. Avšak aby bylo vypořádání vyňaté věci plně dokončeno, musí nastat ještě další krok, a to ujednání o vyrovnání, tj. stanovení kolik a jestli vůbec bude druhý manžel, jenž věc nezískává, oprávněn požadovat jako vyrovnání. Z tohoto pojetí tedy plyne, že pokud nedojde i k tomuto druhému kroku, tj. ujednání o vyrovnání, nemůže se považovat vyňatá věc za vypořádanou.²³⁷ Zastánci opačného názoru vycházejí z toho, že definování vypořádací kompenzace nepředstavuje pojmový znak vypořádání, a tudíž takového výslovného prohlášení o vyrovnání mezi manžely není zapotřebí. Naopak je nutné projev vůle o tom, že určitý majetek náleží jednomu z manželů, považovat za plné vypořádání.²³⁸ Za účelem předejití potencionálních sporů je tedy vhodné, aby smlouva o zúžení SJM obsahovala: (i) specifikaci věci, jež se ze SJM vyjímá, (ii) uvedení toho z manželů, který se stává jejím výlučným vlastníkem, (iii) zda se manžel stávající se výlučným vlastníkem zavazuje druhému manželovi k nějakému vyrovnání či nebude placeno z titulu vyrovnání nic.

Ve smlouvě o zúžení SJM lze vypořádání vyjmutého jmění i výslovně vyloučit.²³⁹

Jestliže je smluvně zúženo SJM až na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti, přistoupí se k následnému vypořádání jako při zániku SJM.

Dochází-li k vypořádání SJM přímo modifikační smlouvou dle § 143a OZ, nesmí jí být narušena práva věřitelů, a to pod sankcí neúčinnosti dohody o vypořádání.

²³⁷ Srov. BALÁK, F. K diskusi o zúžení společného jmění manželů. *Ad Notam*, 2009, č. 6, s. 205. Soudce F. Balák se ve svém článku vyjádřil takto: „*Zásadní otázkou je, nakolik může být smlouva o zúžení SJM současně i smlouvou o vypořádání. [...] Jistěže není vyloučeno, aby se účastníci současně se zúžením SJM dohodli na vypořádání věcí, o které bylo jejich SJM zúženo. Není také pochyb, že zúžení SJM a vypořádání SJM jsou samostatné právní instituty. Zúžení SJM současně představuje částečný zánik SJM a vždy předchází vypořádání SJM. Vypořádání věcí náležících do SJM pak sestává ze dvou nezbytných na sebe navazujících částí či fází, resp. kroků: 1. určení výlučného vlastníka do SJM již nepatřícího majetku [...], 2. majetkového vyrovnání, resp. stanovení tzv. vypořádacího podílu mezi účastníky. Zatímco výše formulované uvažované generální zúžení SJM není ani z části jeho vypořádáním, vyloučení jedné věci (např. nemovitosti) ze SJM se současným určením jednoho z manželů výlučným vlastníkem je již vedle zúžení i (neúplným) počátkem vypořádání SJM.[...] aby toto vypořádání mohlo být pokládáno po formální stránce za ukončené, musí mezi manžely dojít k dalšímu kroku – k ujednání o vyrovnání, tj. ke shodě o tom, zda ten, kdo věc nabývá do výlučného vlastnictví, bude druhému za to povinen něco plnit nebo nebude plnit nic. V případě dohodnuté povinnosti k plnění by měl být uveden jeho rozsah a doba, kdy se tak stane. V druhém případě je třeba uvést, že na vyrovnání podílů nebude nic hrazeno. Nestane-li se tak, nelze považovat vztah manželů k takové věci za uzavřený a vypořádaný.“*

²³⁸ Blíže ŠTANCLOVÁ, V. Ještě k diskusi o zúžení společného jmění manželů. *Ad Notam*, 2010, č. 1, s. 9.

²³⁹ Viz. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 3. 2009, spis. zn. 22 Cdo 183/2008.

Vzhledem k tomu, že každá modifikační smlouva se bude ve svém výsledku dotýkat práv věřitelů, Nejvyšší soud konstatoval, že pro dotčení práv věřitele je relevantní, zdali byla zachována rovnováha zájmů druhého manžela a věřitelů.

5.5 Právní úprava dle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.

NOZ upravuje oblast vypořádání SJM obdobně bez výraznějších odlišností jako současný OZ, přičemž taktéž zohledňuje stávající judikaturu. I podle NOZ je možné SJM vypořádat dohodou, která má přednost před ostatními způsoby vypořádání. Dohoda se bude moci uzavřít ještě před zrušením, zánikem či zúžením SJM, kdy bude mít podobu smlouvy s odkládací podmínkou. Podle § 738 NOZ účinky dohody o vypořádání SJM nastanou až ke dni, kdy bude SJM skutečně zrušeno, zanikne nebo bude zúženo, a to bez ohledu na to, jestli byla dohoda uzavřena před či až po zúžení, zrušení nebo zániku SJM. Vypořádává-li se však věc, jež je předmětem evidence ve veřejném seznamu, stává se dohoda v části pojednávající o takové věci účinnou až zápisem do takového seznamu. „Zápis do katastru nemovitostí bude mít jen deklaratorní účinky.“²⁴⁰ Tímto došlo k výslovné úpravě nikoliv doposud zcela jasných okamžiků účinků vypořádání. Nově zde není požadavek, aby smlouva o vypořádání byla vždy písemná. Podle § 739 odst. 1 NOZ musí být dohoda o vypořádání písemná, jestliže k jejímu uzavření došlo za trvání manželství či pakliže je předmětem věc vyžadující písemnou formu i pro její převod.²⁴¹ Druhý odstavec říká, že: „Nevyžaduje-li dohoda o vypořádání písemnou formu a požádá-li o to jeden z manželů, doručí mu druhý manžel potvrzení, jak se vypořádali.“

V případě, že k dohodě nedojde, může kterýkoliv manžel iniciovat soudní řízení. NOZ rovněž zachovává nevyvratitelnou domněnku vypořádání, podle níž, nedojde-li do tří let od zániku, zrušení či zúžení SJM k vypořádání dohodou či nebyl-li v této lhůtě podán návrh na vypořádání k soudu, platí, že výlučným vlastníkem hmotných movitých věcí je ten z manželů, který je pro svou potřebu, potřebu své rodiny nebo rodinné domácnosti výhradně užívá, ostatní hmotné movité věci a nemovitosti jsou v jejich

²⁴⁰ ELIÁŠ, K. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s. 322.

²⁴¹ Srov. BĚLOHLÁVEK, A. J., ČERNÝ, F., JUNGWIRTHOVÁ, M., KLÍMA, P., PROFELDOVÁ, T., ŠROTOVÁ, E. *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. 1. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2012, s. 390.

podílovém spoluvlastnictví s rovnými podíly a ostatní majetková práva, pohledávky a duhy náleží oběma manželům se stejnými podíly (§ 741 NOZ).

NOZ obdobně jako OZ upravuje zásady vypořádání (zásada rovnosti podílů, zásada zápočtů, zásada zásluhovosti, zásada přihlednutí k potřebám nezletilých dětí), jež se uplatní, pakliže nedošlo k dohodě o vypořádání nebo pokud neproběhlo vypořádání na základě domněnky.

NOZ přistupuje odlišně od judikatury Nejvyššího soudu k otázce vypořádání investice ze SJM na výlučný majetek jednoho z manželů a opačně. NOZ totiž stanoví, že hodnota investice pocházející ze SJM na výlučný majetek jednoho z manželů a hodnota investice z výlučného majetku manžela na majetek v SJM se započítává zvýšená nebo snižená podle změny hodnoty majetku, na nějž byla investice poskytnuta, a to ode dne investování do dne zániku, zúžení či zrušení SJM (§ 742 odst. 2 NOZ). Úpravu v NOZ hodnotí autorka práce jako spravedlivější nežli stanovisko Nejvyššího soudu, podle něhož se při vypořádání investic nepřihlíží ke zvýšení hodnoty věci, do které bylo investováno, kdy investující manžel získá jen to, co skutečně investoval. Co se týče snížení, tak to je možné pouze, pakliže došlo ke snížení hodnoty věci v době vypořádání oproti době investice. Ustanovení § 742 odst. 2 NOZ bude významné zejména, pakliže manželé rozšířili či zúžili zákonný rozsah SJM, a to zejména pokud předmětem je věc měnící v čase dynamicky svou hodnotu (např. automobil).

NOZ výslovně uvádí, že v době od zániku, zrušení či zúžení SJM až do jeho vypořádání se přiměřeně postupuje dle ustanovení upravujících SJM (§ 736 NOZ). NOZ rovněž výslovně uvádí, že vypořádáním nesmí být dotčeno právo třetí osoby, kdy tato má v takovém případě právo domáhat se u soudu vyslovení neúčinnosti (relativní neúčinnosti) vypořádání vůči ní (§ 737 NOZ). Důkazní břemeno bude ležet na žalujícím.²⁴² Ochrana je třetím osobám poskytována nejen proti vypořádání SJM učiněnému dohodou, ale i soudním rozhodnutím.²⁴³ „Práva třetích osob nesmí být dotčena žádným způsobem vypořádání zaniklého, zrušeného nebo zúženého SJM, tj. nejen dohodou manželů.“²⁴⁴

²⁴² Blíže ELIÁŠ, K. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vyd. Ostrava: Sagit, 2012, s. s. 322.

²⁴³ Viz. Důvodová zpráva k NOZ, s. 756.

²⁴⁴ BĚLOHLÁVEK, A. J., ČERNÝ, F., JUNGWIRTHOVÁ, M., KLÍMA, P., PROFELDOVÁ, T., ŠROTOVÁ, E. *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. 1. vyd. Plzeň :Aleš Čeněk, 2012, s. 390.

NOZ bude nově klást velký důraz na otázku bydlení manželů, kdy nabízí ochranu manželovi ve slabším postavení (např. právo bydlení, zákaz dispozice s nemovitostí, v níž je obydlí rodiny, pokud by takovou dispozicí mohlo být bydlení rodiny omezeno nebo znemožněno²⁴⁵). NOZ však tuto ochranu nepojímá jako neomezenou, naopak jako přiměřenou s ohledem na práva třetích osob. Ustanovení § 766 upravuje situaci, kdy dojde k zániku společného nájemního práva nebo jiného závazkového práva k bytu nebo domu, v němž se nacházela rodinná domácnost, v případě smrti manžela, přičemž zde není obsažena speciální úprava práv k bytu družstevnímu. Pro případ, že nájemní právo svědčilo jen jednomu z manželů, obsahuje odkaz na úpravu nájmu bytu dle § 2279 a násl. NOZ. Ustanovení § 767 NOZ navazuje na institut odvozeného práva bydlení druhého manžela dle § 744 NOZ a upravuje další režim tohoto práva bydlení v případě smrti manžela, jenž měl k domu či bytu jako rodinné domácnosti manželů výhradní právo, a to jiné než závazkové, a výhradní právo zemřelého manžela na pozůstalého manžela nepřejde. I přestože zaniká v takovém případě právo bydlení pozůstalého manžela, může soud na návrh pozůstalého manžela dočasně zřídit věcné břemeno ve prospěch pozůstalého manžela z důvodu jeho péče o nezletilé nebo nezaopatřené dítě.²⁴⁶ Ustanovení § 768 až § 770 NOZ regulují otázku bydlení v případě zániku manželství rozvodem. Je stanoveno, že pokud došlo k zániku manželství rozvodem a manželé měli k domu nebo bytu, v němž se nacházela jejich rodinná domácnost, stejné či společné právo, a nedohodnou-li se, kdo tam bude nadále bydlet, zruší soud na návrh jednoho z nich jeho dosavadní právo, a to s přihlédnutím k okolnostem (zejména péče o nezletilé a nezaopatřené děti), a pakliže lze po tomto manželovi spravedlivě požadovat, aby dům nebo byt opustil. Soud zároveň může rozhodnout o způsobu náhrady za ztrátu práva (§ 768 odst. 1 NOZ). Ve druhém odstavci nalezneme úpravu práva rozvedeného manžela, jenž je povinen obydlí opustit, setrvat do zajištění náhradního bydlení druhým manželem, ledaže mu náhrada nebyla

²⁴⁵ Podle § 747 odst. 1 NOZ „Má-li alespoň jeden z manželů právo nakládat domem nebo bytem, ve kterém se nachází rodinná domácnost manželů nebo rodiny, a tohoto domu nebo bytu je k bydlení manželů nebo rodiny nezbytně třeba, musí se zdržet všeho a předejít všemu, co může bydlení znemožnit nebo ohrozit. Manžel zejména nesmí bez souhlasu druhého manžela takový dům nebo byt zcizit nebo k domu, jeho části nebo k celému bytu zřídit právo, jehož výkon je neslučitelný s bydlením manželů nebo rodiny, ledaže zajistí manželovi nebo rodině po všech stránkách obdobné bydlení s bydlením dosavadním.“ Podle druhého odstavce „Jedná-li manžel bez souhlasu druhého manžela v rozporu s odstavcem 1, může se tento manžel dovolat neplatnosti takového právního jednání.“

²⁴⁶ BĚLOHLÁVEK, A. J., ČERNÝ, F., JUNGWIRTHOVÁ, M., KLÍMA, P., PROFELDOVÁ, T., ŠROTOVÁ, E. *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. 1. vyd. Plzeň : Aleš Čeněk, 2012, s. 393.

soudem přiznána; v tomto případě má právo setrvat nejdéle jeden rok. Podle § 769 „Zaniklo-li manželství rozvodem, a manželé neměli k domu nebo bytu, v němž se nacházela jejich rodinná domácnost, stejné, popřípadě společné právo, a manželé, popřípadě rozvedení manželé se nedohodnou o dalším bydlení manžela, který má v domě nebo bytě pouze právo bydlet, popřípadě jiné právo, které je slabší než právo druhého manžela, rozhodne soud na návrh manžela, který má k domu nebo bytu právo vlastnické nebo jiné věcné právo, popřípadě výhradní právo nájemní nebo jiné závazkové právo, o povinnosti druhého manžela se vystěhovat; ustanovení § 767 odst. 2 platí obdobně.“ Ustanovení § 767 odst. NOZ pojednává o možnosti dočasného zřízení věcného břemene ve prospěch manžela se slabším právem v případě péče o nezletilé nebo nezaopatřené dítě. Ustanovení § 770 NOZ upravuje situaci, kdy manželství zaniklo rozvodem a manželé měli právo v domě či bytě bydlet, přičemž právo jednoho bylo odvozeno od práva druhého manžela. V takovém případě má posléze manžel, od kterého má druhý manžel právo bydlet odvozeno, požadovat po manželovi s odvozeným právem, aby se vystěhoval.

NOZ rovněž počítá s tím, že pokud zanikne SJM smrtí jednoho z manželů, dojde k vypořádání v rámci dědického řízení (§ 764 NOZ).

NOZ stejně jako stávající úprava počítá s tím, že po zúžení SJM musí dojít k vypořádání vyňaté části SJM.

5.6 Zánik a vypořádání majetkových vztahů mezi manžely dle německého práva

Německá právní úprava je v otázkách zániku a vypořádání odlišná, což je dáno rozdílnými úpravami majetkových vztahů mezi manžely. Zákonný režim majetkových vztahů v SRN spočívá v oddělení majetku manželů a v navazujícím vyrovnání přírůstků, a proto zde není pro úpravu vypořádání místo. Naproti tomu zákonná úprava v ČR vychází z majetkového společenství manželů, a tudíž je nezbytné právně upravit i následné vypořádání takovéto majetkové jednoty. Vyrovnání přírůstků se neprovádí v režimu Odděleného majetku. V režimu Společenství majetku manželů se rovněž neprovádí vyrovnání přírůstků, nýbrž dochází k vypořádání společného jmění.

Jak již bylo uvedeno v kapitole 3.5 této práce, vyrovnání přírůstků v zákonném režimu Společenství k přírůstků spočívá na principu, že každý manžel je vlastníkem

přírůstku majetku, jenž nabyl za trvání manželství, přičemž přírůstek představuje rozdíl mezi hodnotou majetku tohoto manžela při vstupu do manželství a při zániku manželství. Majetek, který nabyl některý z manželů po uzavření manželství z titulu dědění či daru, se připočte po odečtení dluhů k počátečnímu majetku. Ke konečnému majetku manžela se přičte částka darování učiněného z důvodu mravní povinnosti manžela či z důvodu jeho postavení a částka představující výdaje vzniklé na základě jednání, jehož cílem bylo poškodit druhého manžela. Přírůstek majetku se vyrovná tak, že pakliže je přírůstek jednoho z manželů vyšší nežli přírůstek druhého manžela, má manžel s nižším přírůstkem právo na polovinu přírůstku úspěšnějšího manžela (§ 1363 odst. 2 BGB, § 1378 BGB).²⁴⁷ „Vyrovnání, které lze požadovat od jednoho z manželů, se vztahuje pouze na stávající majetek manžela či manželky po odečtení dluhů.“²⁴⁸ Ačkoliv tedy v zákonném režimu je každý z manželů odpovědný za své dluhy, v případě rozvodu se dluhy manželů zohledňují, neboť dochází k jejich odečtení od celkové sumy majetku každého manžela, a to může vést i k zápornému výsledku (§ 1375 odst. 1 BGB). „V průběhu vyrovnání společných zisků tak může být jeden z manželů povinen uhradit dluhové závazky druhého z manželů. Každý požadavek na vyrovnání je však vždy omezen hodnotou stávajícího majetku toho z manželů, který je povinen vyrovnat svůj přebytek společných zisků.“²⁴⁹ Nárok méně úspěšného manžela na vyrovnání poloviny přírůstku druhého manžela vzniká se zánikem Společenství k přírůstku a od tohoto okamžiku může být tento nárok předmětem právních dispozic či dědění. Z logiky věci vyplývá, že nezbytným předpokladem vyrovnání Společenství k přírůstku je ocenění majetku a závazků tvořících počáteční a konečné jmění každého z manželů. Hodnota počátečního majetku a závazků se určuje dle ceny z doby začátku Společenství k přírůstku a hodnota masy konečného majetku a závazků z doby skončení Společenství k přírůstku. Pakliže došlo ke zmenšení majetku, tak podle doby, kdy k takové redukci došlo. Předměty představující počáteční a konečný majetek se sepíší. V případě, že manželé uvádějí shodně stav, cenu a výčet předmětů tvořících majetek na

²⁴⁷ Viz. SCHLÜTER, W. *BGB-Familienrecht*. 10. nově přepracované vyd. Heidelberg : C. F. Müller Verlag, 2003, s. 88 – 89.

²⁴⁸ *Jaké jsou důsledky rozvodu/odloučení?* [cit. 22.05.2013]

Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.coupleseurope.eu/cs/germany/topics/5-Jaké-jsou-důsledky-rozvodu-odloučení/>>.

²⁴⁹ *Jaké jsou důsledky rozvodu/odloučení?* [cit. 22.05.2013]

Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.coupleseurope.eu/cs/germany/topics/5-Jaké-jsou-důsledky-rozvodu-odloučení/>>.

počátku a na konci, platí domněnka o správnosti takového soupisu. „*Chce-li to manžel, může dát majetek ocenit na svůj náklad. Nebyl-li vyhotoven soupis, platí domněnka, že konečný majetek manžela představuje přírůstek.*“²⁵⁰ Ustanovení § 1381 BGB zakotvuje možnost odmítnout poskytnutí poloviny přírůstku úspěšnějšímu manželovi, a to z důvodu hrubé nespravedlnosti, která je tu dána například, pokud manžel dosáhl menšího přírůstku z důvodu déletrvajícího zaviněného neplnění hospodářských závazků vztahujících se k manželství. Soud může vyrovnání na návrh manžela rovněž odložit, a to v případě, že by k okamžitému zaplacení mělo dojít v nevhodnou dobu, např. by došlo z důvodu zaplacení ke zhoršení životních poměrů s dopadem na děti (§ 1382 BGB). Soud může dále rozhodnout o zajištění a úročení odložené pohledávky manžela na vyrovnání vůči druhému manželovi. Podle § 1390 BGB může manžel, jemuž svědčí právo na vyrovnání, od třetí osoby požadovat náhradu ceny bezplatného nabytí od manžela, jež je povinen vyrovnání poskytnout, a to za podmínky, že manžel povinný k vyrovnání poskytl dar třetí osobě s cílem poškodit druhého manžela, či za podmínky, že hodnota pohledávky na vyrovnání přesahuje cenu majetku povinného po odečtení dluhů při zániku Společenství k přírůstku. Přiměřeně se zde aplikují ustanovení o bezdůvodném obohacení.

BGB vztahuje institut vypořádání pouze ke Společenství majetku založeného dle § 1415 a násl. BGB (Gütergemeinschaft), kdy upravuje vypořádání společného jmění (§ 1471 BGB).²⁵¹ Nejdříve dojde k uhrazení závazků nacházejících se ve společném jmění, a pokud zbývá ještě nějaký majetek, dojde k jeho rozdělení mezi manžele rovným dílem (§ 1476 odst. 1 BGB). Manželé se mohou na vypořádání Společenství majetku dohodnout i jinak. Při vypořádání společného jmění vzniklého v režimu Společenství majetku manželů v SRN se oproti ČR přihlíží i k tomu, zdali je společné jmění spravováno jedním nebo oběma manžely. Dluh je možné uplatnit vůči společnému jmění pouze, pakliže „*oba manželé vzniklé dluhy vytvořili společně nebo že jeden z manželů může dluh rozšířit na druhého z manželů na základě toho, že byl vytvořen v souvislosti se správou společného jmění (čl. 1438). Pouze manžel, který spravuje*

²⁵⁰ ZUKLÍNOVÁ, M., PSUTKA, J. *Spoluvlastnictví a společné jmění manželů. § 136 - § 151 občanského zákoníku. Podrobný komentář k jednotlivým ustanovením včetně vybrané judikatury a komentáře k právní úpravě této problematiky v novém občanském zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.).* 1 vyd. Praha : Linde Praha a.s., 2012, s. 136.

²⁵¹ Blíže KAISER, D., SCHNITZLER, K. a FRIEDERICI, P. *BGB. Familienrecht. Band 4: §§ 1297-1921.* 2. vyd. Baden-Baden: Nomos, 2010, s. 515.

společné jmění, může nést osobní odpovědnost (čl. 1437 odst. 2 BGB).^{252 253} BGB rozlišuje ve vztahu k vypořádání společného jmění rovněž případy podle toho, jakým způsobem k zániku společného jmění došlo. OZ naproti tomu rozlišuje s ohledem na vypořádání jen zánik SJM rozvodem a smrtí, přičemž úprava vztahující se na vypořádání SJM po rozvodu se aplikuje i na vypořádání za trvání manželství. BGB nad rámec těchto situací upravuje vypořádání společného jmění v případě, že zaniklo rozsudkem soudu o zrušení. Pokud Společenství majetku manželů skončilo rozvodem, postupuje se dle § 1478 BGB, který říká, že každý z manželů má po rozvodu právo na úhradu toho, co do společného jmění vnesl z jeho majetku, který měl již před uzavřením manželství, získal darem apod. Jestliže je Společenství majetku manželů zrušeno rozhodnutím soudu, může žádat manžel podávající žalobu na zrušení manželství, aby bylo společné jmění vypořádáno ke dni podání takovéto žaloby (§ 1479 BGB). V případě zániku Společenství majetku manželů z důvodu smrti jednoho z nich, bude podíl zemřelého manžela na společném jmění tvořit součást pozůstalosti, a pozůstalý manžel bude dědit dle obecných ustanovení (§ 1482 BGB).²⁵⁴ Nejprve se však stanoví díl manžela a manželky dle dědického práva. Díl pozůstalého manžela činí jednu čtvrtinu pozůstalosti, pokud má zůstavitel děti nebo vnoučata, a pakliže tito nejsou, jsou zákonnými dědici i rodiče a sourozenci. V takovém případě však činí podíl pozůstalého manžela jednu polovinu (§ 1931 odst. 1 BGB). Podle druhého odstavce tohoto ustanovení má pozůstalý manžel nárok na celou pozůstalost, pokud žádná z osob uvedených v § 1931 BGB neexistuje. „*Manželé se mohou svobodně rozhodnout pro jinou formu dědictví po smrti a dohodnout se na vzájemných ustanoveních formou (společné) závěti nebo smlouvy o dědictví.*“²⁵⁵ Speciální úprava je zakotvena v BGB pro případ zániku Společenství k přírůstku smrtí manžela. Za této situace se nezkoumá výše

²⁵² *Jaké jsou důsledky rozvodu/odloučení?* [cit. 22.05.2013]

Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.coupleseurope.eu/cs/germany/topics/5-Jaké-jsou-důsledky-rozvodu-odloučení/>>.

²⁵³ Pro režim Odděleného majetku žádné ustanovení BGB nereguluje vyrovnání přírůstků se zohledněním dluhů.

²⁵⁴ V režimu Odděleného jmění má manžel právo jen na svůj zákonný díl. V případě, že existuje kromě pozůstalého manžela i dítě zůstavitele či jeho vnoučata, zvýší se zákonný díl pozůstalého manžela na polovinu, resp. třetinu pozůstalosti (§ 1931 odst. 4 BGB).

²⁵⁵ *Jaké jsou důsledky úmrtí?* [cit. 09.05.2013]

Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.coupleseurope.eu/cs/germany/topics/6-Jaké-jsou-důsledky-úmrtí/>>

přírůstku, neboť žijící manžel získá o ¼ více než by byl jeho zákonný dědický podíl, což se neuplatní v případě existence závěti (§ 1371 odst. 1 BGB).²⁵⁶

Zvláštním institutem je tzv. předčasné vyrovnání dle § 1385 a násl. BGB, který se uplatní v zákonném režimu, tj. při Společenství k přírůstku.²⁵⁷ O předčasném vyrovnání rozhodne soud na základě žaloby kteréhokoliv z manželů, za předpokladu že žijí minimálně tři roky odděleně nebo že manžel nedodržuje zásady manželského soužití (např. nehospodárnost) či druhý manžel odmítá bez vážného důvodu manžela informovat o stavu svého majetku.²⁵⁸ Poté, co soud pravomocně rozhodne o předčasném vyrovnání přírůstku, budou spadat majetkové vztahy mezi manžely do režimu Odděleného majetku manželů, a to až do zániku manželství. Po zániku režimu Odděleného majetku manželů k vypořádání nedochází.

Dalším speciálním institutem uplatňujícím se při zániku majetkových vztahů mezi manžely je tzv. vyrovnání zaopatření (Versorgungsausgleich). Od září roku 2009 je mnoho ustanovení upravujících tuto otázku zakotveno v zákoně o vyrovnání zaopatření (Gesetz über den Versorgungsausgleich). Tento institut se uplatní na situace, kdy manželé během manželství získají nárok na zaopatření z důvodu invalidity, věku apod. (např. výplata z důchodového zabezpečení). Při vyrovnání zaopatření vyplatí manželovi, jehož nároky získané na základě těchto titulů budou nižší, druhý manžel polovinu z částky, o níž je souhrn jeho nároků vyšší. V současnosti se provádí vyrovnání každého jednotlivého nároku samostatně. K vyrovnání zaopatření nedochází v případě, že manželství trvalo krátce, nároky každého jsou téměř stejné či v nepatrné výši. Manželé tento institut mohou taktéž smluvně vyloučit.²⁵⁹

²⁵⁶ Srov. SCHRÖDER, R., BERGSCHNEIDER, L. *Familienvermögensrecht*. Bielefeld : Gieseking, 2003, s. 165.

²⁵⁷ Blíže SCHRÖDER, R., BERGSCHNEIDER, L. *Familienvermögensrecht*. Bielefeld : Gieseking, 2003, s. 262 – 275.

²⁵⁸ Srov. ZUKLÍNOVÁ, M., PSUTKA, J. *Spoluvlastnictví a společné jmění manželů. § 136 - § 151 občanského zákoníku. Podrobný komentář k jednotlivým ustanovením včetně vybrané judikatury a komentáře k právní úpravě této problematiky v novém občanském zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.)*. 1 vyd. Praha : Linde Praha a.s., 2012, s. 137.

²⁵⁹ Srov. *Versorgungsausgleich* [cit. 15.05.2013]

Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.versorgungsausgleich.net/>>

ZÁVĚR

Problematika manželského majetkového práva se někdy v životě dotkne každého člověka, a to buďto přímo tím, že se osoba nachází v manželském svazku, nebo je s takovou osobou v nějakém závazkovém vztahu. Cílem této práce bylo nabídnout komplexní pojednání o institutu společného jmění manželů, a to s důrazem na jeho zánik a vypořádání; pojednat o nové právní úpravě účinné od 1. 1. 2014 a zabývat se komparací české úpravy a německé úpravy manželského majetkového práva.

První kapitola práce se zabývá historickým vývojem manželského majetkového práva a snaží se poukázat na základní milníky spočívající zejména v přijetí ABGB v roce 1811, zákona o právu rodinném v roce 1949, občanského zákoníku zavádějícího institut bezpodílového spoluvlastnictví manželů a následné novelizace v roce 1998 zakotvující institut společného jmění manželů.

Druhá kapitola pojednává o institutu společného jmění manželů z obecného hlediska. Zabývá se pojmem SJM, které je chápáno jako zákonná právní forma uspořádání vzájemných majetkových vztahů mezi manžely; systematickou právní úpravu ve stávajícím občanském zákoníku, která je nikoliv zcela správně řazena mezi věcná práva. Dále bylo pojednáno o vzniku SJM, a to jak s ohledem na úpravu občanského zákoníku, tak úpravu podle insolvenčního zákona.

Ve třetí kapitole práce pojednává o předmětu SJM, kdy jsou podrobněji analyzována jednotlivá aktiva a pasiva s ohledem na četnou judikaturu Nejvyššího soudu v této oblasti. Pozornost je věnována rovněž modifikacím SJM, a to jak smluvním, tak vzniklým na základě soudního rozhodnutí. Manželé i snoubenci mají možnost si odchýlně od zákona ujednat podobu jejich SJM, kdy si mohou smluvit zúžení, rozšíření zákonného rozsahu SJM či sjednat vznik SJM ke dni zániku manželství. Rovněž je jim dána možnost si ujednat dle jejich potřeb odlišně od zákona i otázku správy SJM.

Čtvrtá kapitola se zabývá okolnostmi způsobujícími zánik SJM, které jsou řazeny do dvou skupin s ohledem na to, jestli dochází zároveň k zániku manželství či nikoliv. Zánik SJM při zachování manželství způsobuje uložení trestu propadnutí majetku a prohlášení konkurzu. SJM zaniká vždy se zánikem manželství, které končí rozvodem či smrtí.

Páté kapitole byl věnován největší prostor. V této části se práce zabývá vypořádáním zaniklého SJM, kdy nejprve vymezuje, co může tvořit předmět vypořádání, posléze se zabývá zásadami vypořádání, které se uplatní při vypořádání SJM soudem. V případě, že je SJM vypořádáváno dohodou nebo zákonnou domněnkou, k zásadám vypořádání se nepřihlíží. Základní zásady vypořádání jsou zásada rovnosti podílů, zásada vyrovnání vnosů, zásada přihlídnutí k potřebám nezletilých dětí a zásada přihlídnutí k tomu, kdo se o nabytí a udržení majetku a péči o rodinu jak podílel. Kapitola pátá se zabývá taktéž možnými způsoby vypořádání, a to dohodou, soudem nebo na základě právní domněnky dle § 150 odst. 4. V této kapitole je ve stručnosti pojednáno rovněž o vybraných specifických případech vypořádání, které mohou nastat s ohledem na smrt manžela či jeho prohlášení za mrtvého a s ohledem na speciální úpravu insolvenčního zákona. Ve stručnosti je přiblížena rovněž diskuze odborné veřejnosti nad otázkou vypořádání ve vztahu k zúžení zákonného rozsahu SJM.

Práce si rovněž kladla za cíl pojednat o právní úpravě SJM v novém občanském zákoníku s ohledem na nejpodstatnější změny oproti stávající úpravě. Autorka práce hodnotí NOZ jako moderní právní předpis, snažící se vyhovět současným celospolečenským požadavkům, který našel jeden ze svých vzorů právě v německém BGB. NOZ systematičtěji zařazuje úpravu SJM do práva rodinného a celkově lze konstatovat, že přináší komplexní pojetí manželských majetkových vztahů. Současná úprava manželského majetkového práva je totiž roztržena do více předpisů (OZ, ZR). NOZ vychází z pojetí SJM uvedeném ve stávajícím občanském zákoníku, přičemž však navíc v sobě odráží bohatou judikaturu, která se během let nashbírala při řešení mezer ve stávajícím občanském zákoníku. NOZ s ohledem na princip autonomie vůle značně rozšiřuje možnost snoubenců a manželů upravit si vzájemné majetkové poměry odlišně od zákona tak, aby to vyhovovalo jejich potřebám. NOZ upravuje tři režimy SJM, a to zákonný režim, režim smluvený a režim stanovený rozhodnutím soudu. Smluvený režim se ještě dále člení na režim vyhrazující vznik SJM ke dni zániku manželství, režim zúžení a rozšíření SJM a nově zavedený režim oddělených jmění. Modifikační smlouvy budou ohraničeny skutečnostmi, že smlouva nesmí svými důsledky vyloučit schopnost manžela zabezpečovat rodinu a nesmí se dotknout práv třetí osoby, ledaže by tato se smlouvou souhlasila. NOZ oproti stávající úpravě umožňuje, aby režim založený rozhodnutím soudu mohl být později změněn dalším rozhodnutím či dokonce smlouvou

mezi manžely. NOZ přesněji vymezuje aktiva a pasiva SJM tvořící jeho obsah. Určité složky byly zachovány, jiné byly vypuštěny či pozměněny a zbývající jsou výslovným vyjádřením závěrů konstatovaných soudní praxí. Zcela nové ustanovení představuje ustanovení pojednávající o obvyklém vybavení rodinné domácnosti, které je vyňato ze SJM a řídí se vlastními pravidly. Nově lze rovněž sjednat majetkové vztahy mezi manžely pro případ zániku manželství institutem tzv. dědické smlouvy. NOZ předpokládá zavedení registru modifikačních smluv, který by měl být, oproti v současnosti existujícímu, veřejně přístupný. Ze stávajícího znění OZ a související judikatury vychází i úprava vypořádání SJM v NOZ. Odklon od konstantní judikatury lze spatřovat pouze v úpravě vypořádání investic ze SJM do výlučného majetku jednoho z manželů a naopak, kdy je stanoveno, že hodnota investice se při vypořádání SJM započítává zvýšená nebo snížená podle toho, jak se ode dne investování do dne, kdy SJM bylo zúženo, zrušeno nebo zaniklo, zvýšila nebo snížila hodnota té součásti majetku, do níž bylo investováno.

V neposlední řadě byla cílem práce komparace s právní úpravou manželského majetkového práva v SRN. BGB upravuje otázky majetkových vztahů mezi manžely v knize čtvrté pod názvem „rodinné právo“. NOZ se ohledně systematického uspořádání německé úpravě přiblížil. Základní rozdíl mezi oběma úpravami spočívá v tom, že české právo chápe SJM jako jednotu majetku i závazků, jejímiž vlastníky a zavázanými jsou oba manželé společně a nerozdílně. BGB naproti tomu spatřuje zákonný režim „Společenství k přírůstku“ jako oddělení jmění každého manžela, kdy každý manžel si spravuje svůj majetek samostatně a taktéž je tomu se závazky. V obou úpravách mají manželé a snoubenci možnost si upravit jejich majetkové vztahy odlišně. V SRN mají možnost si ujednat Společenství majetku manželů nebo Oddělený majetek manželů, což jsou oproti zákonnému režimu zcela odlišné režimy. Společenství majetku manželů je obdobné s naším SJM. Obdobu naprostého oddělení majetkové sféry manželů (Oddělení majetku manželů) současná úprava neobsahuje. Do českého právního řádu ji přináší až NOZ. Pokud bychom hledali paralelu k německému Společenství k přírůstku, lze ji najít v režimu založenému smlouvou o zúžení SJM. S ohledem na rozdílné konstrukce zákonných režimů v obou zemích nastává odlišná situace i ohledně vyrovnání. V SRN nedochází k vypořádání, ale k vyrovnání přírůstků, které spočívá na tom, že přírůstek představuje rozdíl mezi hodnotou majetku každého manžela při vstupu do manželství a

při zániku manželství. Přírůstek majetku se vyrovná tak, že pakliže je přírůstek jednoho z manželů vyšší nežli přírůstek druhého manžela, má manžel s nižším přírůstkem právo na polovinu přírůstku úspěšnějšího manžela.

Závěrem lze říci, že současná úprava již v mnohém neodpovídá celospolečenským požadavkům, kterým nový občanský zákoník vyhoví lépe, a zařadí se tak vedle moderních úprav evropských zemí, ke kterým se řadí i právní úprava v SRN.

Seznam zkratek

ČR	Česká republika
SRN	Spolková republika Německo
ZR	zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
OZ	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
o.s.ř.	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
EŘ	zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti, ve znění pozdějších předpisů
NOZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
IZ	zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů
LZPS	Listina základních práv a svobod (2/1993 Sb.)
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch
ABGB	Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch
NS	Nejvyšší soud ČR
BSM	bezpodílové spoluvlastnictví manželů
SJM	společné jmění manželů

Použitá literatura

Právní předpisy:

- zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů
- Listina základních práv a svobod (2/1993 Sb.)
- Bürgerliches Gesetzbuch
- Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch

Odborné publikace:

- BAMBERGER, H. G., ROTH, H. Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. 1. vyd. München : 2003, 2903 s. ISBN 3-406-483828.
- BAMBERGER, Heinz Georg a Herbert ROTH. *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*. 3. vyd. München : C.H. Beck, 2012. ISBN 978-3-406-60931-21.
- BAUDYŠ, P. *Katastr a nemovitosti*. 1. vyd. Praha : C.H.Beck, 2003, 308.s. ISBN 80-7179-824-x.
- BĚLOHLÁVEK, A. J., ČERNÝ, F., JUNGWIRTHOVÁ, M., KLÍMA, P., PROFELDOVÁ, T., ŠROTOVÁ, E. *Nový občanský zákoník. Srovnání dosavadní a nové občanskoprávní úpravy včetně předpisů souvisejících*. 1. vyd. Plzeň :Aleš Čeněk, 2012, 829 s. ISBN 978-80-7380-413-8.
- BIČOVSKÝ, J. *Bezpodílové spoluvlastnictví manželů*. 1. vyd. Praha : Linde Praha a.s., 1993, 232 s. ISBN 80-85647-07-9.
- BÖRGER, U., ENGELSING, L. *Eheliches Güterrecht*. 2. vyd. Nomos Anwalt, 2005, 419 s. ISBN 978-3-8329-1092-1.
- BUREŠ, J., DRÁPAL, L., aj. *Občanský soudní řád I § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9.

- DIETER, H. *Eherecht. Trennung, Scheidung, Folgen*. 4. přepracované a rozšířené vyd. München : C. H. Beck, 2003, 2464 s. ISBN 3-406-50995-9.
- DVOŘÁK, J. *Majetkové společenství manželů*. 1. vyd. Praha : ASPI Publishing, 2004, 263 s. ISBN 80-86395-70-7.
- DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a judikatuře*. 3. vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, a.s., 2011, 282 s. ISBN 978-80-7357-597-7.
- ELIÁŠ, K. a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. 1. vyd. Ostrava : Sagit, 2012, 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.
- ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. 1. svazek. Velký akademický komentář*. 1. vyd. Praha : Linde Praha, a. s., 2008. ISBN 978-80-7201-687-7.
- ELIÁŠ, K., ZUKLÍNOVÁ M. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. 1. vyd. Praha: Linde, 2001, 302 s. ISBN 80-7201-303-0.
- FIALA J. a kol. *Občanské právo*. 1. vyd. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, a. s., 2006, 963 s. ISBN 80-7357-212-5.
- FIALA, j. a kol. *Občanské právo*. 2. aktualizované. a doplněné vyd. Praha : Wolers Kluwer ČR, 2012, 965 s. ISBN 978-80-7357-948-7.
- FIALA, J. aj. *Občanské právo hmotné*. 3. opravené a doplněné vyd. Brno : Masarykova univerzita, 2002. 433 s. ISBN 80-210-2793-2.
- FRANCOVÁ, M., DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, J. *Rozvody, rozchody a zánik partnerství*. 2., aktualizované vyd. Praha : Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, 248 s. ISBN 978-80-7357-586-1.
- HENRICH. D. *Eherecht. Trenung, Scheidung, Folgen. Kommentar*. 4. přepracované a rozšířené vyd. München : C.H.Beck, 2003, 2464 s. ISBN 3-406-50995-9 .
- HOLUB, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 1. svazek*. 1. vyd. Praha : LINDE Praha, a. s., 2002, 734 s. ISBN 80-7201-328-9.
- HOLUB, M., BIČOVSKÝ, J., POKORNÝ, M. *Společné jmění manželů*. 2. vyd. Praha : Linde Praha, 2009, 200 s. ISBN 978-80-7201-747-8.
- HOLUB, M., NOVÁ, H., SLADKÁ HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*. 8. aktualizované a doplněné vyd. Praha: Linde, a.s., 2007, 751 s. ISBN 978-80-7201-668-6.
- HRUŠÁKOVÁ, M. *Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář*. 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 586 s. ISBN 978-80-7400-061-4.

- HRUŠÁKOVÁ, M. Co přinese zasazení rodinného práva do nového občanského zákoníku? In : Sborník statí z diskuzních fór o rekonstrukci občanského práva. Praha : ASPI, 2007, s. 110 - 113. ISBN 978-80-7357-294-5.
- HRUŠÁKOVÁ, M., KRÁLÍČKOVÁ, Z. České rodinné právo. 2. vyd. Brno: Doplněk, 2001, 384 s. ISBN 80-7239-104-6.
- KAISER, D., SCHNITZLER, K. a FRIEDERICI, P. *BGB. Familienrecht. Band 4: §§ 1297-1921*. 2. vyd. Baden-Baden: Nomos, 2010, 2672 s. ISBN 978-3-8329-3441-5.
- KOZÁK, J., aj. *Insolvenční zákon a předpisy související. Nařízení Rady (ES) o úpadkovém řízení. Komentář*. 1. vyd. Praha : ASPI, a. s., 2008, 928 s. ISBN 978-80-7357-375-1.
- KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVOŘÁK J. a kol. *Občanské právo hmotné 1*. 4. vyd. Praha: ASPI, 2005, 523 s. ISBN 80-7357-127-7.
- KRÁLÍK, M. *Uplatňování nároků z věcných práv a rozhodování o nich (vybrané procesněprávní a hmotněprávní souvislosti)*. Praha : Leges, 2011, 336 s. ISBN 978-80-87212-98-1.
- KUČERA, F. *Zákon o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) : s judikaturou a souvisejícími předpisy*. 1.vyd. Praha : C.H.Beck, 2009, 306 s. ISBN 978-80-7400-163-5.
- MALÝ, K. *České právo v minulosti*. 1.vyd. Praha : Orac, 1995, 269 s. ISBN 80-85903-01-6.
- MALÝ, K.; SIVÁK, F. *Dějiny státu a práva v Československu do r. 1918. 1.díl*. 1.vyd. Praha : Panorama, 1988, 547 s.
- PAVELKOVÁ, B. *Manželské právo*. Bratislava : Vydavatelství oddělení právnické fakulty UK v Bratislavě, 2004, 235 s. ISBN 80-7160-184-5.
- POKORNÝ, M., HOLUB, M., BIČOVSKÝ, J. *Společné jmění manželů*. 1. vyd. Praha: Linde, 2000, 229 s., ISBN 80-7201-226-6.
- RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva - Instituty rodinného práva*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 1999, 222 s. ISBN 80-7179-182-2.
- SCHELLEOVÁ, I., SCHELLE, K. *Civilní kodexy 1811-1850-1964*. 1.vyd. Brno: Doplněk, 1993, 594 s. ISBN 80-85765-08-x.
- SCHLÜTER, W. *BGB-Familienrecht*. 10. nově přepracované vyd. Heidelberg : C. F. Müller Verlag, 2003, 317 s. ISBN 3-8114-1825-4.

- SCHRÖDER, R., BERGSCHNEIDER, L. *Familienvermögensrecht*. Bielefeld : Gieseking, 2003, 1299 s. ISBN 3-7694-0923-x.
- SCHWAB, D. *Familienrecht*. 16. nově přepracované vyd. München: C. H. Beck, 2008. 476 s. ISBN 978-3-406-57950-9.
- SPÁČIL, J. *Věcná břemena v občanském zákoníku*. 1. vyd. Praha : C.H.Beck, 2006. 94 s. ISBN 80-7179-524-0.
- STIEBER, M. *Dějiny soukromého práva v střední Evropě*. Praha : Typus, 1930, 141 s.
- ŠARMAN, J. *Přehled judikatury ve věcech majetkových vztahů mezi manžely*. 1. vyd. Praha: ASPI, 2006, 264 s. ISBN 80-7357-216-8.
- ŠÁMAL, P., aj. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 1.vyd. Praha : C. H. Beck, 2009, 1287 s. ISBN 978-80-7400-109-3.
- ŠTĚPÁNOVÁ, S. *Společné jmění manželů a podnikání*. 1. vyd. Brno: Computer Press, 2006, 215 s. ISBN 80-251-1161-X.
- ŠVESTKA, J., DVORÁK, J. a kol. *Občanské právo hmotné. I. svazek*. 5. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2009, 459 s. ISBN 978-80-7357-468-0.
- ŠVESTKA, J., JEHLIČKA, O., ŠKÁROVÁ, M., SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 10. vyd. Praha : Beck, 2006. 1465 s. ISBN 80-7179-486-4.
- ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ M., HULMÁK a kol. *Občanský zákoník I, II. Komentář*. 2.vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 2321 s. ISBN 978-80-7400-108-6.
- VESELÁ, R.; SCHELLE, K. In VESELÁ, R. et al. *Rodina a rodinné právo, historie, současnost a perspektivy*. 2.vyd. Praha : EUROLEX BOHEMIA, 2005, 283 s. ISBN 80-86432-93-9.
- ZUKLÍNOVÁ, M., PUSTKA, J. *Spoluvlastnictví a společné jmění manželů. § 136-151 občanského zákoníku. Porobný komentář k jednotlivým ustanovením včetně vybrané judikatury a komentáře k právní úpravě této problematiky v novém občanském zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.)*, 1. vyd. Praha : Linde Praha a.s., 2012, 161 s. ISBN 978-80-86131-58-0.

Kvalifikační práce:

- HOROCO VÁ, L. *Společné jmění manželů, srovnání právní úpravy České republiky a Spolkové republiky Německo. Diplomová práce*. Praha : Univerzita Karlova, 2010.

- KOTULKOVÁ, J. Zánik manželství ve srovnání s německy mluvícími zeměmi. *Diplomová práce*. Brno : Masarykova univerzita, 2008.

Odborné články:

- BALÁK, F. K diskusi o zúžení společného jmění manželů. *Ad Notam*, 2009, č. 6, s. 204-206.
- BLÁHA, R. K obsahu dohody o zúžení rozsahu SJM do budoucna. *Ad Notam*, 2008, č.1, s. 13-14.
- BUCHTA, L. Společné členství manželů v bytovém družstvu. *Bulletin advokacie*. 2011, č. 10, s. 52-54.
- ČERVOVÁ, A., VESELÁ, J. Obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným a vypořádání SJM v rámci řízení o dědictví. *Ad Notam*, 2006, roč. 1, s. 22.
- DVOŘÁK, J. Vypořádání společného jmění manželů v soudním řízení. *Právní fórum*, 2007, č.7. s. 247-258.
- DVOŘÁK, J., POLEDNA, Z. Exekuční postih pohledávek patřících do SJM a výkon rozhodnutí příkázáním pohledávky z účtu u peněžního ústavu. *Právní rozhledy*, 2002, č. 10, s. 484-492.
- DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. Společné jmění manželů, bezpodílové vlastnictví manželů a podnikání. *Právní fórum*, 2006, č. 9, s. 301-308.
- DVOŘÁK, J., WINTEROVÁ, A. K právní odpovědnosti za závazky druhého manžela. *Právní praxe*, 1999, č. 9, s. 549-567.
- DVOŘÁK, T. Společné jmění manželů a insolvenční zákon. *Právní fórum*. 2010, roč. 7, č. 2, s. 56-64.
- FIALA, R. Zúžení společného jmění manželů. *Ad Notam*. 2012, č. 5. s. 22 – 25.
- FRINTOVÁ, D. Řízení o rozvod manželství - srovnání právní úpravy České republiky s právní úpravou ve Spolkové republice Německo. *Právník*, 2011, č. 3, s. 232-253.
- HRUŠÁKOVÁ, M., FIALA, J. Několik úvah nad institutem majetkových vztahů mezi manžely. *Právník*, 1991, č. 2. s. 134-142.
- CHALUPA, L. Zúžení společného jmění manželů (k diskusi), *Bulletin advokacie*, 2006, č. 7-8, s. 46-48.

- KLIČKA, O. Vypořádání společného jmění manželů po rozvodu manželství a dědické řízení. *Ad Notam*, č. 6, 2006, s. 176-178.
- KORDAČ, Z. K odpovědnosti manžela za závazky v SJM přijaté druhým z manželů. *Bulletin advokacie*, 2008, č. 1-2, s. 54-56.
- KRÁLÍČKOVÁ, Z. Vypořádání společného jmění manželů a obecná výkladová pravidla a zásady právní. *Bulletin advokacie*, 2006, č. 10, s. 41-46.
- KRÁSNÁ, A. Zavedení evidence manželských smluv od 1. 7. 2009. *Právo a rodina*. č. 7, 2009, s. 7 – 8.
- LUŽNÁ, R. Účinky prohlášení konkursu na společné jmění manželů. *Právo a rodina*, 2009, č.1, s. 18 -20.
- LUŽNÁ, R. Vypořádání společného jmění manželů dohodou po právní moci rozvodu manželství. *Právo a rodina*, 2007, č. 6, s. 14.
- MALENOVSKÝ, R. K žalobě na splnění závazku náležejícího do SJM, sjednaného jen s jedním z manželů. *Právní rozhledy*, 2008, č. 20, s. 747-754.
- MAREŠOVÁ, M. Společné jmění manželů ve vztahu k závazkům jednoho manželů. *Ad Notam*, 2007, č. 1, s. 12-13.
- PEJŠEK, V. Vypořádání některých tzv. „ostatních majetkových práv“ ze společného jmění manželů. *Právní rádce*, č. 7, 2005, s. 13-15.
- RYŠÁNEK, Z. Zúžení společného jmění manželů smlouvou. *Ad Notam*, 2009, č. 1, s. 26-29.
- SOUČKOVÁ, K., PETROVÁ, R. Otázka aplikace nevyvratitelné právní domněnky vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, resp. společného jmění manželů. *Bulletin advokacie*, 2008, č. 12, s. 29-32.
- SVOBODA, K. Procesní nedůslednosti soudů ve sporech o vypořádání společného jmění manželů. *Právní fórum*, 2007, roč. 4, č. 7, s. 259-262.
- ŠTANCLOVÁ, V. Ještě k diskusi o zúžení společného jmění manželů. *Ad Notam*, 2010, č. 1, s. 9-11.
- VLASÁKOVÁ, L., KRÍŽOVÁ, V. Modifikace rozsahu SJM a odpovědnost manželů za závazky. *Ad Notam*, 2004, č. 3. s. 61-66.
- VLASTNÍK, J. Některé připomínky k návrhu občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*. Praha, 2011, č. 11, s. 30-36.
- ZUKLÍNOVÁ, M. Jak dál v majetkovém právu manželském ... *Pocta Sentē Radvanové k 80. narozeninám*. Praha: ASPI-Wolters Kluwer, 2009, s. 615-621.

Soudní judikatura:

Nález Ústavního soudu ČR, spis. zn. III ÚS 317/2000.
Rozsudek BGV, č. 1 BvR 12/92, z 6. února 2001.
Rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem, spis. zn. 7 Co 172/1973.
Rozhodnutí Městského soudu v Praze, spis. zn. 24 Co 96/1996.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR spis.zn. Cpj 86/1971, publikované pod R 42/1972 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 3 Cz 2/1989.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 3 Cdo 321/1996.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 2 Cdon 2060/1997.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 22 Cdo 2574/1998.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 22 Cdo 2433/1999.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 22 Cdo 726/1999.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 22 Cdo 366/1999.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 30 Cdo 1803/2000.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 22 Cdo 629/2000.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 22 Cdo 2986/2000.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 30 Cdo 257/2001.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 22 Cdo 264/2001.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis.zn. 25 Cdo 355/2001.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 30 Cdo 952/2002.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 7 Tdo 271/2003.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 20 Cdo 1389/2003.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 20 Cdo 1389/2004.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis.zn. 22 Cdo 2263/2004.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR spis. zn. 22 Cdo 900/2004.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 22 Cdo 1781/2004.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 22 Cdo 684/2004.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 22 Cdo 1593/2004.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 20 Cdo 612/2005.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 29 Odo 460/2005.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 22 Cdo 2201/2005.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 22 Cdo 1119/2005.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 22 Cdo 180/2005.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 21 Cdo 2138/2006.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 22 Cdo 3421/2006.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 22 Cdo 1076/2006.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 22 Cdo 3515/2006.
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, spis.zn. 33 Cdo 373/2007.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 22 Cdo 3285/2007.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 29 Cdo 1134/2007.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 22 Cdo 183/2008.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis.zn. 28 Cdo 2594/2008.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 21 Cdo 4817/2009.
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 22 Cdo 3915/2009.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR, spis zn. 22 Cdo 233/1999.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 30 Cdo 1171/2002.

Usnesení Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 20 Cdo 3531/2006.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 22 Cdo 5170/2007.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR, spis. zn. 22 Cdo 4021/2010.
Usnesení Nejvyššího soudu ČR, spis. zn., 22 Cdo 47/2011.

Internetové zdroje:

Existuje zákonný systém vlastnictví manželů a pokud ano, jaká jsou jeho ustanovení?
[cit. 3.4.2013]

Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.coupleseurope.eu/cs/germany/topics/2-Existuje-zakonny-system-vlastnictvi-manzelu-a-pokud-ano-jaka-jsou-jeho-ustanoveni/>>.

Versorgungsausgleich. [cit. 15.05.2013]

Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.versorgungsausgleich.net/>>.

Zugewinnngemeinschaft. [cit. 3. 2. 2013]

Dostupné na World Wide Web:

< <http://www.cecuc.de/zugewinnngemeinschaft.html>>.

Nový občanský zákoník : Návrh zákona schválený Poslaneckou sněmovnou parlamentu ČR (listopad 2011). [cit. 7. 3. 2013]

Dostupné z World Wide Web:

<<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymcestorage/files/Obcansky%20zakonik%202011%20PS.pdf>>.

Nový občanský zákoník : Důvodová zpráva. s. 760. [cit. 15. 01. 2013].

Dostupné na World Wide Web:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymcestorage/files/2011/Vladni_navrh_obcanskeh_o_zakoniku_2011_DZ.pdf>.

Jak zákon upravuje majetek registrovaných a neregistrovaných partnerů?

[cit. 3.4.2013]

Dostupné na Worl Wide Web:

<<http://www.coupleseurope.eu/cs/germany/topics/8-Jak-zakon-upravuje-majetek-registrovanых-a-neregistrovanых-partneru/>>.

NAČERADSKÝ, O. *Novela občanského soudního řádu umožní od nového roku exekučně postihnout též příjmy, účty a další pohledávky manželů dlužníků.*

[cit. 25.04.2013]

Dostupné na World Wide Web:

<<http://dluhy.obcanskeporadny.cz/index.php/clanky/34-clanky/115-novela-obanskeho-soudniho-adu-umoni-od-noveho-roku-exekun-postihnout-te-pijmy-uty-a-dali-pohledavky-manel-dlunik>>.

Exekuce - změny 2013, novela exekučního řádu 2013 přehledně v kostce.

[cit. 01. 05. 2013]

Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.bezplatnapravniporadna.cz/online-zdarma/ruzne/navrhy-novely-nove-zakony/14131-exekuce-zmeny-2013-novela-exekucniho-radu-2013-prehledne-v-kostce.html>>.

Společné jmění manželů - rozhovor s notářkou JUDr. Evou Cechlovou.

[cit. 04. 05. 2013]

Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.pravni-symposium.cz/akce/spolecne-jmeni-manzelu-rozhovor-s-notarkou-judr-evou-cechlovou>>.

Jaké jsou důsledky rozvodu – odloučení? [cit. 3.4.2013]

Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.coupleseurope.eu/cs/germany/topics/5-Jake-jsou-dusledky-rozvodu-odlouceni/>>.

Gütergemeinschaft - Das Vermögen der Eheleute. [cit. 16. 2. 2013].

Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.recht-finanzen.de/contents/1138-gutergemeinschaft-das-vermogen-der-eheleute#gesamtgut-1416-bgb>>.

Aufhebung einer Ehe. [cit. 1. 3. 2013]

Dostupné na World Wide Web:

<www.erbrecht-heute.de/Familienrecht/Aufhebung-einer-Ehe.html>.

Jaké jsou důsledky úmrtí? [cit. 09.05.2013]

Dostupné na World Wide Web:

<<http://www.coupleseurope.eu/cs/germany/topics/6-Jake-jsou-dusledky-umrti/>>.

Seznam příloh

- Příloha č. 1 Žaloba na vypořádání zaniklého společného jmění manželů
- Příloha č. 2 Smlouva o vypořádání vzájemných majetkových vztahů a práv a povinností společného bydlení pro dobu po rozvodu

Příloha č. 1

Okresnímu soudu v Karlových Varech

Moskevská 17

Karlovy Vary 360 01

Žalobkyně: Petra Nováková, roz. Černá

bytem: _____

r.č. _____

Žalovaný: Karel Novák

bytem: _____

r.č. _____

Věc: Žaloba o vypořádání společného jmění manželů

SOP bude uhrazen na výzvu soudu.

Dvojmo

1

S žalovaným jsme vstoupili v manželství dne 1. 1. 1995 na Městském úřadu v Karlových Varech, přičemž naše manželství bylo bezdětné. Manželství bylo rozvedeno rozsudkem Okresního soudu v Karlových Varech dne 5. 5. 2005, č. j. 11N/2005, který nabyl právní moci dnem 20. 5. 2005.

2

Během trvání manželství jsme ze společných prostředků zakoupili pouze tyto hodnotné věci: dne 2. 2. 1998 dům na adrese _____ č.p.2 na parcele č. parc. 123 se sociálním zařízením a kuchyňskou linkou (dále jen „dům“). Dům a pozemek jsou zapsány jako vlastnictví společného jmění manželů u Katastrálního úřadu pro Karlovarský kraj, Katastrální pracoviště v Karlových Varech na listu vlastnictví č. 234 pro obec a katastrální území Karlovy Vary. Užíváme společně koženou sedací soupravu v černém provedení zn. Luxus typ Probe a sestavu nábytku do celého domu zn. IKEA typ Medison, které užíváme společně, dne 8. 8. 2004 barevný televizor Philips v.č.TX100, který užívá žalovaný a dne 9. 9. 2004 zahradní skleník na květiny, který užívám já. K datu nabytí právní moci rozsudku o rozvodu, to je k 20. 5. 2005, má podle znaleckého posudku Dr. Ing. Josefa Kvašáka, soudního znalce, dům hodnotu 1 000 000,- Kč, sestava nábytku a sedací soupravy 10 000,- Kč, televizor 5 000,- Kč a skleník 10 000,- Kč.

3

Na vypořádání zaniklého společného jmění se nemůžeme dohodnout.

4

Navrhuji proto vydání tohoto

rozsudku:

Z věcí, které měli účastníci ve společném jmění, se přikazuje do vlastnictví žalobkyně televizor Philips a zahradní skleník. Do vlastnictví žalovaného pak sedací kožená souprava Luxus typ Probe, sestava nábytku IKEA a dům č.p. 2 zapsaný u Katastrálního úřadu pro Karlovarský kraj, Katastrální pracoviště v Karlových Varech, na listu vlastnictví č. 234 pro katastrální území Karlovy Vary. Žalovaný je povinen zaplatit žalobkyni na vyrovnání podílů částku 500 000,- Kč do 30 dnů od nabytí právní moci rozsudku. Žádný z účastníků nemá nárok na náhradu nákladů řízení.

V Karlových Varech dne 4.5.2013

Důkaz: výslech účastníků
osobní doklady účastníků
spis okresního soudu v Karlových Varech
pořizovací doklady k nábytku, televizoru, skleníku a nemovitostí
výpis z katastru LV 234 pro KÚ Karlovy Vary

Zdroj: Žaloba o vypořádání společného jmění manželů [cit. 4.5.2013]

Dostupné z World Wide Web:

<<http://www.vzory-online.cz/zaloba-o-vyporadani-spolecneho-jmeni-manzelu/>>

Příloha č. 2

SMLOUVA O VYPOŘÁDÁNÍ VZÁJEMNÝCH MAJETKOVÝCH VZTAHŮ A PRÁV A POVINNOSTÍ SPOLEČNÉHO BYDLENÍ PRO DOBU PO ROZVODU [§ 24a odst. 1 písm. a) zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů]

Manželé

Jan Kos, r. č. 500205/0123, bytem Beroun, Slezská 14,

a

Hana Kosová, r. č. 515618/0245, bytem Beroun, Slezská 14, t.č. Beroun, Rovná 27,

uzavřeli dnešního dne tuto

smlouvu o vypořádání vzájemných majetkových vztahů a práv a povinností společného bydlení pro dobu po rozvodu:

I.

Z movitých věcí, které patří do společného jmění účastníků této smlouvy, se dnem právní moci rozvodu jejich manželství stane:

1. Výlučným vlastnictvím Hany Kosové:

- kuchyňská linka Koryna
- fritovací hrnec Eta
- žehlička Eta
- kuchyňský sporák Fagor
- lednice Calex
- mrazák Gorenje
- mikrovlnná trouba AEG
- koberec
- zařízení a vybavení ložnice
- sada nádobí Zepter

2. Výlučným vlastnictvím Jana Kosa:

- barevný televizor Sony
- Hi-fi věž Sony
- obývací stěna
- sedací souprava
- odšťavňovač Eta
- robot Eta
- vysavač Eta
- fotoaparát FUJI
- automobil Škoda Fabia RZ 1S34700

II.

Pokud do společného jmění účastníků této dohody budou patřit v den právní moci jejich rozvodu i jiné movité věci a hodnoty, než jsou uvedeny v čl. I této dohody, stanou se výlučným vlastnictvím toho z účastníků, který je bude mít v den právní moci rozvodu manželství účastníků ve svém držení.

III.

Manželé Kosovi převzali za trvání manželství tyto půjčky:

v roce 2002 půjčku č. 542361 od Komerční banky, a.s., ve výši 100 000,-Kč a v roce 2003 stavební spoření od České spořitelny, a.s., pod č. 023569801 ve výši 300 000,-Kč. Z těchto půjček (včetně jejich příslušenství) zbývá ještě doplatit celkem 180 000,-Kč.

Dále si účastníci této smlouvy půjčili od svých přátel finanční prostředky přibližně ve výši 100 000,- Kč, z nichž zbývá doplatit 44 000,- Kč.

Všechny shora uvedené půjčky v celkové výši 224 000,- Kč (zbývajících 180 000,- Kč a 44 000,- Kč) přebírá a doplatí pan Jan Kos.

IV.

Účastníci dohodli též vypořádání práv a povinností společného bydlení pro dobu po rozvodu tak, že Jan Kos zůstane bydlet ve společném bytě účastníků v rodinném domě č.p. 14 ve Slezské ulici v Berouně, který je v jeho výlučném vlastnictví, a Hana Kosová, jež byt v tomto domě dobrovolně definitivně vyklidila, bude bydlet v pronajatém bytě v Rovné ulici č.p. 27 v Berouně, kde bydlí již v současné době.

V.

Již provedeným rozdělením věcí, jak je uvedeno v člancích I a II shora, doplacením půjček podle čl. III shora a řešením dříve společného bydlení, jak je uvedeno v čl. IV shora, budou účastníci této smlouvy zcela vyrovnáni a nebudou mít vůči sobě žádné nároky z titulu zaniklého společného jmění manželů a ukončeného společného bydlení v domě Jana Kosa. Žádný z účastníků nepožaduje pro dobu po rozvodu výživné.

VI.

Tato smlouva nabývá účinnosti dnem právní moci rozsudku o rozvodu manželství jejich účastníků.

VII.

Účastníci této smlouvy prohlašují, že byla sepsána podle jejich skutečné a svobodné vůle. Dohodu přečetli, s jejím obsahem souhlasí, což stvrzují vlastnoručními podpisy.

V Berouně dne 1. května 2007

Hana Kosová

Jan Kos

Zdroj: HOLUB, M., VANĚK J., ŠKÁROVÁ, M. *Vzory smluv a podání ve věcech: práva občanského, pracovního, obchodního, rodinného, stavebního, finančního a evropského a v řízení: občanském soudním, trestním, soudním správním, notářském, správním (včetně katastru) a dále podání adresovaná Evropskému soudnímu dvoru a Soudu prvního stupně, novinka: vzory podle insolvenčního zákona.* 12. aktualiz. a dopl. vyd. Praha : Linde, 2008, 1239 s. ISBN 978-80-7201-742-3.

Název práce

Zánik a vypořádání společného jmění manželů, komparace s právní úpravou v SRN

Community property of spouses - termination and settlement comparism of the german legislation

Resumé

The rigorous thesis on the topic of "Community property of spouses - termination and settlement comparison of the German legislation" comprehensively discusses current legal framework of the institute of community property of spouses in Czech legal system, with focus on termination and settlement of the community property of spouses. With regard to the recodification of civil law, the thesis deals with the regulation of community property of spouses in the new Civil Code, which comes into effect from 1 January 2014, and presents the most important changes that the new regulation brings. This thesis also compares legal framework of the community property of spouses in the Czech Republic and regulation of matrimonial property law in Germany in order to point out fundamental differences in the two jurisdictions and in context of *de lege ferenda* considerations aims to find possible inspiration in these differences. The paper is divided into five chapters.

First chapter deals with the historical development of matrimonial property law and seeks to highlight the key milestones. Second chapter focuses on the institute of community property of spouses in general terms. It deals with the term and structure of the community property of spouses and discusses its creation. In the third chapter of the thesis, the object of the community property of spouses is examined, while individual assets and liabilities are analyzed in more detail taking into account the case law of the Supreme Court. Attention is also paid to the modifications of the community property of spouses, both contractual and on the basis of a court decision. Fourth chapter is concerned with the circumstances causing termination of the community property of spouses, which are classified into two groups based on whether there is also a dissolution of marriage or not. Fifth chapter deals with the settlement of defunct community property of spouses. It first outlines what may constitute the subject of the settlement, then it focuses on the principles of the settlement applied in settlement of the community property of spouses in the court. It analyzes possible ways of the settlement and discusses selected specific cases of the settlement that may arise with regard to the death of a spouse or their declaration of death and with regard to the special regulation of the Insolvency Act. Briefly, it also addresses the settlement in case of narrowing of the statutory scope of the community property of spouses.

Abstrakt

Rigorózní práce nabízí komplexní pojednání o institutu společného jmění manželů podle současné právní úpravy, a to s důrazem na jeho zánik a vypořádání. Práce analyzuje zejména způsoby zániku společného jmění manželů, ke kterému může docházet se zánikem manželství či za jeho trvání. Rozebírá předmět vypořádání, zásady a způsoby vypořádání a zabývá se rovněž vybranými specifickými situacemi při vypořádání zaniklého společného jmění manželů.

Práce se taktéž zabývá institutem společného jmění manželů dle nové právní úpravy účinné od 1. 1. 2014, kdy upozorňuje na základní změny. V neposlední řadě práce komparuje českou úpravu společného jmění manželů a německou úpravu manželského majetkového práva.

Abstract

The thesis provides a comprehensive treatise on the institute of community property of spouses under current law, with an emphasis on its termination and settlement. The thesis analyzes particularly the ways of termination of the community property of spouses, which can occur with the dissolution of marriage or within its duration. It examines the subject of the settlement, the principles and methods of the settlement and also deals with selected specific situations in case of the settlement of defunct community property of spouses.

The thesis also deals with the institute of the community property of spouses according to the new legal framework effective from 1 January 2014, when it highlights the fundamental changes. And last but not least, the thesis compares Czech regulation of the community property of spouses and German regulation of the matrimonial property law.

Klíčová slova

společné jmění manželů

zánik a vypořádání

manželské majetkové právo

Keywords

community property of spouses

termination and settlement

matrimonial property law